

T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL MEDYA KULLANIM SIKLIĞI İLE SOSYAL
DIŞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LOKMAN KAYIŞ

DANIŞMAN
PROF. DR. TUNCAY AYAS

ARALIK 2024

T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL MEDYA KULLANIM SIKLIĞI İLE SOSYAL
DIŞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LOKMAN KAYIŞ

DANIŞMAN
PROF. DR. TUNCAY AYAS

ARALIK 2024

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak

Sunmadığımı beyan ederim.

Lokman KAYIŞ

ÖN SÖZ

Teknolojik gelişmelerin hızla yaşandığı günümüzde sosyal medya kullanımı giderek artmaktadır. Her şeyde olduğu gibi sosyal medyanın da aşırı kullanımı beraberinde bazı olumsuzlukları getirebilmektedir. Sosyal dışlanma; bireylerin diğer kişi, grup veya toplum tarafından yok sayılması, görmezden gelinmesi, önemsenmemesi ve reddedilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmada lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışma boyunca ilgisi ve desteğini esirgemeyen yardımları, görüş ve önerileriyle yolumu aydınlatan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Tuncay AYAS'a ve yüksek lisans ders ve tez dönemimde katkılarını eksik etmeyen tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Veri toplama sürecinde katılımcılara ulaşma noktasında yardımcı olan meslektaşlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen annem, babam ve ağabeylerime teşekkürü borç bilirim. Çalışmam boyunca beni her daim destekleyen, sabırla dinleyen ve akademik bilgisinden yararlandığım sevgili eşime teşekkür ederim.

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL MEDYA KULLANIM SIKLIĞI İLE SOSYAL DİŞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Lokman KAYIŞ, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Tuncay AYAS

Sakarya Üniversitesi, 2024.

Bu çalışmada lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Sakarya ili Ferizli ilçesindeki 430 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği ile toplanmıştır. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel araştırmadır. Çalışmada elde edilen verilerin analiz yönteminin belirlenmesi amacıyla normallik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda veriler normallik varsayımını sağlamadığı için parametrik olmayan testler ile analiz yapılmıştır. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım amaçlarının başında eğlence geldiği, sosyal medyaya giriş için en çok tercih edilen uygulamanın Instagram olduğu ve öğrencilerin çoğunluğunun günlük sosyal medya kullanım süresinin iki saat ve üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma durumları arasında pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları cinsiyete ve sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermezken sosyal medyada geçirilen süre, sosyal medya kullanım amacı ve sosyal medyaya giriş için tercih edilen uygulama açısından öğrencilerin sosyal medya tutumlarının anlamlı farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal dışlanma durumlarının cinsiyete, sosyal medya kullanım amacına ve sosyal medyaya giriş için tercih edilen uygulamaya göre anlamlı farklılık göstermediği fakat sınıf düzeyine ve sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreye göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya, Sosyal medya kullanım sıklığı, Sosyal dışlanma, Lise öğrencileri.

ABSTRACT

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL MEDIA USAGE FREQUENCY AND SOCIAL EXCLUSION AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

Lokman KAYIŞ, Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Tuncay AYAS

Sakarya University, 2024.

This study aims to determine the relationship between the frequency of social media use and social exclusion among high school students. The study group consists of 430 high school students in the Ferizli district of Sakarya province. Data of the study were collected with the Personal Information Form, Social Media Attitude Scale and Social Exclusion Experience Scale for Adolescents. The study is a relational research from quantitative research methods. Normality analysis was conducted in order to determine the analysis method of the data obtained in the study. Since the data did not provide the normality assumption as a result of the analysis, analysis was conducted with non-parametric tests. As a result of the study, it was concluded that the main purpose of social media use of high school students was entertainment, the most preferred application for entering social media was Instagram and the daily social media usage time of the majority of the students was two hours or more. As a result of the study, a positive, low-level significant relationship was determined between the frequency of social media use of high school students and their social exclusion status. As a result of the research, it was found that while high school students' social media attitudes did not show any significant difference according to gender and grade level, they did show significant difference according to the time spent on social media, the purpose of social media use and the application preferred to access social media. While the social exclusion status of the students did not show any significant difference according to gender, the purpose of social media use and the application preferred to access social media, it was found that there was a significant difference according to grade level and the average daily time spent on social media.

Keywords: Social media, Frequency of social media use, Social exclusion, High school students

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem durumu	1
1.2. Araştırmanın amacı ve önemi.....	3
1.3. Problem cümlesi	4
1.4. Alt problemler	5
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	7
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Sosyal medya.....	7
2.1.1. Sosyal medyanın tarihsel gelişim süreci	9
2.1.2. Sosyal medyanın özellikleri	12
2.1.3. Sosyal medya uygulamaları	14
2.1.4. Sosyal medyanın etkileri	21
2.2. Sosyal dışlanma.....	23
2.2.1. Sosyal dışlanma kavramının tarihçesi	27
2.2.2. Sosyal dışlanmayı açıklayan kuramlar	28
2.2.2.1. Sosyal acı kuramı	28
2.2.2.2. Sosyal izleme sistemi ve sosyometre kuramı	29
2.2.2.3. Bilişsel yıkım ve benlik düzenlemesinin bozulması modeli	30
2.2.2.4. Williams’ın psikolojik dışlanma – gereksinim tehdidi modeli	31
2.2.3. Sosyal dışlanmanın etkileri	32
2.3. İlgili araştırmalar	34
2.3.1. Sosyal medya kullanımı ile ilgili araştırmalar.....	34

2.3.2. Sosyal dışlanma ile ilgili araştırmalar	38
YÖNTEM.....	43
3.1. Araştırma yöntemi.....	43
3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme	43
3.3. Veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri	44
3.3.1. Kişisel bilgi formu.....	44
3.3.2. Sosyal medya tutum ölçeği	44
3.3.3. Ergenler için sosyal dışlanma yaşantısı ölçeği	45
3.4. Verilerin analizi.....	46
BÖLÜM IV	47
BULGULAR	47
4.1. Lise öğrencilerine ait demografik bulgular	47
4.2. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığına dair bulgular	49
4.3. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular	51
4.4. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular	52
4.5. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı sosyal medyada günlük geçirilen ortalama süreye göre farklılık gösterip göstermediğine dair bulgular	53
4.6. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı sosyal medya kullanım amacına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular	54
4.7. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı kullanılan sosyal medya uygulamasına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular	56
4.8. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular.....	58
4.9. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular.....	59
4.10. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreye göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular	60
4.11. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma sosyal medya kullanım amacına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular.....	61
4.12. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma kullanılan sosyal medya uygulamasına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular	61
BÖLÜM V	63
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	63
5.1. Sonuç ve Tartışma	63
5.1.1. Lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanlarına yönelik bulgularının tartışılması ..	63

5.1.2. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışılması	64
5.1.3. Lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanlarının demografik değişkenlere ilişkin bulguların tartışılması.....	65
5.1.4. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanmanın demografik değişkenlere ilişkin bulgularının tartışılması	69
5.2. Öneriler.....	72
5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler	72
5.2.2. Gelecekteki araştırmalar için öneriler	73
KAYNAKLAR.....	74
EKLER.....	103

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Medya Sitelerinin Ortaya Çıkış Tarihleri.....	11
Tablo 2. Sosyal Medyanın Sosyal Mevcudiyet/Medya Zenginliği ve Kendini Sunma/Kendini Açmaya Göre Sınıflandırılması.....	14
Tablo 3. Çalışma Grubuna Ait Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Tablosu	47
Tablo 4. Çalışma Grubuna Ait Sosyal Medyada Günlük Geçirilen Ortalama Süre Tablosu...	48
Tablo 5. Çalışma Grubuna Ait Sosyal Medya Kullanım Amacı Tablosu	48
Tablo 6. Çalışma Grubuna Ait Sıklıkla Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları Tablosu	49
Tablo 7. Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanım Sıklığı ve Sosyal Dışlanma Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi	50
Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Kruskal-Wallis Testi Analizi Sonuçları	52
Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Sosyal Medyada Geçirilen Süreye Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....	53
Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Sosyal Medya Kullanım Amacına Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları	55
Tablo 12. Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Kullanılan Sosyal Medya Uygulamasına Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 13. Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma puanları cinsiyete göre Mann Whitney U testi analizi Sonuçları.....	58
Tablo 14. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Sınıf Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.....	59
Tablo 15. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Sosyal Medyada Geçirilen Günlük Ortalama Süreye Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 16. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Sosyal Medya Kullanım Amacına Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.....	61

Tablo 17. Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Kullanılan Sosyal Medya Uygulamasına Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.....	62
--	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

Son yıllarda teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler beraberinde çeşitli değişimleri de getirmiştir. Özellikle internetin gelişmesi ve teknolojik aygıtların küçülmesiyle beraber bireylerin geleneksel iletişim yerine sosyal medya aracılığıyla iletişim ve etkileşime geçtikleri görülmektedir. Sosyal medyada iletişimin zaman ve mekanla sınırlı olmaması, bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve ulaşılabilirliğinin kolay ve hızlı olması sosyal medya kullanımını arttırdığı düşünülmektedir.

Sosyal medya; insanların farklı yer ve zamanlarda birbirleriyle iletişime geçmesine, oluşturdukları video, fotoğraf, yazı gibi içerikleri paylaşmasına, boş zamanı değerlendirmeye, bilgi paylaşımına ve sosyal etkileşime imkân veren platformlar olarak ifade edilmektedir (Akar, 2010; Andresassen vd., 2017; Mahmood ve Farooq, 2014). Bireylerin sosyal medyayı kullanım amaçlarının farklı kişilik özelliği ve farklı beklentilerden dolayı değiştiği belirtilmekte ayrıca bireylerin eğlence, bilgi alma, iletişim veya günlük hayatın stresinden uzaklaşma amaçlarına göre farklı platformlar kullandıkları ifade edilmektedir (Şişman Eren, 2014). Gerek dünya geneli gerek ülkemizde sosyal medya kullananların sayısı günden güne artmaktadır. Dünya genelinde dijital verileri ortaya koyan We are Social (WAS) yayınladığı “Digital 2024 in Turkey” adlı rapora göre global ölçekte sosyal medya kullanımının 5,04 milyara ulaştığı, Türkiye’de kullanıcıların 2 saat 44 dakikasını sosyal medyada geçirerek dünya ortalamasının üzerinde olduğu, ülke nüfusumuzun %66’sının aktif sosyal medya kullanmakta olduğu ve geçen yıla kıyasla en fazla artışın 16-24 yaş aralığında olduğu bildirilmektedir (Digital 2024 in Turkey, 2024). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in 2023 yılında yaptığı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre bireylerin internete erişim imkânı ve internet kullanımının 2012-2023 yılları arasında arttığı ayrıca 16-74 yaş aralığındaki bireylerin interneti özel amaçlı kullanım faaliyetleri arasında sosyal medyanın ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023).

Sosyal medyanın son zamanlarda bu denli fazla kullanımı birtakım riskleri de beraberinde getirdiği yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Sosyal medyanın ve internetin aşırı kullanımının siber zorbalık eğilimde artışa neden olduğu (Ayas ve Horzum, 2023; Machmutow vd., 2012) sosyal medya bağımlılığı riskini arttırdığı ifade edilmektedir (Griffiths, 2000). Best vd. (2014) 43 araştırma üzerine yaptıkları sistemik çalışma neticesinde araştırmaların çoğunun sosyal medya kullanımının bireyleri olumsuz etkilediğini kişileri gerçek dünyadan izole ettiği, öznel iyi oluşunu olumsuz etkilediği ve depresyona neden olduğu ifade edilirken 13 araştırmada ise ait olma, sosyal destek görme ve özgüvenini arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Son dönemlerde Covid-19 pandemi süreci ve ülkemizde yaşanan 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli yaşanan depremler sonrasında eğitimin online platformlar üzerinden yapılması sonrası öğretmen ve velilerin en çok şikâyet ettiği noktalardan birisi de kontrolsüz ve aşırı sosyal medya kullanımı olduğu görülmektedir.

Maslow (1968), her bireyin diğer kişiler tarafından kabul görmeye, sevmeye ve bir gruba ait olmaya ihtiyaç duyduğunu ve bunun ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçların ve güvenlik ihtiyacının ardından gelen en önemli ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Arkadaş grubu tarafından kabul görmenin, sevilmenin ve sosyalleşmenin önem kazandığı ergenlik döneminde bu ihtiyaç daha da önem kazanmaktadır. Bireyler arkadaş gruplarıyla sosyalleşme, olumlu akran ilişkileri geliştirme, topluma kolay uyum sağlama ve sosyal öğrenme imkânı yakalar ancak arkadaş grupları tarafından kabul görülmeme veya diğer bireyler ve toplum tarafından reddedilme durumunda ise sosyal dışlanma yaşanmaktadır (Büyükcebeci, 2017; Stout ve Dasgupta, 2011).

Sosyal dışlanma kavramı sosyolojik, psikolojik ve ekonomik yönlerinin olmasından dolayı literatürde farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmada sosyal dışlanmanın psikolojik boyutuna değinilecektir. Sosyal dışlanma (ostracism), bireylerin kişi, grup veya toplum tarafından yok sayılması, dışlanması, reddedilmesi ve önemsenmemesi olarak ifade edilmektedir (Williams ve Nida, 2011). Sosyal dışlanma ilkel toplumlardan günümüz modern toplumlarına, okullardan iş yerlerine, bireysel ilişkilerden farklı grup ve ortamlara kadar görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Williams vd., 2000). Sosyal dışlanma bireylerin aidiyet, benlik saygısı, dikkat çekme ve sosyal çevre üzerinde kontrol sağlama ihtiyaçlarını (Williams, 2007), sosyal bağlanmışlıklarını tehdit etmekte, bireylerin kendilerini izole ve yalnız hissetmelerine neden olabilmektedir (Kiecolt-Glaser vd., 1984). Özellikle ergenlik döneminde sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler için bu durumun

yaşamlarında psikolojik, duygusal ve davranışsal olarak olumsuz sonuçlara neden olacağı düşünülebilir.

Sosyal dışlanma sonucu ait olma, sevilme ve sosyalleşme ihtiyacını gideremeyen ergenler bu ihtiyaçlarını karşılamak için farklı arayışlar içine girerler. Söz konusu ihtiyaçların karşılanmasının en kolay ve ulaşılabilir yolu ise sosyal medya kullanımıdır. Sosyal dışlanmanın bireylerin gelişim olarak duyarlı oldukları ergenlik döneminde daha yaygın olması (Eisenberger, 2006) ve ergenlerin sosyal medyayı kullanım düzeylerinin günden güne artması, yetişkinlere kıyasla sosyal medya platformlarında daha fazla vakit geçirmeleri ve sosyal medya kullanımı konusunda daha istekli olmaları (Allen vd., 2014; O’Keeffe vd., 2011; Valkenburg ve Peter, 2009) sebebiyle çalışmamızda lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin ortaya konması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

Son yıllarda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanların yaşamlarının değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur. Bu değişimle beraber gündelik yaşamımızda yer tutmaya başlayan sosyal medya ise hem ülkemizde hem de dünyada kullanımı en çok artan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojik aygıtların küçülmesi, internete ulaşma imkanının artması buna ek olarak sosyal medyanın zaman mekân sınırı tanımaksızın her an ulaşılabilir olması, iletişime ve etkileşime imkân vermesinden dolayı kullanımının arttığı görülmektedir. Sosyal medya kullanımındaki artışın her yaş grubunda görülmesine rağmen en fazla artışın ergen bireylerde olduğu ifade edilmektedir (Digital 2024 in Turkey, 2024).

Ergenlik dönemi, bireyin hayatında biyopsikososyal değişimler yaşadığı dönem olarak ifade edilmektedir (Akçan Parlaz vd., 2012). Ergenlikte bireyler için aile ilişkileri önemli olsa da bu dönemde önem kazanan diğer konu kişinin akranlarıyla olan ilişkisidir (Bayhan ve Işıtan, 2010). Her insanın ihtiyaç duyduğu sevmeye, sevilme, kabul görme ve gruba ait olma ihtiyacı ergenlik döneminde akran ilişkilerinin önem kazanmasıyla daha hassas duruma gelmektedir. Ergen, akranları veya grup tarafından sosyal dışlanmaya maruz kaldığında söz konusu ihtiyaçlarını giderememektedir. Ergenlerin sosyal dışlanma sonucunda buldukları çözüm yolu ulaşılabilirliğinden ve pratikliğinden dolayı sosyal medyaya yönelmektir. Çalışmamızda da lise öğrencilerin sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma

arasındaki ilişki cinsiyet, sınıf düzeyi, günlük sosyal medyada geçirilen ortalama süre, sosyal medya kullanım amacı ve en fazla kullanılan sosyal medya uygulaması bakımından incelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişki incelenirken sosyal medya kullanımının mı sosyal dışlanmaya neden olduğu yoksa sosyal dışlanmaya maruz kalanların mı daha çok sosyal medyaya yöneldiği araştırmanın inceleme konuları arasında yer almaktadır.

Literatür taraması sonucunda ergenlerde sosyal medya kullanımının ve sosyal dışlanmanın önem arz ettiği, sosyal medyanın insanların gündelik yaşamlarında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda, ergenlik döneminde sosyal dışlanma deneyiminin bireylerde özgüven eksiliği, depresyon, akademik başarıda düşüş, yalnızlık ve okuldan kaçma gibi olumsuz durumlara neden olduğu ifade edilmektedir (Kaşıkçı vd., 2021). Bu nedenle sürecin alan uzmanları tarafından bilinmesi yaşanacak olumsuzlukları engellemesi bakımından önemlidir.

Alan yazında sosyal medya kullanımı ve sosyal dışlanma kavramlarının özgüven, iyi oluş, yalnızlık, sosyal kaygı gibi farklı değişkenlerle ilişkilerini inceleyen çalışmaların bulunduğu görülmüş ancak sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanmayı inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca araştırmaların çoğunun üniversite öğrencilerine yönelik yapılmış olması, lise düzeyinde araştırmaların sınırlı olması ve bu çalışmanın ortaöğretime yönelik yapılıyor olması araştırmanın önemini arttırmakta ayrıca bundan sonra yapılacak çalışmalar için de çıkış noktası olacağı ve literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

1.3. Problem cümlesi

Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasında ilişki var mıdır?

1.4. Alt problemler

1. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı sınıf, cinsiyet, sosyal medyada geçirilen ortalama süre, kullanılan sosyal medya platformu ve sosyal medya kullanım amacı değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?
2. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma düzeyleri ve alt boyutlarıyla sınıf, cinsiyet, sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süre, kullanılan sosyal medya platformu ve sosyal medya kullanım amacı değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

1.5. Varsayımlar

1. Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların evreni temsil ettiği,
2. Araştırmada katılımcılar kendilerine verilen ölçme araçlarına samimi, içten ve dürüst cevap verdikleri,
3. Araştırmada katılımcıların etki altında kalmadığı ve kullanılan veri toplama araçlarının ölçülmek istenen özellikleri ölçme gücüne sahip olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırma 2023-2024 eğitim öğretim yılında Sakarya ili Ferizli ilçesindeki liselerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın sonuçları; Kişisel Bilgi formu, Ergenler için Sosyal Dışlanma ölçeği ve Sosyal Medya Tutum ölçeğinden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Sosyal Medya: Bireylerin profil ve içerik oluşturabildikleri iletişim kurma, oyun oynama ve sosyal etkileşime imkân veren ayrıca zaman ve mekân sınırı olmaksızın her an ulaşabildikleri platformlardır (Andreassen vd., 2017).

Ergenlik: Ergenlik dönemi bireyin fiziksel, duygusal, bilişsel ve psikolojik değişimler yaşadığı çocukluk döneminin bitip yetişkinlik dönemine geçişin başladığı önemli bir gelişim evresidir (Koç, 2004).

Sosyal Dışlanma (Ostrasizm): Çocukluktan yetişkinliğe kadar her bireyin yaşayabileceği kişinin akranları veya herhangi bir grup tarafından yok sayılma, önemsenmeme, kabul görmeme veya fark edilmeme durumudur (Williams ve Nida, 2011).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde sosyal medya ve sosyal dışlanmayla alakalı kuramsal bilgilere ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Sosyal medya

Geleneksel medya olarak ifade edilen radyo, gazete ve televizyon ile son dönemlerde kullanımı giderek artan bilgisayar, internet ve mobil teknolojik aygıtlar hem bireylerin hem de toplumların hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte bilgisayar ve internet bireylerin hayatında daha fazla yer almaya başlamış ve geleneksel medya olarak ifade edilen radyo, televizyon ve gazete yerini yeni bir medya türüne bırakmış artık bireyler günlük yaşamlarında ihtiyaç duydukları çoğu şeyi bu yeni medya türüyle karşılar duruma gelmiştir (Çakmak, 2014). Teknolojideki web 2.0 araçlarının gelişimi iletişimden eğitime, ulaştırmadan sağlığa, güvenlikle eğlenceye ve bilimsel çalışmalara kadar her alanı etkilemiş ayrıca toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamına dokunmuş bireylerin iletişim kurma biçimlerini değiştirmiştir (Özmen vd., 2012)

Literatür incelendiğinde araştırmacıların sosyal medya kavramı için farklı tanımlar yaptıkları görülmüştür. Sosyal medya, sosyal etkileşim sağlamak amacıyla kullanılan her türlü araç veya platform (D. Boyd, 2008), bireylerin profil oluşturabilme, yorum yapabilme ve bunlara dönüt alabilmelerine imkân tanıyan web tabanlı uygulamalar (Ellison vd., 2007), kullananların diğer katılımcılar ile ağ üzerinden iletişim kurmasına olanak sağlayan hizmetler (Büyüksener, 2009), kullanıcıları temel alan bilgi, yazı, fotoğraf veya video gibi içerik üretiminin ve paylaşımının yapıldığı ayrıca hem okumaya hem de yazmaya imkan tanıyan medya (Franklin ve Van Harmelen, 2007) tanımları yapılmıştır. Solis (2014) bu tanımlardan farklı olarak sosyal medyada oluşturulan yazı, fotoğraf ve videoların diğer insanlardan etkileşim almasından dolayı sosyal medyayı teknolojik bir kavramdan daha çok sosyal bilimle alakalı olan bir kavram olarak tanımlamaktadır. Sosyal medya kullanıcılara

iletişim kurma, bilgi, dūřünce paylaşımı, sosyalleşme, eēlenceli vakit geēirme, iēerik oluşturma imkânı sunan ayrıca etkileşime izin veren, kullananların hem üretici hem de tüketici olabilmelerinden dolayı geleneksel medyadan ayrılan bir platform olarak ifade edilebilir.

Sosyal medya uygulamaları için literatürde farklı isimler kullanılmaktadır. Bu uygulamalara *sosyal aē* (Boyd ve Ellison, 2007; Karademir ve Alper, 2011) *sosyal paylaşım siteleri* (Aksüt vd., 2012), *ēevrimiēi topluluklar* (Buss ve Strauss, 2009), *sosyal iletişim aēları* (ēetin, 2009) gibi tanımlanırken tüm bu uygulamaların geneli sosyal medya olarak dile getirilmektedir (Akıncı Vural ve Bat, 2010; Jaffrey, 2011). Bu ēalıřmada da uygulamaların geneline yönelik olması bakımından sosyal medya kavramı tercih edilmiştir.

Bireyler sosyal medyayı ēeřitli nedenlerle kullanmaktadır. Bazıları eēlenmek, bazıları ise iletişime geēmek ve bilgiye ulaşma için kullanmakta olduēu ancak özellikle genēlerin sosyal medyayı kullanım amacının iletişim kurmak olduēu ifade edilmektedir (Ahn, 2011; Lin vd., 2013; Park ve Kim, 2013). Sosyal medya sürekli kendini güncel tutabilen, fotoēraf, yazı, video gibi iēeriklerin paylaşılmasına imkân veren, bireylerin dūřüncelerini ifade edebildikleri ve tartışabildikleri bir ortam olmasından dolayı bireylere cazip gelmektedir (Akıncı Vural ve Bat, 2010). İli (2013) bireylerin sosyal medyayı bu denli ēok kullanmalarının kendilerini istedikleri kimlikte tanıtıp fotoēraf, video paylaşabilmelerine olanak saēlaması ayrıca tanıdıēı veya tanımadıēı bütün insanlarla iletişim kurma imkânı vermesinden dolayı olduēunu ifade etmektedir. Suler (2004) ise insanların sosyal medyaya yönelik ilgisini bireylerin yüz yüzeyken ifade edemedikleri ya da etmekte zorlandıkları duygu ve dūřünceleri sosyal medya aracılıēıyla rahatēa ifade edebilmelerinden kaynaklandıēını belirtmektedir. Sosyal medyanın sunmuş olduēu bu olanaklar sayesinde bireylerin günlük yaşamının önemli bir parēası haline geldiēi söylenebilir.

Günümüzde sosyal medya günlük yaşamın yanı sıra eēitim alanı için de önemli bir platform olarak deēerlendirilmektedir. Sosyal medya uygulamaları bilgiye ulaşma, iş birliēi yapma ve eēitsel paylaşımlar için uygun bir alan olarak görölmektedir (Ajjan ve Hartshorne, 2008; Mcloughlin vd., 2007). Son yıllarda özellikle sosyal medya kullanımında en fazla artışın 16-24 yaş aralıēında olması bunun yanında bu yaş grubunun teknolojiye olan ilgi ve yatkınlıklarından dolayı sosyal medya uygulamalarının bu olanaklarından eēitim faaliyetlerinde kullanılması gerektiēi ifade edilmektedir (Digital 2024 in Turkey, 2024; Gülseēen vd., 2010). Alica ve Saban (2013) ortaokula devam eden ve liseye devam eden

öğrencilere yönelik konu ile ilgili yaptıkları çalışmada öğrencilerin %89'unun sosyal medya kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Gençlerin sosyal medyaya karşı olan bu ilgilerini eğitsel faaliyetlerle birleştiren çalışmaların yapılması durumunda öğrencilerin öğrenme motivasyonlarının artabileceği düşünülmektedir.

Sosyal medya; sunduğu imkanlar neticesinde haber, etkinlik, topluluk oluşturma ve duyuru yapma gibi sosyal yaşamın da önemli bir figürü olmaktadır. Dünyanın farklı yer ve bölgelerindeki insanların ya da benzer düşüncedeki bireylerin iletişime geçip sosyal hareketler, eylem ve gösteriler yapabilmesi sosyal medyanın önemini arttırmaktadır (Babacan vd., 2011). Hwang ve Kim (2015), sosyal medyanın gücünü kullanıcıların birbiriyle iletişime ve etkileşime geçmesine aracılık etmesinden geldiğini ifade etmektedir.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)'nın 2023 yılı Türkiye'deki çocukların ve ebeveynlerin bilinçli ve güvenli internet kullanım, deneyim ve alışkanlıkları raporuna göre internete girmek için kullanılan aracın hem kızlar hem de erkekler için daha çok akıllı telefonlar olduğu, çocukların yaşlarının ilerledikçe akıllı telefonlardan internete girme oranının arttığı, 15-16 yaş aralığındaki bireylerin (%69) sosyal medya platformlarını ziyaret etme ve sosyal ağlarda paylaşım yapma bakımından diğer yaş gruplarına kıyasla ciddi oranda artış yaşandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, internet ve sosyal medyada geçirilen zaman nedeniyle çeşitli sorunlar ve derslerde düşüş yaşandığını ifade edilirken 15-16 yaş aralığındaki katılımcıların söz konusu sorunları (%54) diğer yaş gruplarına kıyasla daha çok dile getirdikleri görülmüştür (Karakuş Yılmaz vd., 2023).

2.1.1. Sosyal medyanın tarihsel gelişim süreci

Sosyal medyanın tarihsel gelişim aşamaları için araştırmacıların literatürde farklı başlangıç noktaları belirlediği görülmekle beraber bu gelişim süreçlerinin temelinde teknolojiye ilerlemeler olduğu ifade edilmektedir. Gürültü (2016) sosyal medyanın başlangıcı olarak 1978 yılında Randy Suess ve Ward Christensen'in iletişim amaçlı geliştirdikleri BBS adlı yazılımı, Hazar (2011) hem bağlantı hem de dosya paylaşımına imkan veren IRC (İnternet Relay Chat) adlı yazılımın geliştirilmesini, Kaplan ve Haenlein (2010) ise Jim Ellis ve Tom Truscott tarafından kurulan ve makalelerin haber gruplarına gönderilmesini sağlayan aynı zamanda dünya çapında bir tartışma ortamı oluşturup kullanıcıların sosyal mesaj

yayınlanmalarına imkan veren Usenet isimli yazılımı sosyal medyanın başlangıcı olarak kabul etmektedir.

İlerleyen zamanlarda teknolojiye yaşanan gelişmelerle birlikte 1995 yılında Randy Conrads tarafından kurulan ve lise öğrencilerinin dijital ortamda yıllık oluşturma, mezun günleri planlama, sınıf listeleri oluşturma ve özel mesajlaşma gibi özellikleri olan *Classmates.com* adlı bir sosyal ağ sitesi kurulmuştur. Ancak araştırmacılar tarafından güncel sosyal medya kavramına en uygun tarihsel gelişme 1997 yılında kurulmuş olan ve siteyi kullananlara profil oluşturma, arkadaşlık kurma ve bülten yayınlama olanağı sunan *SixDegrees.com* adlı site görülmektedir. O dönemde site oldukça popüler hale gelmiş olmasına rağmen benzer sitelerin kurulmasıyla beraber onlarla rekabet edemeyerek 2001 yılında kapanmıştır (Hazar, 2011).

Sosyal medyanın tarihsel gelişim aşamalarında önemli bir dönüm noktası olan, 1999 yılında blog sitesi kurmaya imkân tanıyan ve sosyal medya platformlarının hızlı bir şekilde kurulmasında etkisi bulunan Blogger kurulmuştur. Bu noktadan sonra içlerinde günümüze kadar ulaşabilmiş olan sosyal medya ağları da olmak üzere sosyal medya uygulamalarına olan ilgi artmış ve sosyal medya uygulamalarının kurulması hızlanmıştır. Bu uygulamalardan bazıları: Avrupa'nın ilk dijital çevrimiçi topluluğu olarak ifade edilen ve 2000 yılında kurulan LunarStorm 2001 yılında Güney Kore merkezli bir sosyal ağ sitesi Cyworld, insanların online bilgiye ulaşmasına imkân veren Wikipedia, profesyonel bağlantılar kurup ağ oluşturarak iş dünyası için iletişime geçmeye olanak tanıyan Ryze ortaya çıkmıştır. 2002 yılında üyelerin diğer üyeler ile iletişime geçebildiği, profil oluşturabildiği ve yakın yerde oturanlar ile okuyanlar için uyarı gönderilmesine imkan veren Friendster, 2004'te en çok kullanılan sosyal medya platformu olarak öne çıkan Facebook, 2005 yılında genç sanatçıların kendilerini tanıtmaları için kurulan site Myspace, günümüzde de hala popülerliğini koruyan video paylaşım sitesi YouTube, 2006 yılında kısa sürede çok fazla kullanıcıya ulaşan ve 140 karakter paylaşımına izin veren Twitter, 2009 yılında en çok kullanılan ve popülerliğini hala koruyan mesajlaşma uygulaması WhatsApp, 2010 yılında görsel paylaşımına ve video paylaşımına imkan tanıyan Pinterest; fotoğraf, video paylaşımına ve medya yüklemesine imkan veren Instagram kurulmuştur (Akar, 2010; Hazar, 2011).

Tablo 1

Sosyal Medya Sitelerinin Ortaya Çıkış Tarihleri

Tarih	Sosyal medya adı
1979	Usenet
1988	İRC (İnternet Relay Chat)
1995	Classmates.com
1997	Sixdegrees.com
1998	MoveOn,
1999	LiveJournal, Asian Avenue, Black Planet, Napster, Third Voice, Blogger, Epinions
2000	LunarStorm, MiGente
2001	Ryze, Wikipedia, Cyworld
2002	Fotolog, Friendster, Skyblog
2003	Couchsurfing, Linkedin, MySpace, Tribe.net, BC/Xing, Last.FM, Hi5, Plaxo, Photobucket, Second Life, DeLicio.us
2004	Flickr, Orkut, Dogster, Multiply, Mixi, Dodgeball Piczo, Care2, Ning, Catster, Digg, BiggerPockets, Hyves, aSmallWorld
2005	Yahoo! 360, Youtube Xanga, Bebo, Facebook, Ning, Reddit
2006	Mychurch, Twitter, Stylehive, Fabulously40, QQ
2007	FriendFeed, GlobalGrind, Tumblr, Osmosus
2008	Ping.Fm, Kontain
2009	NetLog, Posterous, WhatsApp

Kaynak: (Akar, 2010; D. M. Boyd ve Ellison, 2007; Hazar, 2011)

Sosyal medyanın tarihsel gelişimine bakıldığında ortaya çıktığı ilk noktadan günümüze kadar gelen süreçte sosyal medyanın birçok değişim yaşadığı ve sosyal medyaya farklı özelliklerin eklendiği görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi, internetin yaygınlaşması ve akıllı telefonlar üzerinden sosyal medyanın kullanılmaya başlanmasıyla birlikte sosyal medyaya yönelik ilginin arttığı ayrıca farklı sosyal medya platformlarının ortaya çıkışının hızlandığı söylenebilmektedir.

2.1.2. Sosyal medyanın özellikleri

Sosyal medya günden güne gerek kullanıcı sayısı bakımından gerek ortaya çıkan platformlar açısından büyümeye devam etmektedir. Kara (2013) yaptığı çalışmada radyonun 50 milyon kullanıcıya ulaşmasının yaklaşık olarak 38 yıl aldığını ancak sosyal medya platformu olan Facebook'un 50 milyon kullanıcıya 1 yılda, Twitter'ın ise 9 ayda ulaştığını bildirmiştir. Sosyal medyanın bu kadar hızlı büyümesi ve popülerleşmesini Boyd ve Ellison (2007) farklı katılımcılara ait bilgilere ve bağlantılara ulaşabilmelerinden ayrıca bunlar arasında çapraz geçişler yapabilmelerinden, Hazar (2011) kullanıcılara göre kişiselleşebilmesinden, Hall (2012) internet siteleri aracılığıyla bilgi, düşünce ve medya paylaşımı yapabilmesinden kaynaklı olduğunu ifade etmektedir. Sosyal medyaya karşı insanların ilgisinin artmasının Bruns ve Bahnisch (2009) üç faktörden kaynaklandığını ifade etmektedir: Birincisi, kullanıcılara kolay üyelik imkânı sağlaması buna ek olarak site içeriğinin basit ve sade olması; ikinci özellik kullananların içerik üretme konusunda özgür ve eşit olması, son özelliği ise içeriği üreten kişinin paylaşımı sahiplenmesine imkân sunmasıdır.

Sosyal medyanın özelliklerini Mayfield (2011) çalışmasında şu şekilde açıklamaktadır:

1. Katılım: Sosyal medyayı kullanan kişilerin hem içerik üretmesi hem de üretilen içeriklere dönüt vererek süreçte aktif bir şekilde var olmasını ifade etmektedir. Bu etkileşimden dolayı sosyal medyaya ilgi artmakta ve sosyal medyayı kullanmak isteyen bireyleri cesaretlendirmektedir.

2. Açıklık: Sosyal medyada üretilen yazı, resim, video vb. içerikler üreten kişi tarafından bir şifreleme ya da gizleme durumu olmamışsa farklı kullanıcılar tarafından görülmesine, beğenilmesine ve yorum yapılabilmesine açıktır.
3. Karşılıklı konuşma: Bu özellik geleneksel medyanın sınırlılığı olan anın da dönüt verme ve iki yönlü iletişim eksikliğini ortadan kaldırmıştır. Geleneksel medya araçları içeriği sadece bireylere ulaştırabilmekte geri bildirim alamamaktaydı ancak sosyal medya içeriğince anında cevap verebilme ve çift yönlü iletişim kurma özelliğiyle kullanıcılara daha etkin olma fırsatı sunmaktadır.
4. Topluluk: Sosyal medya ile insanların hoşlandıkları film, müzik, tv şovları, etkinlikler ve politik eğilimler bakımından ortak değerlere sahip bireyleri bir araya getirebilmektedir.
5. Bağlantısallık: Sosyal medya diğer sosyal medya platformlarıyla, internet siteleriyle ve bireylerin ilgilendikleri konularla link üzerinden bağlantılar sağlamaktadır.
6. Medyaya içerik üretme: Sosyal medya geleneksel medyanın aksine bireylere kendi özgün içeriklerini üretme bunları değiştirme ve geliştirme imkânı sunarak daha çeşitli bir ortam oluşturmaktadır.
7. Yeni toplumsal aktörler çıkarma: Kullanıcıların üretmiş oldukları resim, video, fikir gibi içeriklerin diğer kullanıcıları etkilemesi sonucu içerik sahiplerinin kitlesel bir güç oluşturma durumu olarak ifade edilmektedir.

Sosyal medya için söz konusu özelliklerinin yanı sıra farklı özelliklerinin olduğunu söylemek de mümkündür. Sosyal medya uygulamaları kullanıcıların yapmış oldukları gezinmeleri, beğenileri ve izlenmeler gibi kişisel tercihlerini ticari bir veriye dönüştürerek bireylerin kazanç sağlayabilmelerine imkan sağlayabilmektedir (Akıncı Vural ve Bat, 2010). Sosyal medyada üretilen içerikler farklı kullanıcılar tarafından tekrar paylaşılabilmekte, oluşturulan hesaplar sosyal medya platformunun koymuş olduğu kuralların dışına çıkmadığı sürece kullanılmaya devam edilebilmekte, kullanıcıların üretmiş oldukları içeriklere istedikleri zaman ulaşabileceklerinden dolayı bir arşiv özelliği taşımakta, sosyal medyada hızlı ve ekonomik olarak çok sayıda ve farklı insana ulaşıp araştırma yapılabilmekte buna ek olarak veri toplanabilme özelliği bulunmaktadır (Eraslan, 2020). Sosyal medyada klasik medyanın aksine denetimin daha az olması, içerik üretmek için büyük kaynak gerektirmemesi, kullanıcıların paylaşımlar konusunda özgür olması, televizyon ve radyo gibi klasik medya araçlarında tekrarlayan konulardan farklı özgün içeriklerin üretilmesi ve paylaşılmasına imkân tanınması ayrıca iletişim kurma ve hızlı etkileşim alma gibi

özellikler sosyal medyayı öne çıkartmaktadır (Aydeniz, 2012). Sosyal medyanın birçok özelliğinin yanında onu ön plana çıkaran ve kullanıcı sayısının kısa sürede hızla artmasına neden olan durumun kolay ve ücretsiz üyelik, zaman ve mekân sınırı olmaksızın erişim, hızlı etkileşim, içerik üretebilme, paylaşım ve iki yönlü iletişim özellikleri olduğu düşünülebilir.

2.1.3. Sosyal medya uygulamaları

Sosyal medya uygulamaları geçmişten günümüze kadar insanların ihtiyaçları ve ilgileri doğrultusunda sürekli olarak değişip gelişmektedir. Yaşanan bu değişimden dolayı bütün sosyal medya uygulamalarını sınıflandırma ya da ortak bir sistemde toplama güçleşmektedir (Başer, 2014). Yapılan literatür taraması sonucunda araştırmacıların sosyal medya uygulamalarını farklı şekillerde sınıflandırdıkları görülmüştür. Bu sınıflandırmada üye olma şartları, sunulan hizmetler, marka ve özellikler öne çıkmaktadır (Büyüksener, 2009). Kaplan ve Haenlein (2010) sosyal mevcudiyet/medya zenginliği ve kendini sunma/kendini açma kriterlerine göre yaptığı sosyal medya sınıflandırması aşağıda verilmektedir.

Tablo 2

Sosyal Medyanın Sosyal Mevcudiyet/Medya Zenginliği ve Kendini Sunma/Kendini Açmaya Göre Sınıflandırılması

Sosyal mevcudiyet/Medya zenginliği				
		Düşük	Orta	Yüksek
	Yüksek	Bloglar		Sosyal ağ siteleri (Örn: Facebook)
				Sanal sosyal dünyalar (Örn: Second Life)
Kendini sunma/Kendini açma	Düşük	İşbirlikçi projeler (Örn: Wikipedia)	İçerik toplulukları (Örn: Youtube)	Sanal oyun dünyaları (Örn: World of Warcraft)

Kaynak: (Kaplan ve Haenlein, 2010)

Sosyal medya uygulamalarının araştırmacılar tarafından sınıflandırılmasında genel olarak aşağıdaki biçimde kategorilere ayrılmaktadır (Akar, 2010; Dawley, 2009; Hazar, 2011).

- Sosyal Ağ: Facebook, MySpace, Xing
- Blog: Wordpress, Blogger.com
- Video paylaşım ağı: Youtube, Dailymotion
- Fotoğraf paylaşım ağı: Flickr, Photobucket, Instagram
- Profesyonel ağ siteleri: LinkedIn, Ning, Fotocommunity
- Bilgi paylaşım ağı: Wikipedia, İntelipedia
- Sosyal işaretleme ağı: Pinterest, Delicious
- Mikrobloglar: Twitter, Tumblr

Sosyal medya uygulamalarının çok çeşitli olması sebebiyle çalışmamızda WAS'ın 2024 yılında yapmış olduğu çalışma sonucu ülkemizde en fazla kullanılan sosyal medya uygulamaları incelenecektir.

Facebook: Web tabanlı bir platform olan uygulama 2004 yılında Mark Zuckerberg'in liderliğinde Chris Hughes, Eduardo Saverin ve Dustin Moskovitz isimli bir grup genç girişimci tarafından kurulmuştur. Facebook ilk kurulduğu zamanlarda sadece Harvard Üniversitesi öğrencilerinin e-posta adresleriyle üyelik açılabilirdi için bu okulun öğrencileri erişim sağlayabilmekteydi. Ancak 2006 yılına gelindiğinde bazı kısıtlamalarla birlikte bütün e-posta adreslerine üyelik imkânı tanınmıştır. Günümüzde Facebook'un birçok ülkede yaklaşık 50 dil de hizmet verdiği ifade edilmektedir (Karal ve Kokoç, 2010; Mazman ve Koçak Usluel, 2011). Facebook, kullanıcılarına yeni arkadaşlıklar kurma, video ve fotoğraf paylaşma, gruplar oluşturma, karşılıklı mesajlaşma, kullanıcıya ait duvarında fikir ve içerik paylaşma, yorum yapma, beğenme, etiketleme, sanal hediyeler gönderme, güncel haberlere erişme kişi ve şirketler için reklam verme özellikleri bulunmaktadır (Kaplan, 2017; Karakoç ve Gülsünler, 2012). Facebook bu özellikleriyle kısa sürede çok büyük bir kullanıcı kitlesine ulaşma imkanı buldu. Başlangıçta sosyal bir ağ olarak yola çıkan Facebook; Messenger, WhatsApp ve Instagram'ı da bünyesine katarak birçok markayı kendisine dahil etmiştir. Birçok markanın bünyesinde olması nedeniyle Mark Zuckerberg, 28 Ekim 2021 tarihinde Facebook'un sosyal ağ olarak hayatına devam edeceğini ancak çatı ismin Meta olacağını ifade etmiştir (Kocabey Şener, 2021). WAS 2024 yılı raporunda dünyada 3,04 milyar insanın

Facebook kullandığını; ülkemizde ise bu sayının 34,35 milyon olduğunu ayrıca toplam nüfusun yaklaşık %39.9 ‘unun Facebook kullandığını bildirmiştir.

Youtube: Video paylaşım platformu olarak Steve Chan, Jawed Karim ve Chad Curley tarafından *kendini yayınla (Broadcast Yourself)* sloganıyla 2005 yılında kurulmuş ve 1 yıl gibi kısa sürede çok popüler hale gelmiştir. Youtube’un kısa sürede bu kadar popüler hale gelmesi Google firmasının dikkatini çekmiş ve Youtube 2006 yılında Google tarafından o dönem rekor bir bedelle 1,5 milyar dolar karşılığında satın alınmıştır. Youtube’un bu denli popüler olmasında zaman ve mekan sınırı olmaksızın her zaman video ve içeriklere ulaşma imkanı vermesi, herkesin video yükleyebilmesi ve izlemesi, üyelik zorunluluğu bulunmaması, kullanıcıların yüklemek istedikleri videonun içeriğini kendilerinin belirleyebilmesi etkili olmuştur (Balakrishnan ve Griffiths, 2017; Freeman ve Chapman, 2007). Ayrıca Youtube kullanıcılarına müzik dinleme, film ve dizi izleme, yemek tariflerinden ders çalışma videolarına ve günlük hayatımızı kolaylaştıracak bilgilere kadar geniş bir içerik yelpazesine sahip olmasından dolayı da popülerliğinin arttığı ifade edilmektedir (Zafarmand, 2010).

Youtube her gün milyonlarca videonun yüklendiği, izlendiği, puanlandığı, video etiketlemelerinin yapıldığı birçok unsuru içerisinde barındırmaktadır. Bu öğelerle birlikte kullanıcılar Youtube platformunda kanal oluşturabilmekte, farklı kanalları takip edebilmenin yanı sıra kurmuş olduğu kanaldaki videoların izlenme, beğenilme ve kanala abone olma gibi Youtube’un üretmiş olduğu algoritmalara göre reklam alabilmekte ve maddi gelir elde edebilmektedir (Burke ve Snyder, 2008; Sepetci, 2017). Son zamanlarda günlük hayatımızda Youtuber (Youtube video üreticisi), Vlogger (Video blog üreticisi) ve yayın (Broadcasting) gibi terimler oldukça popüler hale gelmiştir. Youtube’un popülerleşmesi ve kullanıcılara maddi gelir elde etme imkânı sağlamasıyla beraber Youtuber ve Vlogger kavramları yeni birer meslek alanı olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Yıldırım, 2019). WAS’ın 2024 yılında yaptığı çalışmada Dünya’da 2,49 milyar kişinin Youtube kullandığı; ülkemize gelindiğinde kullanıcı sayısının 57,5 milyona ulaştığı ve ülke nüfusunun yaklaşık %66,8’nin Youtube kullanıcısı olduğu ifade edilmektedir.

WhatsApp: Brian Acton ve Jan Koum tarafından 2009’da SMS’e alternatif bir seçenek olması amacıyla akıllı telefonlar için tasarlanmış web tabanlı bir sosyal medya uygulamasıdır. WhatsApp uygulaması herhangi bir ücret talep etmeden kullanıcıların mesajlaşabilmelerine, grup ve topluluk oluşturabilmelerine, fotoğraf, video, belge, sesli

içerik gönderebilmelerine, sesli ve görüntülü arama yapabilmelerine imkân sağlamaktadır. Uygulamada karşı tarafa iletilen gönderilerin gizliliği için uçtan uca şifreleme güvenlik önlemi alınarak üçüncü şahısların ve kurumların bu içeriklere ulaşımını engellemektedir (Chang ve Ian, 2014; Çağlak, 2019; Karaman ve Önder, 2017; Koçak, 2021). WhatsApp, kullanıcılarına sağladığı bu imkanlarla kısa sürede tüm dünyada en çok kullanılan mesajlaşma uygulaması haline gelmiş ve 2014 yılında 19 milyar dolar bedelle Facebook tarafından satın alınmıştır (Çalış, 2020). WhatsApp, ilk ortaya çıktığı zamanlarda sadece insanların telefon rehberindeki kişilerle iletişime geçmesine olanak tanıyorken günümüzde ev, okul, iş yerleri ve kurumlar gibi hemen hemen her yerde kullanılmakta ve bireylerin hayatını kolaylaştırmaktadır. Mark Zuckerberg, WhatsApp'ın Facebook tarafından satın alındığında aylık kullanıcı sayısının 450 milyon ve günlük kullanıcı sayısının 315 milyon olduğunu dile getirmiştir. Ancak daha sonra eklenen yeni özelliklerle WAS 2024 verilerine göre WhatsApp'ın tüm dünyada 2 milyardan fazla kullanıcıya ulaştığı görülmektedir (Uzun ve Uluçay, 2017; WAS, 2024).

Instagram: Fotoğraf paylaşımına dayalı bir sosyal medya uygulaması olan Instagram, 2010'da Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kuruldu. İngilizce instant (anlık) ve telegram (telgraf) kelimelerinin birleşmesiyle oluşmaktadır. Fotoğraf ve video paylaşmak amaçlı kurulan bu uygulama kısa sürede popülerleşmiş ve 2012 yılında Facebook tarafından satın alınmıştır. Instagram'ın kısa bir zamanda bu kadar popüler olmasında fotoğraf ve videoları düzenleyebilme, renklilik, kalite, etkileyicilik yaratıcılık gibi filtreleme özelliklerini kullanıcılarına ücretsiz olarak sunması etkili olduğu düşünülmektedir (Hu vd., 2014; İ. Kaplan, 2017; Özdiç, 2014). Öyleki Instagram, Facebook ve Twitter'dan daha sonra kurulmasına rağmen 3 yıl gibi kısa bir sürede bu uygulamaları geçmiş ve dünya genelinde en çok kullanılan fotoğraf paylaşım ağı olmuştur (Bideratan, 2017). Instagram oluşturulan içeriklerin farklı sosyal medya platformlarında paylaşılmasına izin vermekte ve bu uygulamalarla entegre bir şekilde çalışmaktadır. Instagram kullanıcıları fotoğraf ve video paylaşabilmekte, beğeni ve yorum yapabilmekte, iletişime geçebilmekte, etiket (hashtag) ile hem arkadaşlarıyla hem de aynı etiketi kullananlara ulaşabilmekte, hikâye (story) ile bir anını 24 saatlik zaman kısıtlamasıyla paylaşabilmektedir (Sönmez, 2013; Türkmenoğlu, 2014). WAS 2024 yılı araştırmasına göre Instagram'ın dünya genelinde 2 milyar kullanıcıya ulaştığı ifade edilmiştir. Ülkemizde ise sayının 57,1 milyon kişi olduğu ve nüfusumuzun yaklaşık %66,4'ünün Instagram kullandığı belirtilmektedir (WAS, 2024).

TikTok: Zhang Yiming tarafından 2016 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nde temelleri atılan uygulama Musical.ly uygulamasının devamı olarak ortaya çıkmıştır. Pekin'de faaliyet gösteren Bytedance isimli teknoloji şirketi 2018 yılında Musical.ly isimli uygulamayı satın alıp uygulamaya Çin'de Douyin, dünya genelinde ise TikTok ismini vererek kullanıcılara sunmuştur. TikTok kullanıcıları, ortalama 15 saniye ile 60 saniye arasında değişen kısa videolar çekip içerik üretebileceği gibi diğer kullanıcılar tarafından üretilmiş olan içerikleri de izleyebilmektedirler (Montag vd., 2021). Video paylaşım platformu olarak ortaya çıkan bu uygulama 2021 yılına gelindiğinde Çin'de 300 milyon kullanıcıya ve dünyada 800 milyon kullanıcıya ulaşmış, dünyada en çok kullanılan dokuzuncu uygulama olmuş ve 2022 yılına gelindiğinde ise 154 ülke içinde en popüler uygulama olmuştur (Sözen, 2022). TikTok'un kısa sürede bu kadar popüler hale gelmesinde kullanıcılarına videoları düzenleme, etkileyciliğini arttırma, animasyon ve etiket ekleme (Ünlü vd., 2020) içerikleri beğenme, yorum yapma, paylaşma, kolayca içerik üretme (Özel ve Asarkaya, 2023) özelliklerinin olduğu ifade edilmektedir. Üye olmak için herhangi bir yaş sınırı ve kısıtlama getirmeyen uygulama geniş bir yelpazede her yaş grubundan kullanıcıya hitap etse de araştırmalar kullanıcıların genellikle yaşları 4-30 arasında değişen çocuklar ve gençlerden oluştuğu bildirilmektedir (Kızılkaya, 2022). Araştırmacılar çocuklar ve gençlerin uygulamayı bu denli fazla kullanmalarını etkileşim sağlaması, kendini ifade etme, stresten uzaklaşma, eğlence, çoğunluk etkisi, aktivite oluşturma, bilgi edinme, boş zamanı değerlendirme ve farklılık arayışı motivasyonlarıyla açıklamaktadırlar (Omar ve Dequan, 2020; Vaterlaus ve Winter, 2021; Yetkiner ve Öztürk, 2020). Çocuklar ve gençler arasında bu kadar popüler olan TikTok çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle uygulamada paylaşılan içeriklere yönelik milli ve manevi değerleri aşağılayan, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımını özendiren içeriklerin olması aynı zamanda uygulamada üretilen içeriklerin bir filtrelemeye tabi tutulmaması nedeniyle çocukların içeriklere ulaşabilmesi ve istismara açık hale gelmesi eleştirileri yapılmıştır. Bu sebeplerle dünyanın farklı yerlerinde ülkeler TikTok'a yönelik yasaklama ve kısıtlama tedbirleri almışlardır (Tektunalı vd., 2022). WAS 2024 yılı araştırmasında dünya genelinde en çok TikTok kullanımının Orta Doğu ülkelerinde olduğunu, dünyada 1,56 milyar TikTok kullanıcısının bulunduğunu, ülkemizde ise 37, 7 milyon kullanıcısı olduğu ve ülke nüfusunun yaklaşık %43,9'unun TikTok kullanıcısı olduğu ifade etmektedir (WAS, 2024).

Twitter/X: İnternet üzerinden SMS gönderme amacıyla 2006 yılında Jack Dorsey, Biz Stone ve Evan Williams tarafından kurulan ve 140 karaktere sığacak kısa cümlelerle oluşturulan

tweet aracılığıyla iletişimi sağlayan sosyal medya uygulamasıdır. Twitter, kişilerin günlük hayatlarında yaşadıkları durumları, olayları, duyguları ve düşünceleri başka insanlara kısa ifadelerle aktarmayı hedeflemektedir (Hazar, 2011; Odabaşı vd., 2012). Twitter kullanan bireyler 140 karakterle sınırlandırılmış mesajlarını *tweet* (ileti) ile diğer kullanıcılarla paylaşabilmekte bireysel ve herkese açık paylaşımlarda bulunabilmektedir. Kullanıcıların üye olup profil oluşturarak kullanmaya başladıkları uygulama, tanıdığı veya tanışmak istediği insanlarla etkileşime geçmesine, onların paylaşımlarını beğenmesine, yorum yapmasına ya da yeniden paylaşmasına imkân sağlamaktadır. Ayrıca uygulama kullanıcılarına aktörleri, yazarları, politikacıları, futbol takımlarını, haberleri, mesleki kurumları ve ünlüleri takip etme fırsatı sunmaktadır. Üyeler tweetlerine fotoğraf veya video ekleyebilmekte ve profilini istediği biçimde düzenleyebilmektedir (Boyd vd., 2010; Chen, 2011). Twitter bu özellikleriyle insanlar cazip bulunmuş ve kullanıcı sayısı hızla artmıştır. 2015 yılında 33 dilde hizmet verdiği, kullanıcı sayısının 302 milyonu geçtiği, günlük ortalama 500 milyon civarında tweet atıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca Twitter iş adamlarından siyasetçilere, ünlülerden sıradan vatandaşlara kadar geniş bir kullanıcı kitlesine sahiptir (Arık, 2013; Yanar, 2015). Twitter, günlük hayatımıza bazı terimlerin girmesine sebep olmuştur. Bu terimlerden bazıları şöyledir: *Trend Topic* (TT) uygulama üzerinde atılan tweetlerde en çok kullanılan kelime veya cümleler, *Hashtag* (Etiket) aranılan bir konuya kolayca ulaşılmasını sağlayan başlık, *Retweet* (RT) farklı bir kullanıcının yazdığı tweetin kişi tarafından aynen paylaşılması, *Direct Message* (DM) başka bir kullanıcıya özelden yazılan ve diğer kullanıcıların göremediği mesajdır (Aydın, 2020). Uygulama aynı zamanda dünyada yaşanan Arap Baharı gibi toplumsal olaylarda etkili olmuş, görüşlerin ifade edilmesi ve düşüncelerin yayılmasıyla toplumsal dinamikleri etkilemiştir. 2022 yılında Twitter, teknoloji girişimcisi Elon Musk tarafından 44 milyar dolar bedelle satın alınarak ismi X olarak değiştirilmiştir. WAS 2024 araştırmasında X (Twitter) in 619 milyon kullanıcısı olduğunu, 33 farklı dilde hizmet verip dünya genelinde 35 ofisi bulunmakta ülkemizde ise 20,67 milyon kişinin uygulamayı kullandığı ve ülke nüfusunun yaklaşık %24'ünün X (Twitter) kullanıcısı olduğunu ifade etmektedir (WAS, 2024).

SnapChat: Standford Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan Evan Spiegel, Bobby Murphy ve Reggie Brown tarafından 2011 yılında kurulan uygulama kullanıcıların profilleri aracılığıyla fotoğraf ve video paylaşabildiği bir sosyal medya platformudur. Uygulama fotoğraf ve videolara çıkartmalar, yazılar, efektler ve notlar eklenerek içeriklerin canlılığı ve çeşitliliği artırılarak paylaşma imkânı sunmaktadır. SnapChat uygulamasını diğer sosyal

medya uygulamalarından ayıran en önemli fark kullanıcıların çektiği ve *snap* adını verdiği fotoğraf ve video gibi içeriklerin karşı tarafta görüntülenecek sürenin içerik sahibi tarafından belirlenebiliyor oluşudur. Uygulama bir içeriğin en fazla 10 saniye görüntülenmesine izin vermekte, içeriğin gönderileceği kişi ve kişileri seçmesine izin vermekte ve sonrasında içerik silinmektedir (Bayer vd., 2016; Korkmaz, 2020; Utz vd., 2015).

SnapChat kullanıcılarına hem bireysel hem de çoklu snap gönderme imkânı sağlamakta, uygulama kullanıcıları *Stories* (hikayeler) adı verilen ve içerik sahipleri tarafından fotoğraf ve videolardan oluşturulan görüntüleri takipçileriyle paylaşabilmektedir. Aynı zamanda üyeler uygulamanın sunduğu imkanlarla bu fotoğraf ve videolara eklentiler yaparak içeriklerini daha ilgi çekici ve eğlenceli bir duruma getirebilirler. Kullanıcılar isterse birbirlerine uygulama üzerinden özel mesaj gönderip iletişime geçebilmektedir (Vaterlaus vd., 2016). Kullanıcılarına sunduğu bu özelliklerle tüm dünyada popülerleşmiş ve 2016 yılına gelindiğinde dünyada 100 milyon kullanıcıya ulaşmış, dünyada sosyal medya kullananların yaklaşık %18'i bu uygulamayı kullanmış ayrıca uygulamada saniyede 9 bin snap atılmakta ve 10 milyona varan video izlendiği ifade edilmektedir (Mchaney & Sachs, 2016). WAS 2024 raporunda SnapChat uygulamasının 400 milyon kullanıcısı olduğu ve şirketin son iki yılda kullanıcı sayısını 100 milyon arttırdığı belirtilmektedir. Ülkemizde ise uygulamanın 15,4 milyon kullanıcısı olduğu ve ülke nüfusunun yaklaşık %17,9'unun SnapChat kullandığını ifade etmektedir (WAS, 2024).

Telegram: Pavel Durov ve Nikolai Durov isimli iki Rus kardeşin haberleşme, iletişim, bağlantı kurma ve topluluklarla ilişki geliştirmek amacıyla 2013 yılında bir sosyal medya platformu olarak kurulmuştur. Telegram'ın muadillerinden ayıra yönü durağan bir mesajlaşma uygulaması yerine teknik yönleriyle öne çıkan ve kullanıcı tarafından ücretsiz ve basitçe kullanılabilmesi olarak ifade edilmektedir (Dargahi Nobari vd., 2021). Uygulama oluşturulan kanallara telefon numarası vermeden oluşturulan bir rumuz veya kullanıcı adıyla kullanılabilmesi, uygulamadaki yazışmaların istenilen zaman ister tek taraf ister iki taraf için de silinebilmesi, yardımlaşma, bilgi verme, öğrenme, topluluk oluşturabilme gibi özellikleri insanların ilgisini çekmiş ve uygulama tüm dünyada popüler hale gelmiştir (Aladsani, 2021). Öyleki 2018 yılı verilerinde 200 milyon kullanıcı tarafından kullanılırken 2020 yılına gelindiğinde kullanıcı sayısının 400 milyona çıktığı görülmüştür (García-Orosa vd., 2021). 2024 yılı itibarıyla dünyada 900 milyon kullanıcısı olduğu ve en çok indirilen ilk beş uygulamadan biri olmuştur (Telegram blog, 2024).

2.1.4. Sosyal medyanın etkileri

Teknolojinin hızla geliştiği günümüzde insanlar sosyal medya uygulamalarını evde, iş yerinde, okulda ve günlük hayatının hemen hemen her yerinde kullanmaktadır. WAS 2024 yılı raporunda Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre dünyada 8,08 milyar insanın yaşadığını, dünyadaki insanların 5.61 (%69,4) milyar insanın bireysel mobil bir telefona sahip olduğunu yine dünyada internet kullananların sayısının 5,35 milyar olduğu bunun da dünya nüfusunun yaklaşık %66'sına denk geldiğini, dünyadaki sosyal medya kullanan kişi sayısının ise 5 milyar sınırını aştığını ve bu rakamın dünya nüfusunun yaklaşık %62,3'üne denk geldiğini açıklamaktadır. Raporun Türkiye bölümüne gelince ülkemizde 80,69 milyon kişinin mobil telefon kullandığı, 74,41 milyon kişinin internet ve 57,5 milyon kişinin de sosyal medya kullandığı bu rakamların da ülke nüfusunun yaklaşık %66,8'ine tekabül ettiği ifade edilmektedir (WAS, 2024).

Sosyal medyada geçirilen süreler ele alındığında WAS 2024 raporuna göre dünyada sosyal medya kullanıcılarının günlük 2 saat 23 dakikalarını sosyal medya platformlarında geçirdikleri ifade edilirken, ülkemizde sosyal medya kullanımının günlük 2 saat 44 dakika olarak gerçekleştiği aynı zamanda ülkemizde sosyal medya kullanımının cinsiyet dağılımına göre farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Ülkemizde erkeklerin %52,9 oranla sosyal medya kullandıkları belirtilirken kadınlarda bu oranın %47,1 olduğu belirtilmiştir. (WAS, 2024). Sosyal medyanın hem dünyada hem de ülkemizde bu kadar yoğun kullanılmasının bireysel ve toplumsal etkileri de beraberinde getirdiği söylenebilmektedir.

Literatür incelendiğinde araştırmacıların sosyal medyanın bireysel ve toplumsal etkilerini farklı açılardan ele aldığı görülmüştür. Kietzmann vd. (2011) sosyal medyanın bireysel ve toplumsal etkilerini kimlik oluşturma, iletişim, paylaşım yapabilme, sosyal ilişkiler kurma, erişilebilirlik, şöhret kazanma ve grup oluşturabilme olarak açıklamaktadır. Tuncer (2013) sosyal medyanın etkilerini ekonomik, bireysel, eğlence ve boş zaman, bilgi ve iletişim alanlarında değerlendirirken, Van Dijck (2009) ise sosyal medyanın etkilerini bireysel tercih, grup kimliği oluşturma, tecrübe paylaşımı ve sosyalleşme şeklinde açıklamaktadır. Hazar (2011) yaptığı çalışmada sosyal medyanın insanların kişilik tipine, mekâna, zamana ve konuya göre birçok farklı etkisinin bulunduğu belirtmiştir. Araştırmacıların sosyal medyanın

etkileriyle ilgili yapıları çalışmalar değerlendirildiğinde söz konusu etkileri olumlu ve olumsuz etkiler olarak sıralamak mümkündür.

Sosyal medyanın olumlu etkilerine bakıldığında; sosyal medya insanların birbiriyle iletişim ve etkileşim kurmasında onlara hız kazandırması, zaman ve mekân sınırı olmadan her an ve her yerde ulaşılabilir olmasıyla sosyalleşmeyi arttırmaktadır. Özellikle günlük hayatlarında başkalarıyla iletişim kurmada zorluk çekenler veya içe kapanık bireyler sosyal medya aracılığıyla duygularını ve düşüncelerini paylaşabilmekte bu sayede daha kolay sosyalleşebilmektedirler (Çakmak, 2018; Dolgun, 2005). Çekingen ve içe kapanık bireyler kendilerini sosyal medya aracılığıyla ifade ederken zaman zaman kendilerinden beklenmeyecek derecede sert bir üslup belirleyebilmekte veya gerçek hayattaki durumuyla uyuşmayan bilgiler verebilmektedir. Bu durumun oluşmasında bireye gerçek hayatta ulaşıp ulaşılamayacağı güvenlik faktörü etkili olmaktadır. Bireyler kendilerine ulaşılamayacağını düşündüklerinde gerçeğe uymayan veya kendilerinden beklenmeyen bir iletişim tarzını benimserken kendilerine ulaşılabilceğini hissettiklerinde bu tavır değişikliğinden uzaklaşmaktadırlar (Dedeoğlu, 2006).

Sosyal medya bilgiye ulaşma ve bilgiyi paylaşma noktasında bireylere kolaylık sağlarken aynı zamanda beğenilen fikirleri hızlı bir şekilde oluşturulan grup arkadaşlarına ulaştırma imkânı sunmaktadır. Sosyal medya eski arkadaşları bulma ve yeni arkadaşlar edinme, yalnızlığın getirmiş olduğu depresif duygulardan uzaklaşma, popüler olma, haberleri takip edebilme gibi konularda da bireylerin hayatlarını kolaylaştırmaktadır (Binark, 2007; Kietzmann vd., 2011). Sosyal medyanın olumlu etkileri iletişimi kolaylaştırması, zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın etkileşime geçmeye imkân sağlaması, bilgiye erişimi kolaylaştırması, gündemi takip edebilmeyi kolaylaştırması, fikir paylaşımı, sosyalleşme, özgün içerikler üretme ve maddi kazanç sağlamaya olanak tanınması olarak ifade edilebilir.

Sosyal medyanın olumsuz etkilerine bakıldığında; sosyal medyanın aşırı kullanımı kişinin gerçek yaşamdan uzaklaşmasına; ailesine, arkadaşlarına ve işine daha az zaman ayırmasına sebep olabilmektedir. Sosyal medyada uzun süreler geçiren bireylerin bilgiyi anlama, işleme ve edinme becerilerinde bozulmalar meydana geldiği aynı zamanda bireylerin rasyonel düşünme ve muhakeme becerilerinin olumsuz etkilendiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Çakmak, 2018; Turan ve Kara, 2018). Bireylerin uzun süre hareketsiz biçimde sosyal medya kullanması baş, boyun ve omurilik ağrılarına, gözlerde bozulmaya, uyku düzeninin bozulmasına, obeziteye ya da aşırı kilo kaybına neden olabilmektedir. Sosyal medyada

kurulan ilişkilerin hızlı başlaması ve hızlı bitmesi belli bir zaman sonra kurulan ilişkinin yüzeyselleşmesine neden olabilmekte ve sosyal ilişkilere zarar verebilmektedir (Cam ve İşbulan, 2012; Tutgun Ünal, 2015).

Sosyal medyanın bireylere ve topluma olan olumsuz etkilerinden biri de bilgi kirliliğidir. Sosyal medya platformlarında doğru olmayan ve manipülatif amaçlı ortaya atılan bilgiler hızla yayılabilmekte bazen bireyleri bazen de toplumu olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Çakmak, 2018; Hazar, 2011). Sosyal medya kullanıcıları uygulamaları kullanırken sanal kimlikler oluşturarak gerçek kimliklerinden uzaklaşabilmektedirler. Bu durum kişilerin özgüven eksikliği yaşamalarına ve kendilerine yabancılaşmalarına sebep olabilmektedir (Koç Yildirim, 2014). Sosyal medya kullanımının artmasının depresyonu da arttırdığı ayrıca zamanla kullanıcılarda sosyal medyayı sürekli takip etme isteği ve gelişmeleri kaçırma korkusu oluşabilmektedir. Sosyal medyada kişilerin kendini çok mutlu, çok zengin ve çok başarılı gösterme motivasyonlarının olduğu bunun narsistik eğilimlerini arttırdığı da çalışmalarda belirtilmektedir (Alanka ve Cezik, 2016). Sosyal medya kullanımının yaygınlaşması küçük yaş gruplarının sahte profiller aracılığıyla kandırılıp fiziksel ve psikolojik olarak zarar görmelerine neden olabilmektedir. Ayas ve Horzum (2012) yılında yaptıkları çalışmada ilkokulda sanal zorbalık yaşayan öğrencilerin çoğunun sohbet odaları veya sosyal ağlar aracılığıyla söz konusu zorbalıklara maruz kaldıklarını; ödevlerini aksattıklarını, okula devam konusunda problemler yaşadıklarını ve akademik olarak düşüş yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak sosyal medyanın hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin varlığından söz etmek mümkündür. Sosyal medya bireyleri fiziksel, duygusal ve psikolojik olarak olumlu yahut olumsuz yönde etkileyebilirken aynı şekilde toplumların da sosyal medyadan sosyokültürel açıdan etkilendiği ifade edilebilmektedir.

2.2. Sosyal dışlanma

İnsanoğlu doğumuyla beraber sosyal bir grubun içerisine doğmakta ve o grubun veya topluluğun bir üyesi olarak yaşamını sürdürmektedir. Bu grup veya topluluklarda sosyal ilişkiler geliştirmek ve gruba kabul edilmek tüm kültürlerde görülen ortak bir ihtiyaçtır. İnsanlar, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sosyal ilişkilere girerler.

Bunun yanı sıra olumlu sosyal ilişki geliştirme motivasyonları bireylerin en temel ihtiyaçlarından biridir. Eğer bireyler bu ihtiyaçlarını karşılayamazlarsa hayatlarında fiziksel ve psikolojik olarak kaygı ve üzüntü yaşarlar (Baumeister ve Leary, 1995; Dierolf, 2010). Maslow (1968), insan ihtiyaçlarının tatmin edilmesinde belirli bir sıralamanın olduğunu ve alt sıralardaki ihtiyaçların doyurulmadan üst sıralardaki ihtiyaçların giderilemeyeceğini ifade etmiş ve sosyal ihtiyaçların giderilmesi gereken önemli bir ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir. Bireylerin kabul görmeye, grup aidiyetine ve orada sosyal ilişkiler geliştirmeye ihtiyacı olduğu bunun yanında insanların doğası gereği kabul edilmeme ve reddedilmeden de kaçma eğilimleri bulunmaktadır (Kurzban ve Leary, 2001; Omay, 2010). İnsanlar yaşamlarında karşılaştıkları ve içerisinde kabul görmeme, reddedilme, yok sayılma ve görmezden gelinme gibi olguları barındıran sosyal dışlanma durumunda bireylerin kişilerarası ilişkiler geliştirmesi zorlaşmakta ve ait olma ihtiyacı karşılanamamaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde araştırmacıların konuyla ilgili *psikolojik dışlanma*, *reddedilme*, *sosyal dışlanma* ve *önemsenmeme* gibi kavramları kullandığı ancak genel olarak sosyal dışlanma kavramının diğer kavramları da karşıladığı ifade edilmektedir (Hales vd., 2021; Solak ve Teközel, 2019; Williams, 2007). Araştırmalarda bu kavramların birbirlerinin yerine kullanıldığı ve eş anlama geldiği ifade edilmekte ve benzerlik ile farklılıkları üzerine tartışmalar devam etmektedir. Yapılacak çalışmalarda bu kavramlar arasındaki karmaşanın giderilmesi ve farklarının net bir şekilde ortaya konulmasının önemli olduğu belirtilmektedir (Wesselmann ve Williams, 2017). Bu çalışmada diğer kavramları içerisinde barındırması bakımından sosyal dışlanma ifadesi kullanılmaktadır.

Sosyal dışlanma kavramı için araştırmacılar tarafından farklı tanımlar yapılmıştır: Yépez Del Castillo, (1994) sosyal dışlanmayı insanların maddi ve manevi olarak toplumdan uzaklaştırılması, kurumlardan ve gruplardan destek alamaması ve sosyal destekten mahrum kalması ayrıca bu eksiklik giderilmedikçe büyüyen dinamik bir süreç olarak ifade etmiştir. Gardner vd., (2000) bireylerin olumlu sosyal ilişkiler geliştirememesi sonucu diğer insanlardan veya gruplardan uzaklaşması ayrıca çözülmediğinde fiziksel ve zihinsel olarak önemli bir ceza yöntemi olarak ifade etmektedir. Twyman vd. (2010) sosyal dışlanmayı, bireylerin ortamda yokmuş gibi davranıldığı, bireyin bir varlık olarak dikkate alınmadığı göz ardı edildiği durum olarak dile getirmişlerdir. Sapancalı (2005)'ya göre sosyal dışlanma; bireyin veya grupların toplum dışında kalmaları, içinde bulundukları toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik haklarından diğerlerine oranla daha az yararlanmaları ya da hiç

yararlanamamalarıdır. Hoban (2019) sosyal dışlanmayı bireyin toplumla kaynaşması ve bütünleşmesi sürecinde sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel olarak tamamen veya kısmen birey ile toplum arasında kopmaların yaşanması olarak açıklamıştır. Tanımlardan yola çıkılarak sosyal dışlanmanın farklı disiplinlerin alanına girdiği ve çok unsurlu bir kavram olduğu, psikoloji literatür yönünden bireylerin diğer bireyler veya gruplar tarafından göz ardı edilmesi, reddedilmesi ve önemsenmemesi durumu olarak ifade edilebilir.

Sosyal dışlanma kavramı çok unsurlu olması sebebiyle ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal birçok boyutu içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle herhangi bir boyutta yaşanan dışlanma durumu diğer alanları da etkiler. Sosyal dışlanmanın sosyal boyutunda bireyin sosyal ve toplumla olan ilişkilerine bakılarak burada yaşanan problemler değerlendirilir. Sosyal dışlanmanın ekonomik tarafını bireyin kazancı, işsizliği ve sosyal güvencesi gibi sebeplerle yaşadığı sorunlar oluşturmaktadır. Kültürel boyutta bireyin içinde bulunduğu toplum ve arzu etmiş olduğu yaşam tarzına ulaşamamasından kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Siyasi boyutunda ise bireyin siyasi haklar ve ödevlerden ne derece yararlanabildiği durumu değerlendirilmektedir (Hoban, 2019; İmanlı, 2018; Şimşek, 2020).

Sosyal dışlanma bireyleri çocukluktan yetişkinliğe kadar yaşamlarının her anında etkilemekte ayrıca modern toplum veya kabile fark etmeksizin her toplumda görülen evrensel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu durum bireylerin temel ihtiyaçlarını tehdit etmesinin yanı sıra insanların psikolojik olarak olumsuz bir deneyim yaşamasına neden olmaktadır (Williams, 2007). Çocuklar oyunlarda sosyal dışlanmaya maruz kalırken ergenler daha çok grup ilişkilerinde dışlanmaya maruz kalmakta, yetişkinler ise hayatlarında sosyal dışlanmayla farklı şekillerde karşılaşabilmektedirler. Özellikle ergenlik döneminde bireylerin arkadaş grubu tarafından kabul görmeleri, akran ilişkileri geliştirmeleri, diğer insanların bakış açılarını anlamaları ve sosyal normları öğrenmeleri gibi çözmeleri gereken gelişimsel ödevler olduğundan sosyal dışlanmanın ergenlik döneminde daha yaygın olduğu ifade edilmektedir (Eisenberger, 2006; Kaşıkçı vd., 2021). Bireyin ergenlikte toplumla ve akranlarıyla ilişkileri önemli olmakla beraber ergenlerin bu dönemde akranları veya toplum tarafından kabul görmemesi, reddedilmesi ve önemsenmemesi gelişimleri için ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Ergenlik döneminde sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin toplumsal uyum süreçlerinin zedelendiği, yalnızlaştığı, duygusal çöküntü yaşadığı, depresyon ve öfkelerinin arttığı, özgüvenlerinin azaldığı, okuldan kaçma eğilimin arttığı ve akademik başarının düştüğü ifade

edilmektedir (Çelikkaleli ve Tümtaş, 2017; Kaşıkçı vd., 2021; Witvliet vd., 2010). Bunun yanı sıra sosyal dışlanmaya maruz kalanlar sadece ergenler değildir. Engelliler, yaşlılar, kadınlar, madde bağımlıları, mülteciler, vasıfsız olanlar, okuma-yazma bilmeyenler ve sosyal yardıma ihtiyacı olanların da sosyal dışlanma riskiyle daha fazla karşılaştıkları belirtilmektedir (Başar vd., 2022; Kalaycı, 2007). Sosyal dışlanma, hemen herkesin karşılaşılabileceği bir durum olmakla birlikte özellikle ergenleri ve dezavantajlı grupları etkilemektedir. Olumsuz etkilerinin azaltılması ve önleyici çalışmaların yapılabilmesi için sosyal dışlanmanın nedenlerinin belirlenmesinin önemli olduğu ifade edilebilir.

Sosyal dışlanmanın nedenlerine bakıldığında araştırmacılarda sosyal dışlanmaya neyin sebep olduğu konusunda görüş birliğinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Toplumlarda bireylerin nasıl dışlanacağı veya kesin olarak dışlanıp dışlanmayacağını tespit etmek mümkün gözükmemektedir. Refah düzeyi iyi, eğitilmiş ve sosyal ilişkileri kuvvetli olan bireylerin de zaman zaman sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları belirtilmektedir (Şahin, 2009). Aktaş ve Yılmaz (2017) ve Şahin (2009) sosyal dışlanmanın sebebini üç temele bağlamışlardır: Birincisi, birey davranışlarıyla ahlaki normları çiğnemesi bu sebeple dışlanma yaşaması; ikincisi kurum, kuruluş ve sistemden kaynaklanan dışarda tutma durumu; üçüncüsü ise bireylerin karar sürecinde ve karar mekanizmasında bulunmamasından kaynaklanan tartışmalar olarak ifade etmişlerdir.

Sosyal dışlanmanın nedenlerini Sapancalı (2005) kişisel ve yapısal olmak üzere iki kategoride incelemiştir. İki kategoride de iş gücü piyasasına vurgu yapmış ve kişinin kendisi ya da değişen koşullar nedeniyle yaşanan dışlanma durumu açıklamıştır. Doğan (2014) ise söz konusu nedenleri dört grupta incelemiştir: birincisi dil, din ve ırk ayrımından kaynaklanan sosyal etkenler. İkincisi; gelir adaletsizliği, yoksulluktan kaynaklanan ekonomik nedenler. Üçüncüsü; eğitim, istihdam ve eşitsizlik gibi fırsat eşitliğini engelleyen etmenlerden kaynaklanan nedenler. Dördüncüsü ise köy, şehir ve bölge ayrımından kaynaklanan coğrafi nedenlerdir. Abayhan ve Aydın (2014) sosyal dışlanma durumunun belirsizliği nedeniyle dışlanmaya maruz kalan kişilerin dışlanma nedenini dış etkilerden daha çok bireysel özelliklere bağladıklarını ifade etmektedir. Sosyal dışlanmanın bebeklikten yetişkinliğe, iş yerlerinden okullara kadar her zaman ve her yerde bireylerin karşısına çıkabilecek bir durum olduğu ayrıca sosyal dışlanmanın psikososyal, ekonomik ve siyasi birçok nedeni olabileceği ifade edilebilir.

2.2.1. Sosyal dışlanma kavramının tarihçesi

Sosyal dışlanma kavramı tarihte ilk kez Atina’da yapılan agora kazıları sırasında *ostraka* adı verilen kil çömleklerle ve antik Yunan toplumunda yapılan *ostrakismos* yöntemiyle ortaya çıkmıştır. Ostrakismos, aynı zamanda çanak çömlek mahkemesi olarak da adlandırılmaktaydı. Bu yöntemle Atina’da çok güçlenen ve Tiran olma ihtimali yükselen kişiler sürgüne gönderilmekteydi. Atinalı vatandaşlar agora meydanında kendileri ve demokrasileri için risk gördükleri kişilerin adlarını ostrakaların üzerine yazıp bir nevi oy vermektedirler. İsmi yazılanlar belirli bir sayıya ulaştıklarında Atina halkı tarafından 10 yıllığına sürgüne gönderilebilmekteydi. Bu uygulamanın yapılmasındaki amaç zenginleşen ve güçlenen kişilerin demokrasiye zarar verebilme ve kendi tiranlıklarını kurabilme imkanlarını önlemektir. Antik Yunan’da uygulanan bu yöntem sosyal dışlanmanın ilk örneği olarak değerlendirilmektedir (Aktan, 2021; Lang, 1990).

Sosyal dışlanma, günümüz modern toplumlarında 1960’lı yıllarda akademisyenler, politikacılar, memurlar ve gazeteciler tarafından yoksul ve dar gelirli için kullanılmıştır. 1974’te Fransa’da dönemin sosyal işlerinden sorumlu bakanı olarak görev yapan Rene Lenoir sosyal dışlanmayı ekonomik bir nedensellik ile ilişkilendirmiş ve bir şekilde toplumun dışında kalmış veya toplumsallaşma sürecini tamamlayamamış olanlarla açıklamıştır. Rene Lenoir; bedensel engelli olanlar, uyuşturucu bağımlıları, zihinsel engelli olanlar, istismara uğrayan çocuklar, asosyal kişiler, intihara eğilimi olanlar ve yaşlıları sosyal dışlanma kategorisinde olduğunu ifade etmiştir. 1970’li yılların sonuna doğru sosyal dışlanma kavramı için iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi kişinin kendi etkisi olmadan iradesi dışında gerçekleşen durumlardan kaynaklanan nesnel dışlanma, ikincisi ise insanların sınıf mücadelesi, politik söylemler, marjinal eylemler ve kitlesel hareketlerden kaynaklanan öznel dışlanmadır. 1980’li yıllarda sosyal dışlanma kavramı yoksulluk ve işsizlikle ilişkilendirilip evrensel bir boyut kazanmıştır. 1990’lı yıllarda sosyal dışlanmanın engellenmesi için çalışmalar ve planlar hazırlanması ülkelerin gündemine girmiştir. Ayrıca 1990’lı yıllarda sosyal dışlanma kavramı psikoloji alanı tarafından kuramsal olarak incelenmeye başlanmıştır (Kalaycı, 2007; Silver, 2017; Şahin, 2009).

Sosyal dışlanma 2000’li yıllara kadar daha çok ekonomik durumla ilişkilendirilmiş ve kapsamı dar tutulmuştur. Ancak 2000’li yıllardan sonra bireyleri, bireylerin gruplarla ilişkilerini ve bireylerin toplumla ilişkisini içeren tanımlamalar yapıldığı görülmüştür.

Avrupa Birliği (AB) tarafından sosyal dışlanmayı önlemek ve mücadele etmek amacıyla sosyal ve ekonomik politikalar oluşturulmuştur. 2020 yılı AB dönüşüm stratejisinde dışlanmaya maruz kalmış bireylerin toplumda yer alabilmeleri, maddi geliri düşük olan kişilerin iyi şartlarda yaşam sürmeleri ve sosyal dışlanma ile mücadele için yol haritaları hazırlanmıştır (Can Gökyay, 2014).

2.2.2. Sosyal dışlanmayı açıklayan kuramlar

Sosyal dışlanmanın anlaşılması, açıklanması için birçok kuramsal görüş, analiz ve yöntem ortaya atılmıştır. Bazı kuramcılar bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarında tepkisiz kalacağını (Baumeister vd., 2002) bazı kuramcılar bireylerde olumlu veya olumsuz davranışlar ortaya çıkabileceğini (Richman ve Leary, 2009) bazı kuramcılar da sosyal dışlanma sonucunda gösterilen tepkiyi her bireyde gerçekleşen refleks davranışlar çerçevesinde açıklamıştır (MacDonald ve Leary, 2005; Williams, 2007). Bu başlık altında sosyal dışlanmayı açıklayan kuramlara değinilecektir.

2.2.2.1. Sosyal acı kuramı

Sosyal acı kuramı MacDonald ve Leary (2005) adlı araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Kuramda geçen sosyal acı ifadesi kişinin ilişki içerisinde olduğu diğer bireyler, gruplar veya toplum tarafından dışlandığında hissettiği duygusal bir tepki durumudur. Bireyde sosyal acıya neden olan uyarıcılar sözcükler, jest ve mimikler olabileceği gibi sesler veya görüntüler de sosyal acıya neden olabilmektedir. Kuram bireylerin dışlanma, reddedilme ve önemsenmeme durumlarında sosyal acıyı yaşadıklarını ifade etmekte ve bu acının fiziksel acıya benzer bir acı olduğu ifade edilmektedir. Kişinin fiziksel acıya benzer bir acı hissetmesinin sebebi organizmanın temel hayatta kalma gereksiniminin tehdit edildiği algısına kapılmasından kaynaklanmaktadır. Fiziksel acıdan farkı ise bireyin yaşadığı sosyal acıya çekingenlik, suçluluk ve utangaçlık duygularının eşlik etmesi olarak belirtilmektedir. Kuram bireyin dışlanmaya verdiği tepkiyi bir fizyolojik tepki olarak görmekte ayrıca dışlanmanın birey için bir ceza olduğunu ve bu durumdan kaçması gerektiğini belirtmektedir (MacDonald ve Leary, 2005).

2.2.2.2. Sosyal izleme sistemi ve sosyometre kuramı

Sosyal izleme sistemi Pickett ve Gardner (2005) tarafından, sosyometre kuramı ise Leary vd., (1995) tarafından ortaya atılmıştır. İki kuramın da aynı başlık altında toplanmasının sebebi olası veya gerçekleşmiş bir dışlanma durumunda kişide ortaya çıkan duyguları ve tepkileri bireyin ait olma ihtiyacını temel alarak açıklamasından kaynaklanmaktadır. Sosyal izleme sistemi, bireylerde fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına benzer şekilde ait olma ihtiyacı da mekanik bir mekanizma gibi çalışmaktadır. Kuram, kişilerin ait olma ihtiyaçlarının karşılanmasında fizyolojik ve psikolojik bir sistemin işlediğini ifade etmektedir. Sistem bireyin çevreyi en iyi şekilde tanımasını ve çevreden gelen ipuçlarını yakalayıp bireyin çevreyle uyumunu kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Pickett ve Gardner, 2005).

Sosyal izleme sistemi kuramına göre fizyolojik ihtiyaçların karşılanmadığı durumlarda olduğu gibi ait olma ihtiyacının karşılanmaması durumunda da bireyin gereksinim duyduğu ihtiyaçlara karşı duyarlılığı artmaktadır. Bu duyarlılık bireyin sosyal çevresinde ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde davranışlarını düzenleyebilmesini sağlayacaktır. Bireyler sosyal izleme sistemiyle dışlanma ve reddedilme durumlarının önceden fark edilmesini sağlayarak sosyal çevreleriyle daha iyi iletişim kurmalarına yardımcı olmaktadır (Büyükcebeci, 2017). Sosyal izleme sistemi, bireyin yaşamını sürdürmesi için gerekli olan fizyolojik ihtiyaçlarda bir azalma veya artma olması durumunda ortaya çıkan hemostatik denge durumunun aynı şekilde ait olma ihtiyacında da bir azalma olduğunda ihtiyacın ideal düzeye çıkarılabilmesi için harekete geçiren mekanizma olarak ifade edilebilir.

Sosyometre kuramında olası veya gerçek bir dışlanma durumunun bireyin ait olma ihtiyacına tehdit oluşturduğu ve kişinin benlik saygısının azalmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Kuram, bireyin benlik saygısının ilişkisel değerlendirmelerde öznel bir değerlendirme ölçütü olarak kullanıldığını belirtmektedir. Sosyometre, benlik saygısı ile kişilerin diğer insanlarla ilişkilerinin derecesini, önemini ve yakınlığını tespit edilmesine yarayan ayrıca grup veya topluma aidiyet derecesini belirleyen bir ölçme aracı niteliğindedir. Sosyometre teorisinde temel amaç benlik saygısı ile bireyin ilişkilerinin kalitesini ve diğer insanlar tarafından bireye ne derece önem verildiğinin sosyometre aracılığıyla izlenmesi olarak ifade edilmektedir. Burada bireyin benlik değerinde bir artış olduğunda aynı zamanda sosyal ilişki

kalitesinde ve aidiyet duygusunda da artış olacağı; ancak benlik değerinde bir düşüş yaşandığında sosyal ilişki kalitesi ve aidiyet duygusunun da azalacağını işaret ettiği savunulmaktadır (Leary vd., 1995; Leary ve Baumeister, 2000). Dolayısıyla birey sosyal dışlanma yaşadığı durumda benlik saygısının ve aidiyet duygusunun azalacağı aynı zamanda sosyal ilişki kalitesinin de düşeceği ifade edilebilir.

2.2.2.3. Bilişsel yıkım ve benlik düzenlenmesinin bozulması modeli

Bilişsel yıkım ve benlik düzenlenmesinin bozulması modeli Baumeister vd. (2002) tarafından ortaya atılmış olup kuramın temeli olası veya gerçek bir dışlanma durumunun bireyde tepkisizlik ve bilişsel yıkıma neden olduğu tezine dayanmaktadır. Kuramda, benlik düzenlemesi bireyin davranışlarını sosyal normlara uydurabilme kapasitesi olarak tanımlanmıştır. Modelde kişilerin dışlanma deneyimleri yaşadığında bilişsel süreçlerinin aksamalara uğradığı mantıklı karar verme sürecinde zorlandıkları veya yanlış kararlar verdikleri ifade edilmektedir. Dışlanma, bireyler için fazlasıyla acı verici bir durum olarak değerlendirilmekle beraber etkisinin ağır bir aracın çarpma etkisine çok benzediği ve bilişsel süreçlerin yanı sıra benlik düzenlenmesine de olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir. Yaşanan bu olumsuzluklar bireyin sosyal çevreye uyumunu zorlaştırmakta, yanlış kararlar verebilmesine veya tepkisiz kalmasına neden olabilmektedir (Baumeister vd., 2002, 2005; Williams, 2007).

Bilişsel yıkım ve benlik düzenlenmesi modeli ile ilgili yapılan çalışmalar da modelin görüşlerini destekler niteliktedir. Baumeister vd. (2002) yaptıkları deneysel araştırma sonucunda dışlanma deneyimi yaşayan bireylerin dikkat ve düşünme süreçlerinin olumsuz etkilendiğini bildirmişlerdir. Twenge vd. (2003) yaptıkları çalışmada dışlanmanın bireylerde zaman algısında bozulmaya neden olduğunu, Waldrup (2007) dışlanma yaşayan bireylerin akran ve grup ilişkileri yerine yemek yemeyi seçtiklerini, Zhong ve Leonardelli (2008) dışlanmanın bireylerde alkol ve madde kullanımını ve yemek yemeyi arttırdığını ayrıca kurallara uymayacak şekilde tehlikeli araç kullanımına neden olduğunu tespit etmişlerdir. MacDonald ve Leary (2005) araştırmasında dışlanan bireylerin duyarsız ve tepkisiz davranışlar gösterdiğini hatta anestezi altındaymış gibi davrandıklarını belirtmektedir.

Kuram, sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalındığı durumlarda sosyal dışlanmanın kişilerin bilişsel süreçlerinde bozulmalara neden olduğunu, bireylerin sosyal çevresine uyumunu olumsuz etkilediğini, karar verme süreçlerinde yanlış kararlara yöneldiklerini veya yaşadıkları sosyal dışlanma neticesinde tepkisiz ve donuk kaldıklarını ifade etmektedir.

2.2.2.4. Williams'ın psikolojik dışlanma – gereksinim tehdidi modeli

Sosyal dışlanmanın bireyler üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir şekilde açıklandığı psikolojik dışlanma – gereksinim tehdidi modeli Williams (2007) tarafından ortaya konulmuştur. Kuram bireylerin psikolojik dışlanma yaşamaları durumunda tehdit edilen ihtiyaçlarını açıklamaya çalışıp ihtiyaçlar kuramın temelini oluşturmaktadır (Williams, 2007). Bireyler dışlanmaya maruz kaldıklarında bu durumla baş edebilmek için çeşitli yöntem ve stratejiler denemektedirler. Bazıları grupla tekrar ilişki başlatabilmek için davranışlarını düzenlemekte, bazıları dışlanmaya maruz kaldığı ortamdan uzaklaşmakta (Richman ve Leary, 2009) bazıları da saldırganlık davranışı gösterebilmektedir (Williams, 2009).

Williams modelinde bireylerin dışlanma deneyimine gösterdikleri tepkileri maruz kalma zamanı ve gerçekleşme sıklığı bakımından üç aşamada incelemiştir. Birinci aşama otomatik tepkiler aşaması (reflexive stage) olarak adlandırılmakta ve bireyin dışlanmayla karşı karşıya kaldığı anda ya da dışlanmaya maruz kaldıktan birkaç dakika sonrasında gösterdiği tepkilerden oluşmaktadır. Kişi bu aşamada içinde bulunduğu koşulları değerlendirme ve strateji belirleme imkânı bulmadan ani bir şekilde acı hisseder. Bu acı, olumsuz duyguları tetikleyip ait olma, benlik saygısı, kontrol ve anlamlı varoluş ihtiyacını tehdit eder. İkinci aşama yansıtıcı tepki aşaması (reflective stage) değerlendirmenin başladığı aşamadır. Bu aşamada otomatik tepkiler evresine göre tepkiler daha geç ortaya çıkmakta, birey mantıklı düşünme ve strateji belirleme imkanına sahip olmaktadır. Son aşama ise vazgeçme aşaması (resignation stage) bireyler uzun süre dışlanmaya maruz kaldıklarında strateji oluşturma, mantıklı düşünme ve içinde bulunulan durumu değerlendirme becerilerinde gerileme olur. Bunun sonucunda boyun eğme, çaresizlik, değersizlik depresyon ve psikolojik problemler ortaya çıkabilir (Williams, 2009).

2.2.3. Sosyal dışlanmanın etkileri

Literatür incelendiğinde sosyal dışlanmanın hem bireyler hem de toplum üzerinde çeşitli etkileri olduğu görülmektedir. Araştırmacılar sosyal dışlanmanın bireyler üzerindeki etkilerine yönelik yapıları çalışmalarda çeşitli sonuçlara ulaşmışlardır. Armstrong ve Roth (1989) sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin kendine zarar verebilecek davranışlar sergileyebileceğini, Zadro vd. (2004) duygu durum değişikliği ve öfke düzeyinde artış gözlemlenebileceğini, Witvliet vd. (2010) depresyon ve yetersizlik duygularının yaşanabileceğini, Kalaycı (2007) sosyal dışlanmanın bireylerin umutsuzluk, özgüven eksikliği ve aşağılık kompleksi yaşamalarına neden olduğunu, Hawkley vd. (2011) sosyal dışlanmaya aruz kalan bireylerin kaygı, stres ve üzüntü hissetmelerine sebep olduğunu, Bağır (2020) ise sosyal dışlanmanın tehlikeli internet kullanımı ve akıllı telefon bağımlılığına neden olduğunu dile getirmişlerdir. Alanyazında dışlanma sonucunda hem olumlu hem de olumsuz sosyal davranışlar ortaya çıkabileceğinin ifade edilmesinin yanı sıra bireysel ve mekânsal değişkenlere göre genel olarak sosyal dışlanma; bireylerin ait olma, benlik değeri, kontrol ihtiyacı ve anlamlı varoluş ihtiyaçlarını etkilemektedir (Kandemir, 2011).

Ait olma ihtiyacını Baumeister ve Leary (1995) insanların diğer insanlarla veya gruplarla olumlu ilişkiler kurması ve sürdürme isteği olarak ifade etmiştir. Sosyal dışlanma bireyin ait olma ihtiyacını olumsuz etkilemekte ve saldırganca davranışlar göstermesine neden olmaktadır (Twenge vd., 2002). Sosyal dışlanma sonucu ait olma ihtiyacı karşılanmayan bireyler sosyal ilişkilerinde sorun yaşayabilmekte ancak birey grup içerisinde kalmak isterse bozulan sosyal ilişkilerini düzeltmek için çabalayabilmektedir (Williams, 2009). Birey, diğer insanlara ve gruba aidiyet hissetmediğinde empati kurma düzeyinde azalma ve onlara karşı saldırganca davranışlarda artış olabilmektedir (Warburton vd., 2006).

Sosyal dışlanmanın etkilediği bir diğer faktör olumlu benlik değeridir. Dışlanma, bireye davranışlarında hatalı olduğu veya başkaları tarafından istenilmediği şeklinde mesajlar vermekte, bunun sonucunda da bireyin kendisini sorgulamasına ve benlik değerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Williams, 2009). Sosyal dışlanmanın devam etmesi neticesinde birey artık kendisine verilen değer azaldığını düşünmeye başlamakta ve kendisini adeta bir yük gibi hissedebilmektedir. Bunun akabinde ise bireyin sosyal ilişkileri bozulabilmekte ve kendini diğer insanlardan ayırıp yalnızlaştırabilmektedir (Wike ve Fraser, 2009).

Sosyal dışlanma bireylerin kontrol ihtiyacını etkilemekte ve birey kendisini dışlayan kişi veya gruplarla olan etkileşiminde kontrolü kaybettiğini düşünebilmektedir. Bireyin iletişim ve etkileşim kurma çabalarının sonuçsuz kalması durumunda birey diğer kişiler ve grup üzerinde kontrolü kaybettiğini düşünmeye başlayabilmektedir. Kontrolü kaybettiği düşüncesinin bireyi riskli kararlar almaya, erteleme davranışının artmasına ve beslenme davranışlarının olumsuz etkilenmesine neden olduğu belirtilmiştir (Molden vd., 2009). Kontrol ihtiyacının kaybolduğu hissine kapılan birey onu tekrar kazanmak için saldırgan davranışlar ve antisosyal davranışlara yönelebilmektedir (Williams, 2009).

Sosyal dışlanmanın olumsuz etkilediği bir diğer durum ise bireyin anlamlı varoluş ihtiyacıdır. Birey diğer insanlar veya grup tarafından dışlandığında orada bulunmasının bir anlam ifade etmediğini, varlığının bir değeri olmadığını düşünmeye başlamakta ve bir yandan da diğer insanlar olmadan varlığını sürdürme konusunda endişe yaşamaktadır. Bireyin bu endişesi ve hayat için anlamsızlık durumu onu zaman zaman grubun onayını almak için olumlu sosyal davranışlar sergilemeye itse de bireylerin genellikle olumsuz davranışlara yöneldikleri ifade edilmektedir (Greenberg vd., 2008).

Sosyal dışlanmanın toplumsal etkilerine bakıldığında toplumda suç oranlarının artması, toplumsal dayanışmanın yıkılması sonucu toplumu düzenleyen kuralların ve kurumların işlevlerini kaybetmesi, uzun süren sosyal dışlanmaların toplumun bir bölümünde veya tamamında toplumsal patlamalara sebebiyet vermesi, toplumsal sorumluluk ve toplumsal aidiyete zarar vermesi olarak belirtilmektedir (Kalaycı, 2007; Tartanoğlu, 2011).

Sosyal dışlanmanın etkilerine bakıldığında hem bireysel hem de toplumsal etkilerinden söz edilebilir. Sosyal dışlanma; ona maruz kalan bireyleri endişe, özgüven kaybı, değersizlik ve öfke gibi olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Araştırmacılar genel olarak sosyal dışlanmanın bireyde ait olma, benlik değeri, kontrol ihtiyacı ve anlamlı varoluş ihtiyaçlarını olumsuz etkilediğini ifade etmektedirler. Sosyal dışlanmanın toplumsal etkileri ele alındığında suça eğilim ve suç oranlarında artış, toplumsal normların bozulması ve toplumun geleceğinin tehlikeye girmesi olarak ifade edilebilir.

2.3. İlgili araştırmalar

Bu bölümde sosyal medya kullanımı ve sosyal dışlanma kavramıyla ilgili yapılan yerli ve yabancı araştırmalar yer almaktadır.

2.3.1. Sosyal medya kullanımı ile ilgili araştırmalar

Literatürde sosyal medya kullanımı ile ilgili yerli ve yabancı çalışmalar yer almaktadır. Aşağıda sosyal medya kullanımı ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar kronolojik olarak sıralanmıştır.

Young (1996), 396 bağımlı ve 100 bağımlı olmayan toplam 496 kişi ve iki grupla yaptığı çalışmada internet kullanımı ile sosyal ilişkiler arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda internet kullanmayanların sosyal ilişkilerinde sorunlar çıkmadığı, interneti az kullananlardan ağır düzeyde kullananlara doğıru gidildikçe sosyal ilişkilerin bozulduğı ve sorunların arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada internet kullanımı yoğun olan bireylerin sorumluluklarını aksattığı, ailesiyle ve arkadaşlarıyla daha az zaman geçirdiğı ifade edilmiştir (Young, 1996).

DiNicola (2004), üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada patolojik internet kullanımının üniversite öğrencileri arasındaki yaygınlığı ve patolojik internet kullanımının etkilerini incelemiştir. Araştırma neticesinde sosyal medya kullanımının öğrencilerin %20,7'sini yeterli uyku konusunda, %14'ünü derslerini yetiştirememe konusunda, %7,9'unu akademik başarıları konusunda %1,2'sini de sosyal ilişkiler konusunda olumsuz etkilediğı sonucuna varılmıştır (Dinicola, 2004).

Hazar (2011), yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin bağımlılık profilini sınıf ve cinsiyet değışkenleri açısından incelemiştir. Çalışma sosyal medya bağımlılığını bilişsel, duygusal ve davranışsal kategorilerde ele alıp incelemiştir. Araştırma sonucunda sosyal medyayı, üniversite öğrencilerinin %50,4'ü günlük 2-4 saat arası kullandığı ve öğrencilerin %78,6'sının sosyal medyayı bilgilendirici bir kaynak olduğı olarak gördüğü ifade etmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla davranışsal, bilişsel ve duygusal kategorilerde bağımlılık tipolojisinin daha yüksek olduğı erkek öğrencilerin ise duygusal-

sosyalleşme kategorisinde bağımlılık tipolojisinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Hazar, 2011).

Otrar ve Arğın (2015), yaşları 14-19 arasında değişen 735 ergen ile yaptıkları çalışmada ergenlerin sosyal medya tutumlarını ve sosyal medya tutumlarında cinsiyet, okul kademe türü, okul türü ve sınıf değişkenlerine göre değişkenlik gösterip göstermediğini belirlemeyi hedeflemişlerdir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumlarının yüksek olduğu, sosyal medya tutum puanlarının cinsiyet açısından anlamlı bir fark oluşturmadığı ancak okul kademe türü, okul türü ve sınıf değişkenlerine göre anlamlı fark oluşturduğu bulgusuna ulaşmıştır (Otrar ve Arğın, 2015).

Herring ve Kapidzic (2015), yaptıkları çalışmada erkeklerin ve kızların kendilerini sosyal medya aracılığıyla diğer kişilere nasıl ifade ettiklerini tespit etmek amacıyla meta-analiz çalışması yapmışlardır. Yapılan meta-analiz çalışmasında araştırmacılar çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmaları incelemişlerdir. Araştırma neticesinde erkeklerin sosyal medya profillerini genelde herkes tarafından görünür şekilde ayarladıklarını ancak kızların profil sayfalarını gizledikleri ya da sınırlandırdıkları, erkeklerin sosyal medyada yazdıkları yazılarda genelde iddialı ifadeler kullandıkları kızların ise iletişimi kolaylaştırıcı ve karşı cinsin hoşuna gidecek bir dil belirledikleri, sosyal medyada paylaşılan fotoğraflarda erkeklerin daha çok daha az desenli ve filtresiz fotoğraf paylaştıkları ancak kızların paylaştıkları fotoğraflarda filtre kullanımının daha fazla olduğu güzel ve çekici fotoğraflar koyma eğiliminde oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır (Herring ve Kapidzic, 2015).

Brooks (2015), yaptığı çalışmada bireylerin sosyal medya kullanımının görev performansı, teknostresi ve mutluluk seviyeleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmacı bunun için bir ortam oluşturup deneklere bir dizi görevler vererek sosyal medya kullanımı ile görev performanslarını takip etmiştir. Araştırma sonucunda yüksek miktarda sosyal medya kullanımının görevde daha düşük performansla, daha yüksek teknostrese ve daha düşük mutluluğa yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır (Brooks, 2015).

Demir (2016) çalışmasında lise öğrencilerinin sosyal medyayı kullanım düzeyleri ile aile içi iletişim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma neticesinde katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri ile aile içi iletişim arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ancak sosyal medyayı kullanım sıklığı ile kullanılan süre arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medyayı daha sık kullanan öğrencilerin özel problemlerini aileleri yerine

sosyal medyadaki arkadaşlarıyla paylaştığı, sosyal medyada kendilerini daha rahat hissettikleri ve aile içi konuşulan konuları sıkıcı buldukları ifade edilmiştir (Demir, 2016).

Jan vd. (2017), lisans öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada sosyal medya kullanımı ile benlik saygısı arasındaki ilişki belirlemeyi hedeflemişlerdir. Araştırma sonucunda öğrencilerin %98'inin sosyal medyada paylaşımlar üzerinden sosyal karşılaştırmalar yaptıkları, sosyal medya kullanımı ile benlik saygısı arasında negatif yönlü güçlü bir ilişkinin bulunduğu ve sosyal medyada geçirilen her bir saatin benlik saygısı puanında %5,5 puan düşmesine neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Jan vd., 2017).

Ercan (2018), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal görünüş kaygısı, beden algısı ve sosyal medyadan etkilenme arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma neticesinde sosyal medya bağımlılık alt boyutu meşguliyet ile beden algısı arasında ve maruziyet alt boyutu ile sosyal medyadan etkilenme arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin sosyal medya kullanım sıklığı arttıkça beden algısını anlamlı şekilde arttığı ve dikkat edilen güzel, fit, yakışıklı ve zayıf gibi kavramlara daha fazla önem verildiği ifade edilmiştir (Ercan, 2018).

Çömlekçi ve Başol (2019), yaptıkları çalışmada gençlerin sosyal medyayı kullanma amaçlarının sosyal medya bağımlılığına etkisini incelemiştir. Çalışma neticesinde gençlerin sosyal medya platformlarını kullanma amaçlarının ilk sıralarında eğlence, iletişim ve gündemi takip etme amaçlı kullandıkları, sosyal medya platformlarında ortalama 4 saat 16 dakika zaman harcadıkları, sosyal medyada geçirilen sürenin artmasıyla bağımlılığın da arttığı ayrıca boş zaman geçirmek, eğlence ve kişileri tanıma amaçlı sosyal medya kullanımı ile sosyal medya bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Çömlekçi ve Başol, 2019).

Alkış (2020), ergenlerin iletişim becerileriyle sosyal medya bağımlılığı arasında ilişki olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma neticesinde ergenlerin sosyal medya bağımlılığı ile iletişim becerileri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, iletişim becerisi yüksek ergenlerin sosyal medya bağımlısı olma ihtimalini azalttığı gibi ergenin iletişim becerisinin düşük olmasının da sosyal medya bağımlısı olma ihtimalini arttırdığı ifade edilmiştir (Alkış, 2020).

Dalvi-Efsahani vd. (2021), lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada empatik endişe ve perspektif almanın sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Yaşları 15-18 arasında değişen 592 lise öğrencisiyle yapılan çalışmada empatik endişe ve perspektif

almanın sosyal medya bağımlılığına etkisinin bireysel farklılıklara göre nasıl değiştiğini anlamak için araştırmaya kişilik özellikleri de eklenmiştir. Çalışma sonucunda empatik endişenin ve perspektif almanın sosyal medya bağımlılığını negatif yönlü anlamlı şekilde etkilediği, cinsiyet açısından fark olmadığı, dışadönüklüğün empatik endişe ve sosyal medya bağımlılığı ile perspektif alma ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkileri negatif düzenlediği, sosyal medya bağımlılığının düşük gelirli okullara göre yüksek gelirli okulların öğrencilerini daha çok etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır (Dalvi-Esfahani vd., 2021).

Zhao (2021), üniversite öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada farklı sosyal medya platformlarının sosyal medya bağımlılığı ve öznel refaha etkisini ve sosyal medya bağımlılığı ile öznel refah arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı çalışmasında uyguladığı anket sonuçlarına göre bağımlı ve bağımlı olmayan şeklinde iki grup oluşturmuştur. Çalışma sonucunda sosyal kullanımın ve eğlence kullanımının sosyal medya bağımlılığı ve öznel refah üzerinde farklı etkilere sahip olduğu, eğlence kullanımının sosyal medya bağımlılığına neden olma ihtimalinin daha yüksek olduğu, sosyal kullanımın öznel refahı iyileştirme eğiliminde olduğu ve sosyal medya bağımlılığının öznel refah üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Zhao, 2021).

Dağlı (2022), 424 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ile yalnızlık ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma neticesinde sosyal medya bağımlılığı ile yalnızlık ve durumluk kaygı düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, sosyal medya bağımlılığı alt boyutları ile yalnızlık ve durumluk kaygı arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu, yalnızlık ve durumluk kaygının sosyal medya bağımlılığını yordadığı, kız üniversite öğrencilerinin erkek üniversite öğrencilerine kıyasla sosyal medya bağımlılık puanlarının fazla olduğunu ifade etmiştir (Dağlı, 2022).

Çintesun (2023), 334 ortaokul öğrencisiyle yaptığı çalışmada ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımının fiziksel aktivite ve beslenme alışkanlıklarına etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin çoğunlukla Youtube uygulamasını kullandıkları, öğrencilerin sağlıklı beslenme alışkanlıklarının orta düzeyde olduğu, orta düzeyde fiziksel aktiviteye sahip olduğu, sosyal medya kullanımı ve beslenme alışkanlıklarının cinsiyete ve sınıf düzeyine göre farklılık göstermediği, Youtube uygulamasını daha çok kullanan ortaokul öğrencilerinin daha çok fiziksel aktiviteye sahip olduğu ve fiziksel aktiviteye sahip

öğrencilerin de sağlıklı beslenmeye yönelik olumlu tutumları olduğu tespit edilmiştir (Çintesan, 2023).

Dölay (2024) yaptığı çalışmada sosyal medya bağımlılığını, bireylerin sosyal medyayı kullanma motivasyonlarını ve karanlık üçlü kişilik özelliği arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma neticesinde bireylerde sosyal medya bağımlılığının sosyal medya kullanım motivasyonları ve karanlık üçlü kişilik özelliği ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Makyavelizm kişilik özelliği, sosyal medya bağlantılarını sürdürme, eğlenme motivasyonu ve sosyal medya kullanım düzeylerinin sosyal medya bağımlılığını yordadığı ifade edilmiştir (Dölay, 2024).

Malgaz Güçlü (2024), üniversite öğrencileri üzerine gerçekleştirdiği araştırmada sosyal medya bağımlılığının depresyon, bağlanma stilleri ve sosyal kaygıyla ilişkisini ele almıştır. Araştırma neticesinde sosyal medya bağımlılığı ile depresyon, sosyal anksiyete, kaygılı ve kaçınan bağlanma stilleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu; sosyal medya bağımlılığı ile güvenli bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada sosyal anksiyete ile kaygılı ve kaçınan bağlanma sosyal medya bağımlılığını yordadığı, sosyal medya bağımlılığının da depresyonu yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır (Malgaz Güçlü, 2024).

Sosyal medyayla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmalarda lise öğrencileri ve yetişkinlere göre daha çok üniversite öğrencileriyle çalışıldığı; çalışma konularının içeriğini sosyal ilişkiler, patolojik internet kullanımı, cinsiyet, benlik saygısı, mutluluk, aile içi iletişim, sosyal görünüş kaygısı ve iletişim becerileri oluşturmaktadır.

2.3.2. Sosyal dışlanma ile ilgili araştırmalar

Literatür incelendiğinde sosyal dışlanmayla ilgili yerli ve yabancı çalışmalara rastlanmaktadır. Aşağıda sosyal dışlanmayla ilgili yerli ve yabancı araştırmalar kronolojik sıralama ile sunulmuştur.

Leets ve Sunwolf (2005), 682 ergen bireyle yaptığı çalışmada *başkasını dışlamak hangi koşulda adildir* sorusunu sorup ergen bireylerin hangi koşullarda diğer bireyleri dışlayacağını belirlemeyi amaçlamıştır. Alınan cevaplardan sonra araştırmacılar bireyin diğer kişileri dışlama koşullarını: tehlikeli, sadakatsiz, güven vermeyen ve gruba uygun

olmayan nitelikte olan kişiler şeklinde sıralamıştır. Araştırma sonucunda eğer bireyler bu kriterleri gösteriyorsa bu kişileri dışlamanın katılımcılar tarafından adil olduğu ifade edilmektedir (Leets ve Sunwolf, 2005).

Zhong ve Leonardelli (2008), sosyal dışlanma ile algı bozulmaları arasındaki ilişkiyi araştırdığı deneysel çalışmasında dışlanmaya maruz bırakılanlar bırakılmayanlara göre oda sıcaklığının daha düşük olduğunu düşünmüş, ılık yiyecek ve içecekleri dışlanmaya maruz bırakılmayanlara göre daha fazla tercih etmişlerdir. Araştırmacılar çalışma sonucunda sosyal dışlanmanın bireylerin sosyal ve fiziksel algısında bozulmalara neden olabileceğini belirtmişlerdir (Zhong ve Leonardelli, 2008).

Yılmaz Anatca (2010), lisans öğrencisi 40 kadın ve 40 erkekle yaptığı deneysel çalışmada sosyal dışlanmanın bireylerin saldırgan davranışlarına etkisini incelemiştir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin sosyal kabul noktasında zorlandıkları ve kendisini eleştiren kişiye yönelik kontrol grubuna göre daha fazla olumsuz değerlendirme yaptıkları ifade edilmiştir. Çalışma neticesinde sosyal dışlanmaya maruz kalmanın saldırgan davranışları açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır (Yılmaz Anatca, 2010).

Abrams vd. (2011), çocuk, ergen ve yetişkin grubuyla dışlanmanın bireyde tehdit ettiği ihtiyaçları tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada dışlanma deneyiminin çocuk grubunda ergen ve yetişkin gruba oranla benlik değeri açısından daha fazla tehdit oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca dışlanma sonucunda dört temel ihtiyaç alanında tüm gruplarda en fazla ait olma ihtiyacının tehdit edildiği ifade edilmiştir (Abrams vd., 2011).

Pharo (2011), ergenlerde ve genç yetişkinlerde sosyal dışlanmanın psikolojik ve davranışsal sonuçlarına yönelik yaptığı deneysel çalışmada benlik saygılarının daha düşük olduğunu ifade edenlerin lider olmak için daha istekli oldukları, sosyal dışlanma yaşayanların internet ortamında riskli davranış gösterme davranışlarının sosyal dışlanma yaşamayanlara kıyasla daha az olduğu ve sosyal dışlanma yaşayan bireylerin saldırganlık eğilimlerinin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal dışlanmanın bireyin tanımadığı yabancı birisinden gelmesiyle tanıdığı birisinden gelmesi arasında fark bulunmamıştır (Pharo, 2011).

Karremans vd. (2011), yaşları 19-33 yaş aralığında değişen 15 katılımcı ile yaptığı deneysel çalışmada sosyal dışlanma ve güvenli bağlanmanın ağrı ve stres ile ilişkisini fonksiyonel manyetik görüntüleme tekniği (fMRI) ile incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda sosyal dışlanmanın beynin sosyal streslerin düzenlendiği bölgelerde hareketliliğe neden olduğu ancak güvenli bağlanan bireylerde bu bölgelerdeki hareketliliğin azaldığı

görülmüştür. Çalışmada güvenli bağlanan bireylerin sosyal dışlanma gibi sosyal sorunlarda problemle başa çıkabilme becerisini arttırdığı belirtilmektedir (Karremans vd., 2011).

Kandemir (2011), üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin sosyal dışlanmaya maruz kalmaları durumunda antisosyal davranış gösterme durumunu cinsiyete göre incelemiştir. Araştırma sonunda erkek üniversite öğrencilerinin sosyal dışlanmaya maruz kalmaları durumunda kız üniversite öğrencilerine kıyasla daha çok antisosyal davranış sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır (Kandemir, 2011).

Aydın vd. (2013)'nin deneysel çalışmasında üniversite öğrencilerinin dışlanmaya maruz kalacağının önceden haberinin olması ve önceden haberinin olmaması durumunda gösterilen tepki üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma neticesinde katılımcılardan önceden haberdar olanlar ile haberdar olmayanların dışlanma yaşamayanlara göre olumlu duygularında azalma, temel ihtiyaçların giderilememesi ve kişileri dışlayanlar hakkında pozitif algının azaldığı bulgularına ulaşılmıştır (Aydın vd., 2013).

Niu vd. (2016), yaptıkları çalışmada ergenlerde depresyon ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolünü tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda sosyal dışlanmanın depresyon ile pozitif ilişkisinin olduğu, dayanıklılığın depresyon ile negatif ilişkisi olduğu ayrıca dayanıklılığın sosyal dışlanma ve depresyon arasındaki ilişkiyi yumuşattığı ifade edilmektedir (Niu vd., 2016).

Gürler ve Demirli (2017), yaptıkları çalışmada yaşları 15-18 yaş aralığında değişen lise öğrencilerinin benlik saygısının sosyal dışlanma üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonunda ergen bireylerde sosyal dışlanma yaşantısı ile kişinin benlik saygısı arasında negatif bir ilişki bulunmuş, sosyal dışlanma ve benlik saygısı cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Gürler ve Demirli, 2017).

Aslan (2017), araştırmasında genç suçluların sosyal dışlanma durumlarını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bunun için 234 genç suçlu bireyden toplanan nicel verileri daha sonra görüşme yöntemiyle nitel sonuçlara dönüştürmüştür. 18 genç suçluyla yapılan görüşme sonucunda genç suçluluğunun oluşmasında sosyal dışlanmanın suçun işlenmeden öncesi ve işlendikten sonrası olarak iki ayrı faktör olarak ortaya çıktığı, dışlanan ve kabul görmeyen bireylerde suça yönelimin arttığı, cezasını çektikten sonra bireylerin bağ kurmakta zorlandığı, tekrar suç işleme eğilimin fazla olduğu ve genç suçluluğun oluşmasında önemli bir etken olarak sosyal dışlanmanın olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Aslan, 2017).

Öztosun (2018), ergen bireylerle yaptığı araştırmada ergenlik döneminde algılanan sosyal destek ve sosyal dışlanma deneyiminin internet bağımlılığını açıklayıcı etkisini tespit etmeyi hedeflemektedir. Araştırma neticesinde sosyal dışlanmanın internet bağımlılığını anlamlı bir şekilde açıkladığı ve sosyal dışlanma arttıkça internet bağımlılığının da arttığı sonucuna varılmıştır (Öztosun, 2018).

Kınay (2019), 484 ortaokul ve lise öğrencisiyle yapılan çalışmada ergen bireylerde sosyal dışlanma, oyun bağımlılığı, sosyal kaygı ve saldırganlık değişkenleri arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma neticesinde oyun bağımlılığı ile sosyal dışlanmanın ilişkili olduğu ve oyun bağımlılığını açıklamada sosyal dışlanmanın önemli bir faktör olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Kinay, 2019).

Bağır (2020), ergenlerle yaptığı çalışmada ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanmaya etkisi olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda önemsenmeme düzeyindeki artışın akıllı telefon bağımlılığında da artışa neden olduğu sonucuna ulaşılmış ancak sosyal dışlanmanın diğer düzeyleri ile akıllı telefon bağımlılığı arasında bir ilişki bulunmadığı ifade edilmiştir (Bağır, 2020).

Güsinac (2020), yaşları 16-21 arasında değişen madde bağımlısı ergenler üzerinde yaptığı araştırmada sosyal ihtiyaçların sosyal dışlanma üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda bağımlı ergenlerin sosyal dışlanma eğilimleri, dışlanma alt boyutları ve görmezden gelinme boyutuyla sosyal ihtiyaçlar arasında negatif bir ilişki olduğu ancak anne ve babanın çalışma durumuna göre sosyal dışlanma ve sosyal ihtiyaçlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirtilmiştir (Gusinac, 2020).

Kaşıkcı vd (2021) lisans öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada sosyal dışlanma ve sosyal medya bağımlılığı üzerinde öz kontrolün aracılık rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma neticesinde gençlerde sosyal medya bağımlılığı ile sosyal dışlanma arasında pozitif yönlü ilişki olduğu bunun yanında sosyal dışlanma ile öz kontrol ve sosyal medya bağımlılığı ile öz kontrol arasında negatif yönlü ilişki olduğu belirtilmiştir. Genç bireylerin öz kontrol düzeylerinin sosyal dışlanma eğilimleri ile sosyal medya bağımlılığı üzerinde kısmi aracılık etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaşıkcı vd., 2021).

Kabaklı Cimen (2022), ergenler üzerine yapılan çalışmada ergen bireylerde şiddet eğiliminin ve sosyal dışlanmanın okula yabancılaşmada yordayıcı olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda sosyal dışlanmanın okula yabancılaşmayı pozitif

yönde yordadığı, sosyal dışlanma yaşayan ergenlerin şiddet eğilimi üzerine pozitif etkisi olduğu ifade edilmiştir (Kabaklı Cimen, 2022).

Akkaya (2024), kadın çalışanlar üzerine yaptığı araştırmasında çalışan kadınların yaşamış oldukları sosyal dışlanma deneyiminin iş tatmini, cam tavan algısı ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda yaşam memnuniyeti ile sosyal dışlanma boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu, iş tatmini ile sosyal dışlanma arasında negatif yönde ilişki olduğu belirtilmiştir (Akkaya, 2024).

Sosyal dışlanmayla ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde çalışma gruplarının daha çok ergenler ve üniversite öğrencileri olduğu; çalışma konularının saldırganlık, algı bozulmaları, akıllı telefon bağımlılığı, ihtiyaçlar, güvenli bağlanma, antisosyal davranış, depresyon, benlik saygısı ve sosyal medya bağımlılığı olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri, kullanılan ölçme araçları ve veri analiziyle ilgili açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırma yöntemi

Bu araştırma, lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yöntemi nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel araştırmadır. İlişkisel araştırma, iki veya daha fazla değişkenden birinde gözlenen değişimin neden-sonuç ilişkisi olmadan bir kısmının diğer değişkenden kaynaklanabileceğini gösteren ayrıca değişimin yönü ve derecesi hakkında bilgi veren araştırmalar olarak ifade edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2024; Can, 2022).

3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Sakarya ili Ferizli ilçesindeki resmi liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Okul türleri örnekleme sürecinde birer tabaka olarak değerlendirilmiştir. Tabakalı örnekleme yöntemi, evrendeki homojen alt grupların örnekleme ağırlıkları oranında temsil edilmesini amaçlayan bir yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2024). Araştırmanın örneklemini tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenen 430 lise öğrencisi oluşturmaktadır.

3.3. Veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri

Araştırmada veri toplama süreci için öncelikle çalışmada kullanılacak ölçme araçlarını geliştiren araştırmacılardan elektronik posta yoluyla gerekli izinler alınmış ve izinler ek (Ek 5)'te gösterilmektedir. Daha sonra araştırma için etik kurul başvurusu yapılmış ve etik kurul onayı (Ek 4)'te gösterilmektedir. Okullarda belirlenen ölçme araçlarını uygulama izni için Millî Eğitim Bakanlığı'na başvurulmuş ve Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün okullarda uygulama yapabilmek için verdiği izin (Ek 6)'da gösterilmektedir. Veriler araştırmacı tarafından okullarda yüz yüze uygulama yapılarak elde edilmiştir. Araştırmacı uygulamaya başlamadan önce sınıflarda çalışmanın amacı, önemi, verilerin gizliliği ve gönüllülük konularında açıklama yapmıştır. Veriler toplandıktan sonra 20 form eksik cevap verme, birden fazla seçeneği işaretleme veya bazı soruları boş bırakma gibi nedenlerden dolayı değerlendirilmeye alınmamış ve 430 veri üzerinden analiz yapılmıştır.

Çalışmada, araştırmacı tarafından hazırlanan öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin bilgiler Kişisel Bilgi Formu (Ek 1), sosyal dışlanma düzeyine ilişkin veriler Ergenler için Sosyal Dışlanma Ölçeği (Ek 3) ve sosyal medyaya yönelik tutumlarına ilişkin veriler Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği (Ek 2) ile toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Çalışmada katılımcıların demografik bilgilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanana formda araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf, cinsiyet, sosyal medyada geçirilen zaman, sosyal medya kullanma amacı ve kullanılan sosyal medya platformunu belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır (Ek 1).

3.3.2. Sosyal medya tutum ölçeği

Otrar ve Argın (2015) tarafından geliştirilen ölçek beşli Likert tipinde olup toplamda 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 23, en yüksek puan ise 115'tir. Ölçek dört faktörden oluşmakta ayrıca ölçekte 6 olumsuz 17 olumlu madde bulunmaktadır.

Sosyal medya tutum ölçeği paylaşım ihtiyacı alt boyutu 8 maddeden oluşmakta, sosyal izolasyon alt boyutu 6 maddeden oluşmakta, sosyal yetkinlik alt boyutu 6 maddeden oluşmakta ve öğretmenlerle ilişki alt boyutu 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin sosyal izolasyon faktöründe maddeler sadece ölçek toplam puanı hesaplanırken ters kodlanarak hesaplanmaktadır.

Ölçek faktörleri toplam varyansın %52,65'ini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenirlik analizleri için yapılan testlerde ölçek toplam puanının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .85 olarak bulunmuş ve ölçeği oluşturan 4 faktörün iç tutarlılık katsayıları ise; sosyal yetkinlik faktörü için .83, paylaşım ihtiyacı faktörü için .87, öğretmenlerle ilişki faktörü için .53 ve öğretmenlerle ilişki faktörü için .72 olarak hesaplanmıştır (Otrar ve Argın, 2015). Bu çalışma için yapılan güvenirlik analizlerinde ölçek toplam puanının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Ölçeği oluşturan 4 faktörün Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları ise; sosyal yetkinlik faktörü için .73, paylaşım ihtiyacı faktörü için .77, öğretmenlerle ilişki faktörü için .77 ve sosyal izolasyon faktörü için .76 olduğu tespit edilmiştir.

3.3.3. Ergenler için sosyal dışlanma yaşantısı ölçeği

Ölçek Gilman vd. (2013) tarafından geliştirilmiş olup Türkçe'ye uyarlama çalışması Sertelin Mercan (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçekte toplamda 11 madde bulunmaktadır. Ölçek görmezden gelinme ve dışlanma alt boyutlarından oluşmakta olup beşli Likert tipindedir. Ölçeğin dışlanma alt boyutuna ait maddeler olup ters kodlanmaktadır. Ölçeğin orijinalinde toplam puan alınmamış olup her bir alt boyut da ayrı ayrı kullanılabilir. Sertelin Mercan (2016) çalışmasında yaptığı analizler sonucunda faktör yapısının korunarak Türkiye'de de kullanılabileceğini ifade etmiştir. Ölçek maddelerinin faktör yüklerinin .83-.59 arasında olduğu, madde toplam korelasyonlarının .83-.75 arasında olduğu ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları görmezden gelinme alt boyutu için .82, dışlanma alt boyutu için .83 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için yapılan güvenirlik analizleri sonucunda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı görmezden gelinme alt boyutu için .89 ve dışlanma alt boyutu için .81 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS 24.0 paket programına girilerek analiz edilmiştir. Analiz neticesinde veriler normal dağılım göstermediğinden dolayı parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Araştırmada yüzde, frekans analizi, Spearman Sıra Farkları Korelasyon testi, Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde yapılan veri analizi sonucu çalışmaya katılan bireylere ait demografik bilgiler, araştırma problemi ve alt problemlere ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1. Lise öğrencilerine ait demografik bulgular

Araştırmanın bu bölümünde çalışmaya katılan lise öğrencilerine ait demografik bulgular sunulmuştur.

Tablo 3

Çalışma Grubuna Ait Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Tablosu

		N	%
Cinsiyet	Kız	275	64,0
	Erkek	155	36,0
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	100	23.3
	10. Sınıf	121	28.1
	11. Sınıf	122	28.4
	12. Sınıf	87	20.2
	Toplam	430	100.0

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya 430 öğrencinin katıldığı, bu öğrencilerin 275 (%64)'inin kız öğrenci, 155 (%36)'inin erkek öğrenci olduğu ayrıca katılımcıların 100 (%23,3)'ünün 9. Sınıf öğrencisi, 121 (%28,1)'inin 10. Sınıf öğrencisi, 122 (%28,4)'sinin 11. Sınıf öğrencisi, 87 (%20,2)'sinin 12. Sınıf öğrencisidir.

Tablo 4

Çalışma Grubuna Ait Sosyal Medyada Geçirilen Günlük Ortalama Süre Tablosu

		N	%
Günlük Sosyal Medyada Geçirilen Süre	1 Saatten az	28	6,5
	1-2 Saat	140	32,6
	3-4 Saat	136	31,6
	4 Saat ve üzeri	126	29,3
	Total	430	100,0

Tablo 4 incelendiğinde lise öğrencilerinin 28 (%6,5)'i günlük ortalama sosyal sosyal medyada 1 saatten az süre geçirirken, 140 (%32,6)'ı 1-2 saat arasında, 136 (%31,6)'sı 3-4 saat arasında ve 126 (%29,3)'sı 4 saat ve üzerinde vakit geçirmektedir. Öğrencilerin çoğu sosyal medyada günlük 1 saatten fazla zaman geçirmektedirler.

Tablo 5

Çalışma Grubuna Ait Sosyal Medya Kullanım Amacı Tablosu

		N	%
Sosyal Medya Kullanım Amacı	Eğlence	193	44,9
	İletişim	66	15,3
	Araştırma/Bilgi Alma	13	3,0
	Gündemi Takip Etmek	21	4,9
	Boş Zamanı Değerlendirmek	98	22,8
	Yalnızlığı Gidermek/Sosyalleşmek	30	7,0
	Ders Çalışmak	9	2,1
	Total	430	100,0

Tablo 5 incelendiğinde lise öğrencilerin 193 (%44,9)'ü eğlence amacıyla, 66 (%15,3)'sı iletişim amacıyla, 13 (%3,0)'ü araştırma/bilgi alma amacıyla, 21 (%4,9)'i gündemi takip etmek amacıyla, 98 (22,8)'i boş zamanı değerlendirmek amacıyla, 30 (%7)'u yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek, 9 (%2,1)'u ders çalışmak amacıyla kullandıkları görülmektedir. Öğrenciler sosyal medyayı daha çok eğlenmek ve boş vakitlerini değerlendirmek için kullanırken ders çalışmak ve bilgi alma amacıyla sosyal medyayı tercih daha az tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo 6

Çalışma Grubuna Ait Sıklıkla Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları Tablosu

		N	%
Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları	İnstagram	255	59,3
	Twitter/X	8	1,9
	TikTok	65	15,1
	Facebook	1	,2
	Youtube	56	13,0
	WhatsApp	26	6,0
	SnapChat	7	1,6
	Diğer	12	2,8
	Total	430	100,0

Tablo 6 incelendiğinde sosyal medya kullanmak için lise öğrencilerinin 255 (%59,3)'i Instagram'ı, 8 (%1,9)'i Twitter/X'i, 65 (%15,1)'i TikTok'u, 1 (%0,2)'i Facebook'u, 56 (%13)'sı Youtube'u, 26 (%6) WhatsApp'ı, 7 (%1,6) SnapChat'i ve 12 (2,8) si diğer uygulamaları tercih etmişlerdir. Öğrencilerin sosyal medya kullanımı için en fazla Instagram'ı tercih ettikleri, bu yaş grubunda Instagram kullanımının popüler olduğu ve Instagramın özellikleriyle bu yaş grubuna daha çekici geldiği ifade edilebilir.

4.2. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığına dair bulgular

Araştırmanın bu bölümünde lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasında ilişki analiz edilmiştir. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek amacıyla Spearman Sıra Farkları korelasyon katsayısı analizi yapılmıştır. Sonuçlar tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7

Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanım Sıklığı ve Sosyal Dışlanma Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi

	Sosyal Yetkinlik	Paylaşım İhtiyacı	Öğretmenlerle İlişki	Sosyal İzolasyon	Sosyal Medya Tutumu	Sosyal Dışlanma
Sosyal Yetkinlik	r 1,000 p . N 430					
Paylaşım İhtiyacı	r ,524 p ,000 N 430	1,000 . 430				
Öğretmenlerle İlişki	r ,215 p ,000 N 430	,162 ,001 430	1,000 . 430			
Sosyal İzolasyon	r ,152 p ,002 N 430	,096 ,047 430	,118* ,015 430	1,000 . 430		
Sosyal Medya Tutumu	r ,729 p ,000 N 430	,750 ,000 430	,411 ,000 430	-,277 ,000 430	1,000 . 430	
Dışlanma	r -,013 p ,784 N 430	,127 ,009 430	,118 ,014 430	,161 ,001 430	,112 ,020 430	1,000 . 430

Tablo 7 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları ile dışlanma durumları arasında pozitif yönde, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0,112$; $p<0.05$). Öğrencilerin dışlanma durumları arttıkça sosyal medyaya yönelik tutumlarında artış olduğu ve dışlanmaya maruz kaldıklarında sosyal medya kullanımların arttığı söylenebilir. Sosyal medya tutum ölçeğinin alt boyutlarından sosyal izolasyon ile dışlanma arasında pozitif yönde, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r=0,161$; $p<0.05$), öğretmenlerle ilişki alt boyutuyla dışlanma arasında pozitif yönde, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r=0,118$; $p<0.05$), paylaşım ihtiyacı alt boyutuyla dışlanma arasında pozitif yönde, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,127$; $p<0.05$). Sosyal medya tutum ölçeğinin yetkinlik alt boyutuyla dışlanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0.05$).

4.3. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı cinsiyete göre fark oluşturup oluşturmadığı analiz edilmiştir. Lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanlarının cinsiyete göre farklılık bulunup bulunmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılan Mann Whitney U testi analizi sonuçları tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Analizi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	u	p
Sosyal Yetkinlik	Kız	275	216,37	59500,50	21074,500	0,847
	Erkek	155	213,96	33164,50		
Paylaşım İhtiyacı	Kız	275	235,14	64663,00	15912,000	,000
	Erkek	155	180,66	28002,00		
Öğretmenlerle İlişki	Kız	275	223,44	61447,00	19128,000	0,075
	Erkek	155	201,41	31218,00		
Sosyal İzolasyon	Kız	275	226,45	62274,50	18300,500	0,015
	Erkek	155	196,07	30390,50		
Sosyal Medya Tutumu	Kız	275	222,95	61311,00	19264,000	0,098
	Erkek	155	202,28	31354,00		
	Total	430				

Tablo 8 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları cinsiyetlerine göre paylaşım ihtiyacı boyutunda ($u=15912,000$; $p<0,05$) ve sosyal izolasyon alt boyutunda ($u=18300,500$; $p<0,05$) anlamlı farklılık göstermektedir. Bu fark kız öğrenciler lehinedir. Kız öğrencilerin sosyal medya tutum puan ortalamaları sosyal izolasyon alt boyutunda ve paylaşım ihtiyacı alt boyutunda erkek öğrencilerden istatistiksel olarak daha yüksektir. Sosyal yetkinlik alt boyutunda ($u=21074,500$; $p>0,05$), öğretmenlerle ilişki alt boyutunda ($u=19128,000$; $p>0,05$) ve sosyal medya tutum toplam puanında ($u=19264,000$; $p>0,05$) cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.4. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı sınıf seviyesine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Bu bölümde lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir? Sorusuna cevap aranmıştır. Lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Kruskal Wallis analizi sonuçları tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Kruskal-Wallis Testi Analizi Sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ort.	Ki-kare	Sd	p
Sosyal Yetkinlik	9. Sınıf	100	227,70	5,655	3	0,130
	10. Sınıf	121	217,23			
	11. Sınıf	122	223,20			
	12.Sınıf	87	188,27			
Paylaşım İhtiyacı	9. Sınıf	100	194,02	8,153	3	0,043
	10. Sınıf	121	213,21			
	11. Sınıf	122	240,23			
	12.Sınıf	87	208,71			
Öğretmenlerle İlişki	9. Sınıf	100	219,82	1,607	3	0,658
	10. Sınıf	121	203,53			
	11. Sınıf	122	221,46			
	12.Sınıf	87	218,82			
Sosyal İzolasyon	9. Sınıf	100	200,89	2,483	3	0,478
	10. Sınıf	121	212,57			
	11. Sınıf	122	224,33			
	12.Sınıf	87	223,98			
Sosyal Medya Tutumu	9. Sınıf	100	218,75	6,331	3	0,097
	10. Sınıf	121	215,08			
	11. Sınıf	122	232,31			
	12.Sınıf	87	188,78			
	Total	430				

Tablo 9 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları sınıf düzeyine göre sosyal yetkinlik boyutunda (Ki-kare=5,655; $p>0.05$), öğretmenlerle ilişki boyutunda (Ki-

kare=1,607; $p>0,05$), sosyal izolasyon boyutunda (Ki-kare=2,483; $p>0,05$) ve sosyal medya tutum ölçeği toplamında (Ki-kare=6,331, $p>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmamıştır. Ancak Paylaşım ihtiyacı alt boyutunda sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda paylaşım ihtiyacı alt boyutundaki bu farkın sadece 9.sınıf ile 11. sınıf arasında anlamlı olduğu diğer sınıf düzeylerinde ise anlamlı bir farkın olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. 11. Sınıf öğrencilerinin paylaşım ihtiyacı alt boyutunda sosyal medya tutum puan ortalamaları 9. Sınıf öğrencilerinin paylaşım ihtiyacı alt boyutunda sosyal medya tutum puan ortalamalarından istatistiksel olarak daha yüksektir.

4.5. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığının sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreye göre farklılık gösterip göstermediğine dair bulgular

Araştırmanın bu kısmında öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklıkları ile sosyal medyada geçirdikleri günlük ortalama süreye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir? Sorusuna cevap aranmıştır. Lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süre arasında bir fark olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi analizi sonuçları tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Sosyal Medyada Geçirilen Süreye Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

	Süre	N	Sıra Ort.	Ki-kare	Sd	p
Sosyal Yetkinlik	1 Saatten az	28	142,48	15,627	3	0,001
	1-2 Saat	140	212,83			
	3-4 Saat	136	209,25			
	4 Saat ve üzeri	126	241,44			
Paylaşım İhtiyacı	1 Saatten az	28	131,43	35,172	3	0,000
	1-2 Saat	140	194,70			
	3-4 Saat	136	210,60			
	4 Saat ve üzeri	126	262,58			
Öğretmenlerle İlişki	1 Saatten az	28	215,59	9,355	3	0,025
	1-2 Saat	140	230,67			
	3-4 Saat	136	225,52			

	4 Saat ve üzeri	126	187,81			
Sosyal İzolasyon	1 Saatten az	28	210,29	1,893	3	0,595
	1-2 Saat	140	207,41			
	3-4 Saat	136	213,62			
	4 Saat ve üzeri	126	227,68			
Sosyal Medya Tutumu	1 Saatten az	28	139,32	15,012	3	0,002
	1-2 Saat	140	209,18			
	3-4 Saat	136	216,94			
	4 Saat ve üzeri	126	237,90			
	Total	430				

Tablo 10 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları ile günlük sosyal medyada geçirilen ortalama süre arasında; sosyal yetkinlik alt boyutunda (Ki-kare=15,627; $p<0,05$), paylaşım ihtiyacı alt boyutunda (Ki-kare=35,172; $p<0,05$), öğretmenlerle ilişki alt boyutunda (Ki-kare=9,355; $p<0,05$) ve sosyal medya tutum ölçeğinde (Ki-Kare=15,012; 0,002) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda sosyal yetkinlik alt boyutunda, paylaşım ihtiyacı alt boyutunda, öğretmenlerle ilişki alt boyutunda ve sosyal medya tutum ölçeğinde 1 saatten az sosyal medya kullanan grup ile 1-2 saat sosyal medya kullanan grup arasında, 1 saatten az ve 4 saat ve üzeri sosyal medya kullanan grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu diğer gruplar arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farkın olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal medya tutum ölçeği alt boyutu sosyal izolasyon ile günlük sosyal medyada geçirilen ortalama süre arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Ki-kare=1,893; $p>0,05$).

4.6. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı sosyal medya kullanım amacına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Bu bölümde lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal medya kullanım amacı arasında farklılık analiz edilmiştir. Lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal medya kullanım amacı arasında bir fark bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis analizi sonuçları tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Sosyal Medya Kullanım Amacına Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

	Amaç	N	Sıra Ort.	Ki-kare	Sd	p
Sosyal Yetkinlik	Eğlence	193	223,54	34,370	6	0,000
	İletişim	66	211,62			
	Araştırma/Bilgi Alma	13	167,65			
	Gündemi Takip Etmek	21	169,64			
	Boş Zamanı Değerlendirmek	98	200,68			
	Yalnızlığı	30	311,47			
	Gidermek/Sosyalleşmek					
	Ders Çalışmak	9	89,22			
Paylaşım İhtiyacı	Eğlence	193	221,20	15,145	6	0,019
	İletişim	66	213,90			
	Araştırma/Bilgi Alma	13	133,92			
	Gündemi Takip Etmek	21	172,36			
	Boş Zamanı Değerlendirmek	98	211,12			
	Yalnızlığı	30	270,78			
	Gidermek/Sosyalleşmek					
	Ders Çalışmak	9	186,89			
Öğretmenlerle İlişki	Eğlence	193	228,41	5,578	6	0,472
	İletişim	66	219,90			
	Araştırma/Bilgi Alma	13	208,73			
	Gündemi Takip Etmek	21	192,50			
	Boş Zamanı Değerlendirmek	98	196,11			
	Yalnızlığı	30	205,58			
	Gidermek/Sosyalleşmek					
	Ders Çalışmak	9	214,00			
Sosyal İzolasyon	Eğlence	193	226,83	6,195	6	0,402
	İletişim	66	183,83			
	Araştırma/Bilgi Alma	13	219,85			
	Gündemi Takip Etmek	21	217,52			
	Boş Zamanı Değerlendirmek	98	216,57			
	Yalnızlığı	30	204,38			
	Gidermek/Sosyalleşmek					
	Ders Çalışmak	9	219,28			
Sosyal Medya Tutumu	Eğlence	193	220,75	24,849	6	0,000
	İletişim	66	228,55			
	Araştırma/Bilgi Alma	13	133,58			
	Gündemi Takip Etmek	21	162,98			

Boş Zamanı Değerlendirmek	98	202,29
Yalnızlığı	30	289,03
Gidermek/Sosyalleşmek		
Ders Çalışmak	9	146,94
Total	430	

Tablo 11 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları sosyal medya kullanım amacına göre sosyal yetkinlik alt boyutunda (Ki-kare=34,370; $p<0.05$), paylaşım ihtiyacı alt boyutunda (Ki-kare=15,145 $p<0,05$) ve sosyal medya tutum ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda oluşan bu farkın sosyal yetkinlik boyutunda yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile eğlence, yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile iletişim, yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile ders çalışmak, yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile boş zamanı değerlendirmek, yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile gündemi takip etmek, yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile araştırma/bilgi alma kategorilerinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Paylaşım ihtiyacı alt boyutunda çoklu karşılaştırma analizi sonucu yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile araştırma/bilgi alma kategorisinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Sosyal medya tutum ölçeğinin toplamında yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucu yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile boş zamanı değerlendirmek, yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile araştırma bilgi alma ve yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek ile gündemi takip etme kategorileri arasındaki farkın anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal yetkinlik alt boyutunda, paylaşım ihtiyacı alt boyutunda ve sosyal medya tutum ölçeği toplamında sosyal medyayı yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek amacıyla kullanan öğrencilerin sosyal medya tutum puan ortalamaları istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur.

4.7. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı kullanılan sosyal medya uygulamasına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Çalışmanın bu bölümünde lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı kullanılan sosyal medya uygulamasına göre farklılık göstermekte midir? Sorusuna cevap aranmıştır. Lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile kullanılan sosyal medya uygulaması

arasında fark bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis analizi sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12

Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutum Puanlarının Kullanılan Sosyal Medya Uygulamasına Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

	Sosyal Medya Uygulaması	N	Sıra Ort.	Ki-kare	sd	p
Sosyal Yetkinlik	İnstagram	255	228,64	29,957	7	0,000
	Twitter/X	8	236,50			
	TikTok	65	223,62			
	Facebook	1	385,50			
	Youtube	56	150,23			
	WhatsApp	26	156,33			
	SnapChat	7	272,00			
	Diğer	12	263,92			
Paylaşım İhtiyacı	İnstagram	255	220,23	16,520	7	0,021
	Twitter/X	8	274,13			
	TikTok	65	232,94			
	Facebook	1	336,00			
	Youtube	56	164,63			
	WhatsApp	26	194,63			
	SnapChat	7	281,43			
	Diğer	12	215,50			
Öğretmenlerle İlişki	İnstagram	255	230,90	16,602	7	0,020
	Twitter/X	8	195,75			
	TikTok	65	183,02			
	Facebook	1	394,00			
	Youtube	56	207,21			
	WhatsApp	26	209,13			
	SnapChat	7	126,14			
	Diğer	12	167,13			
Sosyal İzolasyon	İnstagram	255	215,78	4,377	7	0,735
	Twitter/X	8	214,69			
	TikTok	65	220,92			
	Facebook	1	42,00			
	Youtube	56	200,80			
	WhatsApp	26	244,13			
	SnapChat	7	212,93			
	Diğer	12	203,29			
Sosyal Medya Tutumu	İnstagram	255	228,86	20,377	7	0,005

Twitter/X	8	229,75
TikTok	65	214,64
Facebook	1	421,00
Youtube	56	165,48
WhatsApp	26	163,75
SnapChat	7	257,79
Diğer	12	230,58
Total	430	

Tablo 12 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları kullanılan sosyal medya uygulamasına göre sosyal yetkinlik alt boyutunda (Ki-kare=29,957; $p<0,05$), paylaşım ihtiyacı alt boyutunda (Ki-kare=16,520; $p<0,05$), öğretmenlerle ilişki alt boyutunda (Ki-kare=16,602; $p<0,05$) ve sosyal medya tutum ölçeği toplamında (Ki-kare=20,377; $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturduğu tespit edilmiştir. Fakat yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda hiçbir farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal izolasyon alt boyutunda lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları ile kullanılan sosyal medya uygulaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Ki-kare=4,377; $p>0,05$).

4.8. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna cevap aranmıştır. Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları ile cinsiyetleri arasında bir fark bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney U testi analizi sonuçları tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 13

Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma puanları cinsiyete göre Mann Whitney U testi analizi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top	u	p
Dışlanma	Kız	275	215,27	59199,00	21249,0	0,959
	Erkek	155	215,91	33466,00		

Tablo 13 incelendiğinde lise öğrencilerinin dışlanma puanları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($u=21249,0$; $p>0,05$). Kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında sosyal dışlanma açısından bir fark olmadığı söylenebilir.

4.9. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma sınıf seviyesine göre farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları sınıf seviyesine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis testi analizi sonuçları tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14

Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Sınıf Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ort.	Ki-kare	sd	p
Dışlanma	9. Sınıf	100	244,02	8,405	3	0,038
	10. Sınıf	121	217,93			
	11. Sınıf	122	200,42			
	12.Sınıf	87	200,49			
	Total	430				

Tablo 14 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma puanları ile sınıf düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($Ki-kare=8,405$; $p<0,05$). Ancak yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucu hiçbir farkın anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

4.10. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreye göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreye göre anlamlı farklılık olup olmadığı analiz edilmiştir. Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları ile sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süre arasında anlamlı farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi analizi sonuçları tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15

Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Sosyal Medyada Geçirilen Günlük Ortalama Süreye Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları

	Süre	N	Sıra Ort.	Ki-kare	sd	p
Dışlanma	1 Saatten az	28	266,00	9,890	3	0,020
	1-2 Saat	140	214,20			
	3-4 Saat	136	227,07			
	4 Saat ve üzeri	126	193,24			
	Total	430				

Tablo 15 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma puanları ile sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süre arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Ki-kare=9,890; $p<0,05$). Yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucu sosyal medyada günlük ortalama 1 saatten az vakit geçiren öğrenciler ile 4 saat ve üzeri vakit geçiren öğrenciler arasındaki farkın anlamlı olduğu diğer kategorilerdeki farkın anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal medyada günlük ortalama 4 saat ve üzerinde vakit geçiren öğrencilerin dışlanma puan ortalamalarının sosyal medyada 1 saatten az zaman geçiren öğrencilerin dışlanma puan ortalamalarından daha yüksektir.

4.11. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma sosyal medya kullanım amacına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Çalışmanın bu bölümünde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları sosyal medya kullanım amacına göre farklılık göstermekte midir? Sorusuna cevap aranmıştır. Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları ile sosyal medya kullanım amacı arasında anlamlı farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi analizi sonuçları tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16

Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Sosyal Medya Kullanım Amacına Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları

	Amaç	N	Sıra Ort.	Ki-kare	sd	p
Dışlanma	Eğlence	193	219,86	5,736	6	0,453
	İletişim	66	182,26			
	Araştırma/Bilgi Alma	13	229,50			
	Gündemi Takip Etmek	21	219,50			
	Boş Zamanı Değerlendirmek	98	223,55			
	Yalnızlığı Gidermek/Sosyalleşmek	30	221,87			
	Ders Çalışmak	9	227,33			
	Total	430				

Tablo 16 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma puanları ile sosyal medya kullanım amacı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-kare=5,736; $p>0,05$). Öğrencilerin sosyal medyayı tercih etme sebepleri ile yaşadıkları dışlanma deneyimi arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

4.12. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma kullanılan sosyal medya uygulamasına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular

Araştırmanın bu kısmında lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları kullanılan sosyal medya uygulamasına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna yanıt aranmıştır.

Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları ile kullanılan sosyal medya uygulaması arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi analizi sonuçları tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Lise Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma Puanları Kullanılan Sosyal Medya Uygulamasına Göre Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları

	Uygulama	N	Sıra Ort.	Ki-kare	sd	p
Dışlanma	Instagram	255	202,06	10,448	6	0,107
	Twitter/X	8	184,19			
	TikTok	65	207,16			
	Facebook	1	109,50			
	Youtube	56	255,79			
	WhatsApp	26	204,48			
	SnapChat	7	193,71			
	Total	418				

Tablo 17 incelendiğinde lise öğrencilerinin sosyal dışlanma puanları ile kullanılan sosyal medya uygulaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ki-kare=10,448; $p>0,05$).

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışma neticesinde elde edilen bulgulara değilmiş ve literatürde daha önce benzer konuda yapılmış çalışmalar bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca araştırma sonucu elde edilen sonuçlara ilişkin ve gelecek araştırmalara yönelik önerilerde bulunmaktadır.

5.1. Sonuç ve tartışma

5.1.1. Lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanlarına yönelik bulgularının tartışılması

Yapılan çalışma sonucunda lise öğrencilerinin çoğunun sosyal medyada 1-2 saat ve üzerinde vakit geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin %29,3'ü sosyal medyada 4 saat ve üzerinde vakit geçirdiğini ifade ederken öğrencilerin yalnızca %6,5'i sosyal medyada 1 saatten az vakit geçirdiğini dile getirmiştir. Latif ve Serbest (2014) yaptığı çalışmada ergenlerin sosyal medya platformlarında günde ortalama 2-3 saat arasında zaman harcadıkları, Akyürek (2020) yaptığı çalışmada ise lise öğrencilerinin çoğunun sosyal medyada günlük ortalama 1-3 saat arasında vakit geçirdiklerini belirtmiştir.

Çalışma sonucunda lise öğrencilerinin çoğu (%44) sosyal medyayı eğlence amacıyla kullandığını ifade etmiştir. Literatürde yapılan benzer araştırmalara bakıldığında sosyal medya kullanım amacının; başkalarıyla iletişim kurmak (Şişman Eren, 2014; Yavrutürk, 2024), mevcut ilişkileri sürdürme (Mazman ve Koçak Usluel, 2011), eğitim ve haber edinme (Aydin, 2016) aile ve arkadaşlarla iletişimde kalma (WAS, 2024) gibi amaçlar olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal medyaya giriş için en fazla Instagram adlı uygulamayı, en az da Facebook adlı uygulamayı tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının sosyal medyaya girmek için Instagram'ı tercih ediyor

olması Instagram'ın bu yaş grubunda oldukça popüler olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Akyürek (2020) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada bu araştırma sonucuna benzer şekilde lise öğrencilerin sosyal medya kullanımı için en fazla Instagram'ı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. WAS 2024 yılında yayınladığı raporda dünyada sosyal medyaya giriş için en fazla kullanılan uygulama Facebook iken ülkemizde sosyal medya kullanmak için en fazla kullanılan uygulamanın Instagram olduğu belirtilmiştir (WAS, 2024).

5.1.2. Lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışılması

Yapılan araştırma neticesinde lise öğrencilerinde sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasında pozitif yönde, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal medya tutum ölçeğinin alt boyutları değerlendirildiğinde paylaşım ihtiyacı, öğretmenlerle ilişki ve sosyal izolasyon alt boyutlarıyla dışlanma arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunurken sosyal yetkinlik alt boyutuyla dışlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öğrencilerin sosyal dışlanma yaşantılarının arttığı durumda sosyal medya kullanım sıklığında da artış olduğu sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarında sosyal medyaya yönelmesinin arka planında sosyal ilişkilerinin bozulması ayrıca yalnızlık ve ait olma gibi temel ihtiyaçların tatmini ve yüz yüze iletişime geçme kaygısı gibi faktörlerin yer aldığı söylenebilir. Ergenlik döneminde bireyler için gruba aidiyet ve dış görünüşün önemli olması sosyal medyanın da öğrencilere imaj oluşturmak için özgürlük tanınması ve topluluklara katılma olanağı sunması dışlanma yaşanması durumunda sosyal medyanın öğrenciler tarafından tercih edilme sebepleri olarak ifade edilebilir. Ayrıca öğrenciler sosyal dışlanma yaşadıklarında duygu ve düşüncelerini sosyal medya ile kolayca ifade edebilmeleri, yer ve zaman sınırlaması olmaksızın etkileşim alabilmeleri sosyal dışlanma deneyimi sonrası sosyal medyaya yönelme sebepleri arasında gösterilebilir.

Ulaşılan sonuçlar literatürdeki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Esen (2010) ve Öztosun (2018) ergenler üzerine yaptıkları çalışmada sosyal dışlanma deneyimlerinin internet bağımlılığını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Hawk vd. (2019) yaptıkları boylamsal çalışmada ergenlerin yaşadıkları sosyal dışlanma deneyimleri sonrasında dikkat

çekme ya da yalnızlıktan kurtulma gibi nedenlerle sosyal medyayı daha sık kullandıkları ve yıkıcı davranışlarının arttığını ifade etmişlerdir. Kaşıkçı vd. (2021) çalışmasında sosyal dışlanmanın gençlerde sosyal medya bağımlılığını arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Özmaya ve Erkoç (2024) ergenler üzerine yaptıkları çalışma sonucunda sosyal dışlanma ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ve internet kullanım nedenlerinin başında sosyal medyanın geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Karabulut ve Atasoy (2024) ergen voleybolcular ile yaptıkları çalışmada sosyal dışlanma ile sosyal medya bağımlılığı arasında pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu bulgusuna ulaşmışlardır.

5.1.3. Lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanlarının demografik değişkenlere ilişkin bulguların tartışılması

Yapılan araştırma neticesinde öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Alt boyutlar değerlendirildiğinde paylaşım ihtiyacı alt boyutunda ve sosyal izolasyon alt boyutunda anlamlı fark bulunmaktadır. Bu fark kız öğrenciler lehinedir. Ölçeğin sosyal yetkinlik ve öğretmenlerle ilişki alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Lise öğrencilerinin sosyal medyaya yönelik tutumları cinsiyete göre değişmemektedir. Günümüzde internetin ve teknolojik cihazların gelişmesi ve internete erişimin kolaylaşması gibi sebeplerle hem kız öğrenciler hem de erkek öğrenciler sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Paylaşım ihtiyacı ve sosyal izolasyon alt boyutlarında kız öğrenciler lehine çıkan anlamlı sonucun ise kız öğrencilerin sosyal medyada daha fazla paylaşım yapma isteğinden ve izole edilmiş hissettiğinde bu yalnızlığı sosyal medya kullanarak giderme isteğinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Literatürde yapılmış araştırma sonuçlarına bakıldığında bu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Otrar ve Arın (2015) yaptıkları çalışmada ergenlerin sosyal medya tutumlarında cinsiyete göre anlamlı fark olmadığı ifade etmiştir. Yanık Düşünceli (2016) lise öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada sosyal medya kullanımının cinsiyete göre anlamlı fark oluşturmadığı yalnızca paylaşım ihtiyacı alt boyutunda kızlar lehine anlamlı fark olduğunu bildirmiştir. Akyürek (2020) ve Yüksel Şahin ve Akdemir Altınsoy (2021) yaptıkları çalışmada lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarında cinsiyete göre bir fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Alanyazında yapılan çalışmalarda sosyal medya

kullanımını kız öğrenciler lehine anlamlı bulan çalışmalar (Erişgen, 2023; İnce & Can Koçak, 2017; Okumuş, 2018; Yayman, 2019) olduğu gibi erkek öğrenciler lehine anlamlı bulan çalışmalar da mevcuttur (Güleryüz vd., 2020; Keser Özcan, 2004; Özdemir, 2019).

Yapılan çalışma neticesinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları ile sınıf seviyesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ölçek boyutlarının bulgularına bakıldığında yalnızca paylaşım ihtiyacı alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın 9. sınıf ile 11. sınıf arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Paylaşım ihtiyacı alt boyutunda 11. sınıf öğrencilerinin sosyal medya tutum puan ortalamaları 9. sınıf öğrencilerinin sosyal medya tutum puan ortalamalarından daha yüksektir. Bu sonuç değerlendirildiğinde 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerine kıyasla daha çok paylaşım ihtiyacı içinde olduğu ifade edilebilir. Ayrıca yaş ve zamana bağlı olarak 11. sınıf öğrencilerinin sosyal çevrelerinin genişlemesi ve sosyal medyaya yönelik bilgi birikiminin artmasının paylaşım ihtiyaçlarını da arttırdığı düşünülebilir. Sosyal medya tutum ölçeğinin diğer alt boyutları olan sosyal etkinlik, öğretmenlerle ilişki ve sosyal izolasyon alt boyutlarında sınıf düzeyine göre anlamlı fark bulunmamıştır.

Alan yazında araştırma sonucumuza benzerlik gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Deniz ve Gürültü (2018) lise öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada sosyal medya kullanımının sınıf seviyesine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirtmiştir. Çiçek (2019) ergenler üzerine yaptığı çalışmada ergenlerin sınıf düzeyleri ile sosyal medya tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Doğrusever (2021) ve Erişgen (2023) yaptıkları çalışmada da araştırma sonucuyla benzer şekilde sosyal medya kullanımının sınıf seviyesine göre farklılaşmadığını tespit etmişlerdir. Literatürde sosyal medya kullanımı ile sınıf düzeyi arasında anlamlı fark tespit eden araştırmalar da bulunmaktadır. Otrar ve Arın (2015) yaptıkları çalışmada ortaokula ve liseye devam eden öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark olduğunu ve bu farkın 8.sınıf, 9. sınıf ve 10. sınıf lehine anlamlı olduğunu ayrıca sınıf seviyesi yükseldikçe öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeğinden aldıkları puanların düştüğü sonucuna ulaşmışlardır. Özay (2018) yaptığı çalışmada sosyal medya tutum ölçeği sosyal izolasyon alt boyutunda 9. sınıf ile 10. sınıf arasında anlamlı bir fark olduğu ve 10. sınıf öğrencilerinin sosyal izolasyon alt boyut puan ortalamalarının 9. sınıf öğrencilerinin alt boyut puan ortalamalarından daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Çalışma sonuçları değerlendirildiğinde her sınıf düzeyinde sosyal medyanın yoğun olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılabilir.

Yapılan analiz neticesinde öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeğinden aldıkları tutum puanları ile sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süre arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyal medyada günlük ortalama geçirdikleri süre arttığında sosyal medyaya yönelik tutumlarının da artacağı ifade edilebilir. Sosyal medyanın bireylere resim, video, yazı vb. içerik üretme imkânı sunması, aynı zamanda yorum ve beğeni gibi dönütler vermesi öğrencileri sosyal medyada zaman geçirme konusunda motive edebilmektedir. Bu motivasyonla öğrenciler sosyal medyayı daha aktif kullanmakta ve öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumlarında artış olabilmektedir. Sosyal medya tutum ölçeği alt boyut bulguları değerlendirildiğinde sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı ve öğretmenlerle ilişki alt boyutlarıyla sosyal medya platformlarında geçirilen günlük ortalama süre arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sosyal izolasyon alt boyutunda ise sosyal medya platformlarında geçirilen günlük ortalama süreye göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Literatürde incelendiğinde bu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşan araştırmalara rastlanmaktadır. Orr vd. (2009) lisans öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada sosyal medyada geçirilen süre ile öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumları arasında bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Özay (2018) ergenlerle yaptığı çalışmada ergenlerin sosyal medyada geçirdikleri süre ile sosyal medya tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kutluca (2020) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada sosyal medyada geçirilen süre ile sosyal medya tutumu arasında anlamlı fark olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde öğrencilerin sosyal medya kullanım süresi arttığında sosyal medyaya yönelik tutumlarında olumlu bir artış olacağı söylenebilir.

Yapılan analiz neticesinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları ile sosyal medya kullanım amaçlarını belirlemek amacıyla yapılan analiz neticesinde sosyal medya tutum puanları ile sosyal medya kullanım amacı arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal medyayı eğlence, iletişim ve yalnızlığı gidermek/sosyalleşmek amacıyla kullanan öğrencilerin sosyal medya tutum puan ortalamaları, sosyal medyayı araştırma/bilgi alma ve ders çalışmak amacıyla kullanan öğrencilerin sosyal medya tutum puan ortalamalarına göre daha yüksektir. Lise öğrencilerinin sosyal medyayı daha çok eğlence, iletişim ve boş zaman geçirmek/sosyalleşmek için kullandıkları, araştırmak/bilgi almak ve ders çalışmak amacıyla sosyal medyayı daha az tercih ettikleri söylenebilir.

Sosyal medya tutum ölçeğinin alt boyutları değerlendirildiğinde sosyal yetkinlik alt boyutunda ve paylaşım ihtiyacı alt boyutunda sosyal medya kullanım amacıyla anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Ölçeğin öğretmenlerle ilişki alt boyutunda ve sosyal izolasyon alt boyutunda ise sosyal medya kullanım amacıyla arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Köroğlu (2014) yaptığı çalışmada üstün yetenekli çocukların sosyal medyayı kullanım amaçlarının eğlence olduğunu belirtmiştir. Çap (2017) lise öğrencilerinin sosyal medyayı iletişim, sosyalleşme ve vakit geçirme amaçlarıyla kullandıklarını belirtmiştir. Levent (2020) yaptığı çalışmada öğrencilerin akıllı telefon kullanım amaçlarının ilk sırasında sosyal medya kullanımının geldiğini ve sosyal medya kullanım amaçlarının başında ise iletişim ve eğlence olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal medya kullanım amacının yaşa ve eğitim düzeyine göre farklılaştığını ortaokula devam eden öğrencilerin liseye devam eden öğrencilere kıyasla sosyal medyayı daha fazla ders hazırlığı için kullandığını bildiren çalışmalar da mevcuttur (Mazman ve Koçak Usluel, 2011; Şişman Eren, 2014).

Yapılan analizler neticesinde lise öğrencilerinin sosyal medya tutum puanları ile sosyal medyaya giriş için kullanılan sosyal medya uygulaması arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Öğrencilerin kullanılan sosyal medya uygulamasına göre sosyal medya tutumlarının farklılaştığı söylenebilir. Sosyal medyaya giriş için Instagram adlı uygulamayı tercih eden öğrencilerin sosyal medya tutum puan ortalamalarının diğer uygulamayı tercih edenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Böyle bir durumun oluşmasında Instagram'daki akışın kullanıcıların isteklerine göre kişiselleştirilebilmesi, öğrencilerin kendi yaş gruplarının bu uygulamayı daha çok kullanması, sunduğu resim, müzik, video, hikâye paylaşımı gibi imkanlarla lise öğrencilerine diğer uygulamalara göre daha cazip gelmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Analiz sonucunda sosyal medyaya giriş için sadece bir öğrencinin Facebook kullandığı sonucu oldukça kayda değer bulunmuştur. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında öğrencilerin sosyal medya kullanımı için Facebook'un popüleritesinin geçtiğini ve Facebook'u gençlerden ziyade yetişkinlerin kullandıklarını düşüncelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal medya kullanımı için tercih edilen uygulama ölçek boyutları bazında değerlendirildiğinde sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı ve öğretmenlerle ilişki alt boyutlarında kullanılan sosyal medya uygulamasına göre anlamlı bir fark bulunurken sosyal

izolasyon alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alt boyutlarda da sosyal medyaya giriş için daha çok Instagram'ın kullanıldığı görülmüş ayrıca sosyal medya giriş tercihi Instagram olan öğrencilerin alt boyut puan ortalamalarının diğer uygulamaları tercih eden öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Literatürde yapılan araştırma sonuçları incelediğinde çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Tutgun-Ünal (2019) lisans öğrencilerine yönelik yaptığı araştırmada sosyal medyaya giriş için en çok tercih edilen uygulamanın Instagram olduğu sonucuna ulaşmış ayrıca çalışmasında sosyal medya kullanımı için Facebook'u yalnızca üç öğrencinin tercih ettiğini ifade etmiştir. Akbulut (2022) lise öğrencileri üzerine yaptığı araştırmasında kullanılan sosyal medya siteleriyle sosyal medya bağımlılığı arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir. Benzer şekilde kullanılan sosyal medya uygulamasıyla sosyal medyaya yönelik tutum ve sosyal medya bağımlılığı arasında anlamlı farkın olduğunu ve sosyal medyaya giriş için en çok tercih edilen uygulamanın Instagram olduğunu ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Balta, 2019; Demirtaş, 2017; Sezer, 2019).

5.1.4. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanmanın demografik değişkenlere ilişkin bulgularının tartışılması

Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları cinsiyete göre fark oluşturup oluşturmadığını tespit etmek için yapılan analiz neticesinde öğrencilerin dışlanma puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Lise öğrencilerinin dışlanma puanları kız ve erkek öğrenciler açısından anlamlı bir farklılık taşımadığı ifade edilebilir. Böyle bir sonucun çıkmasında lise öğrencilerinin gelişim olarak ergenlik döneminde olması ve bu dönemde arkadaşlık ilişkilerinin önem kazanması, gruba aidiyet isteği ve romantik ilişki kurma isteğinin artması gibi faktörler hem kız hem de erkek ergenlerin sosyalleşmelerini arttırabilmektedir.

Yapılan literatür taraması sonucunda çalışmamızla benzer şekilde ergenlerin dışlanma puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşan araştırmalar (Aktaş, 2020; Çalık ve Bal, 2021; Gültekin, 2022; Gür, 2019; Gürtepe, 2022; Hidaynazarova, 2022) olduğu gibi sosyal dışlanma ile cinsiyet arasında kız öğrenciler lehine fark bulan (Erdemli ve Kurum,

2021; Macit, 2023) ve erkek öğrenciler lehine fark bulan (Bayram vd., 2010; Yılmaz Anatca, 2010; Yücetürk, 2018) çalışmalar da bulunmaktadır.

Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma algılarının sınıf düzeyine göre farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek için yapılan analiz neticesinde öğrencilerin sosyal dışlanma algıları ile sınıf seviyeleri arasında bir fark bulunmuş ancak yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda hiçbir farkın anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma açısından sınıf düzeyinin bir fark oluşturmadığı ifade edilebilir.

Yapılan literatür taraması sonucunda çalışmamızla benzer şekilde dışlanma puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı çalışmalar mevcuttur (Aktaş, 2020; Oğurlu, 2015; Yegül, 2020). Bu araştırmadan farklı olarak Gürtepe (2022) ergenlerle yaptığı çalışmada 9. Sınıfa devam eden öğrencilerinin sosyal dışlanma puan ortalamalarının diğer sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından yüksek olduğunu, Öztosun (2018) yaptığı çalışmada 8. Sınıfa devam eden öğrencilerin sosyal dışlanma puanlarının 10. sınıf öğrencilerine göre anlamlı şekilde farklılaştığını, Yücetürk (2018) 9. Sınıfa devam eden öğrencilerin sosyal dışlanma puanlarının 10. Sınıfa devam eden öğrencilere göre anlamlı şekilde farklılaştığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Çalışmalarda özellikle 9. sınıf öğrencilerinin dışlanma puanlarının diğer sınıf seviyelerine kıyasla daha yüksek bulunmuş olması 9. Sınıfa devam eden öğrencilerin lise kademesine yeni başlamaları arkadaş, öğretmen ve ortamlarının değişmesi gibi nedenlerle kendilerini yalnız ve dışlanmış hissetmelerinden kaynaklanıyor olabilmektedir.

Çalışmada lise öğrencilerinin sosyal dışlanma algılarının sosyal medyada geçirdikleri günlük ortalama zamana göre farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek için yapılan analiz neticesinde öğrencilerin dışlanma puanları ile günlük sosyal medyada geçirilen ortalama süre arasında anlamlı bir fark bulunmuş ancak yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda sosyal medyada 1 saatten az vakit geçirenler ile 4 saat ve üzeri vakit geçirenler arasındaki farkın anlamlı olduğu diğer sonuçların anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrenciler kendilerini dışlanmış hissettiklerinde sosyal medyada geçirdikleri sürede de artış yaşanacağını ifade etmek mümkündür.

Alan yazın incelendiğinde sosyal dışlanma ile sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreyi ele alan özel bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu nedenle yakın olduğu düşünülen değişkenlerle (yalnızlık, sosyal izolasyon, internet bağımlılığı) ilgili çalışmalar da incelenmiştir. Köten ve Erdoğan (2014) Türkiye’de 8 ilde yaşları 14-29 arasında değişen

31 engelli birey ile yaptıkları çalışmada internette geçirilen süre ile sosyal dışlanma düzeyi arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Özmaya ve Erkoç (2024) yaptıkları çalışmada ergenlerin internet erişimlerinin olup olmasının sosyal dışlanma ve internet bağımlılığını etkilediğini belirtmektedirler.

Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma algılarının sosyal medya kullanım amacına göre farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek için yapılan analiz neticesinde öğrencilerin sosyal medya kullanım amacı ile dışlanma puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal medyayı tercih etme sebepleri ile yaşadıkları dışlanma durumu birbirlerini etkilememektedir denilebilir. Literatür incelediğinde Güteryüz vd. (2020) sosyal izolasyon yaşayan kişilerin serbest zamanı değerlendirme, sosyal medya kullanım amaçları ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada sosyal izolasyon sürecinde bireylerin sosyal medya kullanım amaçlarının değişse de sosyal medya kullanımını arttırdığını belirtmişlerdir.

Lise öğrencilerinin sosyal dışlanma algılarının tercih edilen sosyal medya platformuna göre bir fark oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda öğrencilerin dışlanma puanları ile kullanılan sosyal medya uygulaması arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğrenciler sosyal medyaya giriş için tercih ettikleri uygulama ile yaşadıkları dışlanma durumu arasında anlamlı bir fark bulunmadığı ifade edilebilir. Yapılan literatür taraması sonucu sosyal dışlanma ve kullanılan sosyal medya uygulamasını ele alan spesifik bir çalışma olmağı gibi çalışmamızın konusuna yakın olduğu düşünülen (yalnızlık, sosyal izolasyon, internet bağımlılığı) değişkenlerle de ele alınan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin çok az bir kısmı (%6) sosyal medyada 1 saatten daha az zaman geçirdiğini ifade etmiş ayrıca öğrencilerin çoğunun sosyal medyayı 2 saat ve üzerinde kullandığı, öğrencilerin sosyal medyayı tercih etme sebebinin daha çok eğlence isteğinden olduğu ve sosyal medyaya giriş için en fazla tercih ettikleri uygulamanın Instagram olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma durumları arasında pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları cinsiyete göre, sınıf seviyesine göre anlamlı farklılık göstermezken sosyal medyada geçirilen süreye göre, sosyal medya kullanım amacına göre ve sosyal medyaya giriş için tercih edilen uygulamaya göre anlamlı farklılık göstermektedir. Öğrencilerin sosyal dışlanma durumları cinsiyete göre,

sosyal medya kullanım amacına göre ve sosyal medyaya giriş için tercih edilen uygulamaya göre anlamlı farklılık göstermezken sınıf düzeyine göre ve sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreye göre anlamlı farklılık göstermektedir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

- Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullandığı ve sosyal medyanın yaşamlarında önemli bir yeri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal medya kullanımının hızla arttığı günümüzde ve bu durumdan uzak durmanın mümkün olmadığı gerçeğinden hareketle sosyal medyanın eğitimde etkili kullanımı sağlarsa fırsata dönüştürülebilir.
- Öğrencilerin büyük çoğunluğunun günlük sosyal medya kullanım süresinin 2 saat ve üzerinde olması ve sosyal medyanın olumsuz etkileri de düşünüldüğünde sosyal medya kullanımı önemli hale gelmektedir. Bu doğrultuda öğrencilere, velilere ve öğretmenlere yönelik eğitimler düzenlenebilir. Alan uzmanlarına yönelik psikoeğitim programları düzenlenebilir ayrıca ülke genelinde bu konuda projeler ve kampanyalar yapılabilir.
- Çalışmada sosyal medya kullanım sıklığı ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğrencilerin sosyal medya kullanım süresinin uzaması zamanla sosyal hayattan uzaklaşmasına ve dışlanmasına neden olabilir. Bu konuda öğrencileri sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere yönlendirme sosyal hayattan uzaklaşmasını ve dışlanmasını önlemede başarılı sonuçlar verebilir.
- Çalışma sonucuna göre öğrencilerin sosyal medya kullanım amaçlarının başında eğlence gelmektedir. Gelişim dönemi olarak öğrencilerin bu dönemde ilgi ve yetenekleri kararlı hale gelmektedir. Okullarda alan uzmanları tarafından hem öğrencilere hem de velilere yönelik ilgi ve yeteneklerini tanıma, hedef belirleme konularında seminer ve psikoeğitim programları yapıp öğrencilerin yeni amaçlar geliştirmesi sağlanabilir.

- Çalışmada lise öğrencilerinin sosyal dışlanma durumları sınıf düzeyi ve sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süre arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğrencilere yönelik grup çalışmaları, akran desteği, özgüven geliştirme çalışmaları planlanabilir ve 9. sınıf öğrencilerinin okula adaptasyon sürecini sağlıklı atlatması için uyum çalışmaları yapılabilir. Öğrencilerin hem okullarda hem de sosyal hayatta sosyalleşebilecekleri alanlar oluşturulabilir ve psikososyal aktiviteler düzenlenebilir.

5.2.2. Gelecekteki araştırmalar için öneriler

- Lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklığı ve sosyal dışlanma yaşama nedenleri hakkında daha detaylı bilgilere ulaşmak için nitel veya karma desenli araştırmalar yapılabilir.
- Araştırma kesitsel bir çalışmadır. Öğrencilerin sosyal medya kullanımı ve sosyal dışlanma durumunu inceleyen veya yeni değişkenlerin de eklendiği boylamsal çalışmalar yapılabilir.
- Sosyal medya tutum puanı ve sosyal dışlanma puanı yüksek öğrenciler için deneysel çalışmalar yapıp etkililiği test edilebilir.
- Araştırma farklı bölgelerde ve farklı illerde yapıp örneklem genişletilerek daha genel verilere ulaşılması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Abayhan, Y., & Aydın, O. (2014). Sosyal etki kuramı bağlamında psikolojik dışlanma: dışlayan ve dışlanan grup üyesi sayısının temel ihtiyaçlara yönelik tehdit algısı üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 108-124. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/185907/sosyal-etki-kurami-baglaminda-psikolojik-dislanma-dislayan-ve-dislanan-grup-uyesi-sayisinin-temel- ihtiyaclara-yonelik-tehdit-algisi-uzerindeki-etkisi>
- Abrams, D., Weick, M., Thomas, D., Colbe, H., & Franklin, K. M. (2011). On-line ostracism affects children differently from adolescents and adults. *British Journal of Developmental Psychology*, 29(1), 110-123. <https://doi.org/10.1348/026151010X494089>
- Ahn, J. (2011). Digital divides and social network sites: Which students participate in social media? *Journal of Educational Computing Research*, 45(2), 147-163. <https://doi.org/10.2190/EC.45.2.b>
- Ajjan, H., & Hartshorne, R. (2008). Investigating faculty decisions to adopt Web 2.0 technologies: Theory and empirical tests. *Internet and Higher Education*, 11(2), 71-80. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2008.05.002>
- Akar, E. (2010a). Sanal toplulukların bir türü olarak sosyal ağ siteleri- bir pazarlama iletişimi kanalı olarak işleyişi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 107-122. Erişim adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/269>
- Akar, E. (2010b). Sanal toplulukların bir türü olarak sosyal ağ siteleri-bir pazarlama iletişimi kanalı olarak işleyişi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 107-122. Erişim adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/269>
- Akbulut, Z. (2022). *Sosyal medya bağımlılığı ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Bilecik ili örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 753997).
- Akçan Parlaz, E., Tekgül, N., Karademirci, E., & Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: Fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 3(4), 10-16.

Erişim adresi: <https://turkishfamilyphysician.com/makaleler/olgu-sunumu/ergenlik-donemi-fiziksel-buyume-psikolojik-ve-sosyal-gelisim-sureci/>

Akıncı Vural, Z. B., & Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 20(5), 3348-3382. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19132/203023>

Akkaya, Ş. N. (2024). *Kadın çalışanların sosyal dışlanma deneyimlerine bağlı olarak yaşamış oldukları iş tatmini, cam tavan algısı ve yaşam memnuniyetleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 860584).

Aksüt, M., Ateş, S., Balaban, S., & Çelikkanat, A. (2012, Şubat 3). *İlk ve ortaöğretim öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerine ilişkin tutumları (Facebook örneği)*. Akademik Bilişim'12- XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirisi. Erişim adresi: https://ab.org.tr/ab12/kitap/aksut_ates_AB12.pdf

Aktan, C. C. (2021). Tiran'lara ya sürgün ya ölüm. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 13(2), 259-300. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobiadsbd/issue/65399/1039885>

Aktaş, E. (2020). *Ergenlerin ebeveyne bağlanma stilleri ile sosyal görünüş kaygısı ve sosyal dışlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Te No: 646606).

Aktaş, H., & Yılmaz, N. (2017). Üniversite gençlerinin yalnızlık ve utangaçlık unsurları açısından akıllı telefon bağımlılığı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 85-100. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/ijsser>

Akyürek, M. İ. (2020). Lise öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ve sosyal medyaya ilişkin tutumları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 58-92. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/55286/663019>

Aladsani, H. K. (2021). University students' use and perceptions of Telegram to promote effective educational interactions: A qualitative study. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 16(9), 182-197. <https://doi.org/10.3991/ijet.v16i09.19281>

- Alanka, Ö., & Cezik, A. (2016). Dijital kibir: Sosyal medyadaki narsistik ritüellere ilişkin bir inceleme. *TRT Akademi*, 1(2), 548-569. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/23620/252167>
- Alican, C., & Saban, A. (2013). Ortaokul ve lise de öğrenim gören öğrencilerin sosyal medya kullanımına ilişkin tutumları: Ürgüp örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(35), 1-14. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23769/253378>
- Alkış, L. (2020). *Ergenlerde sosyal medya bağımlılığıyla iletişim becerilerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 643088).
- Allen, K. A., Ryan, T., Gray, D. L., McInerney, D. M., & Waters, L. (2014). Social media use and social connectedness in adolescents: The positives and the potential pitfalls. *Australian Educational and Developmental Psychologist*, 31(1), 18-31. <https://doi.org/10.1017/edp.2014.2>
- Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Griffiths, M. D. (2017a). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive Behaviors*, 64, 287-293. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.03.006>
- Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Griffiths, M. D. (2017b). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive Behaviors*, 64, 287-293. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.03.006>
- Arık, E. (2013). Yurttaş gazeteciliğinin günümüzdeki görünümü: Twitter gazeteciliği örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 36, 273-287. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/178962>
- Armstrong, J. G., & Roth, D. M. (1989). Attachment and separation difficulties in eating disorders: A preliminary investigation. *International Journal of Eating Disorders*, 8(2), 141-155. [https://doi.org/10.1002/1098-108X\(198903\)8:2<141:AID-EAT2260080203>3.0.CO;2-E](https://doi.org/10.1002/1098-108X(198903)8:2<141:AID-EAT2260080203>3.0.CO;2-E)
- Aslan, S. (2017). Sosyal dışlanma ve genç suçluluğu. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 5-28. Erişim adresi: <http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). On being cyber bully and victim among primary school students. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8589/106740>
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2023). Cyberbullying and victimization status of secondary school students: Change in 10 years. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 10(2). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ojtac/issue/82592/1393371>
- Aydeniz, H. (2012). *Medyayı kavramak*. Nakış Ofset. Erişim adresi: https://www.aile.gov.tr/media/92216/04_02_medyayi-kavramak.pdf
- Aydın, M. (2020). *Lise öğrencilerinin mutluluk ve sosyal görünüş kaygı düzeyleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 642959).
- Aydın, O., Şahin, D., Yavuz, H., Yasemin, G., Ufuk, A., Hacettepe, Ü., Alp, Ü., Kaya, G., Ceylan, S., & Üniversitesi, O. (2013). Ait olma ihtiyacının ve haberdar olmanın psikolojik dışlanmaya gösterilen tepkiler üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(72), 21-31. Erişim adresi: <https://psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320130000m000059.pdf>
- Aydın, İ. E. (2016). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımları üzerine bir araştırma: Anadolu Üniversitesi örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 373-386. Erişim adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/11323>
- Babacan, M. E., Haşlak, İ., & Hira, İ. (2011). Sosyal medya ve Arap baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 63-92. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1548/19014>
- Bağır, A. (2020). *Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanma (ostrasizm) ile ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 634337).
- Balakrishnan, J., & Griffiths, M. D. (2017). Social media addiction: What is the role of content in YouTube? *Journal of Behavioral Addictions*, 6(3), 364-377. <https://doi.org/10.1556/2006.6.2017.058>

- Balta, E. (2019). *Sosyal medya bağımlılığının orta öğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki nedenleri, eğitsel ve bilişsel sonuçları (Sivas merkez ilçe örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 571865).
- Başar, M. R., Aydemir, İ., & Aktaş, S. (2022). Madde bağımlısı bireylerin ailelerinin karşılaştıkları psiko-sosyal ve ekonomik güçlükler ile sosyal dışlanma algılarının sosyal hizmet perspektifinden incelenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 19, 37-52. <https://doi.org/10.46218/tshd.1062294>
- Başer, A. (2014). *Sosyal medya kullanıcılarının kişilik özellikleri, kullanım ve motivasyonlarının sosyal medya reklamlarına yönelik genel tutumları üzerindeki rolü: Facebook ve üzerine bir uygulama* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 363070).
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. Erişim adresi: <https://persweb.wabash.edu/facstaff/hortonr/articles%20for%20class/baumeister%20and%20leary.pdf>
- Baumeister, R. F., Nathan Dewart, C., Ciarocco, N. J., & Twenge, J. M. (2005). Social exclusion impairs self-regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(4), 589-604. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.4.589>
- Baumeister, R. F., Twenge, J. M., & Nuss, C. K. (2002). Effects of social exclusion on cognitive processes: Anticipated aloneness reduces intelligent thought. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4), 817-827. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.4.817>
- Bayer, J. B., Ellison, N. B., Schoenebeck, S. Y., & Falk, E. B. (2016). Sharing the small moments: Ephemeral social interaction on Snapchat. *Information Communication and Society*, 19(7), 956-977. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1084349>
- Bayhan, P., & Işıtan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Aile ve Toplum*, 5(20), 33-44. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21108/227337>

- Bayram, N., Sam, N., Aytaç, S., & Aytaç, M. (2010). Yaşam tatmini ve sosyal dışlanma. *ISGUC, The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 12(4), 79-92. <https://doi.org/10.4026/1303-2860.2010.0159.x>
- Best, P., Manktelow, R., & Taylor, B. (2014). Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review. *Children and Youth Services Review*, 41, 27-36. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.03.001>
- Bideratan, G. (2017). *İnstagram kullanan kadın girişimciler üzerine bir araştırma: Adana ilinde bir uygulama* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çağ Üniversitesi. YÖK Tez Merkezinden erişildi (Tez No: 478830).
- Binark, M. (2007). Yeni medya çalışmalarında yeni sorunlar ve yöntem sorunu. İçinde M. Binark (Ed.), *Yeni medya çalışmaları* (1. bs). Dipnot Yayınları.
- Boyd, D. (2008). Taken Out of Context: American Teen Sociality in Networked Publics. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1344756>
- Boyd, D., Golder, S., & Lotan, G. (2010). Tweet, tweet, retweet: Conversational aspects of retweeting on Twitter. *Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences*. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2010.412>
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Brooks, S. (2015). Does personal social media usage affect efficiency and well-being? *Computers in Human Behavior*, 46, 26-37. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.12.053>
- Bruns, A., & Bahnisch, M. (2009). *Social media: Tools for user-generated content social drivers behind growing consumer participation in user-led content generation*. Erişim adresi: <http://www.smartservicescrc.com.au/Projects.html>
- Burke, S. C., & Snyder, S. L. (2008). Youtube: An innovative learning resource for college health education courses Youtube: an innovative learning resource for college health education courses youtube: An innovative learning resource for college health education courses. *International Electronic Journal of Health Education*, 11, 39-46. Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=EJ798652>

- Buss, A., & Strauss, N. (2009). *Online communities handbook: Building your business and brand on the web*. USA: New Riders Press. Erişim adresi: <http://www.google.com.tr/books>
- Büyükcebeci, A. (2017). *Ergenlerde sosyal dışlanma, yalnızlık ve okul öznel iyi oluş arasındaki ilişki: Empatik eğilimin aracı rolü* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 470309).
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., & Kılıç Çakmak, E. (2024). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Büyükşener, E. (2009, Aralık 13). *Türkiye’de sosyal ağların yeri ve sosyal medyaya bakış*. XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı’nda sunulan bildiri. Erişim adresi: https://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/buyuksener_inet09.pdf
- Cam, E., & İşbulan, O. (2012). A new addiction for teacher candidates: Social networks. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 11(3), 717. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/267556427>
- Can, A. (2022). *Spss ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi.
- Can Gökyay, C. (2014). *Türkiye ve seçilmiş ülkelerde sosyal dışlanma sorunu ile mücadelede istihdam politikalarının rolü: İşkur için model önerisi* [Uzmanlık tezi]. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Erişim adresi: <https://media.iskur.gov.tr/15636/canan-can-gokyay.pdf>
- Chang, H.-J., & Ian, W.-Z. (2014). Instant messaging usage and interruptions in the workplace. *International Journal of Knowledge Content Development & Technology*, 4(2), 25-47. <https://doi.org/10.5865/ijkct.2014.4.2.025>
- Chen, G. M. (2011). Tweet this: A uses and gratifications perspective on how active Twitter use gratifies a need to connect with others. *Computers in Human Behavior*, 27(2), 755-762. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.10.023>
- Çağlak, U. (2019). WhatsApp, WhatsApp grupları ve kullanım alışkanlıkları: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), 626-639. <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3612>

- Çakmak, E. (2018). *Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 490503).
- Çakmak, V. (2014). *İletişim kaygısının sosyal medya kullanımı üzerine olan etkisi: üniversite öğrencileri üzerine örnek olay incelemesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 377781).
- Çalık, M., & Bal, F. (2021). Ergenlerde okul reddi ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 1368-1384. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulasbid/issue/64402/948511>
- Çalış, M. (2020). *Sosyal medya kullanımı ile sosyal onay ihtiyacı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 643091).
- Çap, E. (2017). *Lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 469585).
- Çelikkaleli, Ö., & Tümtaş, Mi. S. (2017). Üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanma ile saldırganlık arasındaki ilişkide sosyal yabancılaşmanın aracı rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 155-175. <https://doi.org/10.21764/efd.14945>
- Çetin, E. (2009). Sosyal iletişim ağları ve gençlik: Facebook örneği. *Uluslararası Davraz Kongresi, Küresel Diyalog*, 1094-1105. Erişim adresi: <https://www.scribd.com/doc/185547736/Uluslararası-Davraz-Kongresi-2009-Bildiri-Kitabi>
- Çiçek, S. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarının ve siber zorbalık davranışlarının denetim odağı ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 557155).
- Çintesun, T. (2023). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımının fiziksel aktivite ve beslenme alışkanlıklarına etkilerinin incelenmesi (Kars ili örneği)* [Yayımlanmamış

- yüksek lisans tezi]. Ardahan Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 801150).
- Çömlekçi, M. F., & Başol, O. (2019). Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 173-188. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.525652>
- Dağlı, F. (2022). *Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ile yalnızlık ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 739796).
- Dalvi-Esfahani, M., Niknafs, A., Alaedini, Z., Barati Ahmadabadi, H., Kuss, D. J., & Ramayah, T. (2021). Social media addiction and empathy: Moderating impact of personality traits among high school students. *Telematics and Informatics*, 57. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101516>
- Dargahi Nobari, A., Sarraf, M. H. K. M., Neshati, M., & Erfanian Daneshvar, F. (2021). Characteristics of viral messages on Telegram; The world's largest hybrid public and private messenger. *Expert Systems with Applications*, 168, 114303. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2020.114303>
- Dawley, L. (2009). Social network knowledge construction: Emerging virtual world pedagogy. *On the Horizon*, 17(2), 109-121. <https://doi.org/10.1108/10748120910965494>
- Dedeoğlu, G. (2006). Bilişim toplumunda etik sorunlar. *II. Uygulamalı Etik Kongresi*, 1-6. Erişim adresi: https://www.academia.edu/7847022/Bili%C5%9Fim_Toplumunda_Etik_Sorunlar
- Demir, Ü. (2016). Sosyal medya kullanımı ve aile iletişimi: Çanakkale'de lise öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 9(2), 27-50. <https://doi.org/10.18094/si.99029>
- Demirtaş, S. (2017). *8. Sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı eğitsel kullanmaları ile sosyal medya tutumlarının değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 495713).

- Deniz, L., & Gürültü, E. (2018). Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.389780>
- Dierolf, A. (2010). *Ostracism and aggression influence of increasing provocation by peers on aggressive behaviour after acute experience of ostracism*. Universität Trier. Erişim adresi: https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb1/ein/PLA/Diplomarbeit_Angelika_Dierolf.pdf
- Digital 2024 in Turkey. (2024a). Erişim adresi: <https://wearesocial.com/uk/blog/2024/01/digital-2024/>
- Digital 2024 in Turkey. (2024b). Erişim adresi: <https://wearesocial.com/uk/blog/2024/01/digital-2024/>
- Dinicola, M. D. (2004). *Pathological internet use Among college students: the prevalence of pathological internet use and its correlates*. Ohio University. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/36196326_Pathological_Internet_Use_Among_College_Students_The_Prevalance_of_Pathological_Internet_Use_and_Its_Correlates
- Doğan, İ. (2014). Sosyal dışlanmanın anlaşılması: muğlaklık ve çok boyutluluk. *Journal of Social Policy Conferences*, 127-157. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/iusskd>
- Doğrusever, C. (2021). Ergenlerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin bazı sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 23-42. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbd/issue/60870/902542>
- Dolgun, U. (2005). *Enformasyondan toplumundan gözetim toplumuna*. Ekin Kitapevi.
- Dölay, Z. (2024). *Sosyal medya bağımlılığı, sosyal medya kullanım motivasyonları ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 859454).
- Eisenberger, N. I. (2006). Identifying the neural correlates underlying social pain: Implications for developmental processes. *Human Development*, 49(5), 273-293. <https://doi.org/10.1159/000095580>

- Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of facebook “friends:” Social capital and college students’ use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x>
- Eraslan, L. (2020). *Sosyal medya ve algı yönetimi: Sosyal medya istihbaratına giriş*. Anı Yayıncılık.
- Ercan, D. M. (2018). *Geç ergenlik döneminde sosyal medya maruziyetinin beden algısı ile ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 514227).
- Erdemli, Ö., & Kurum, G. (2021). Ostracism at school from school administrators’ and teachers’ point of view: Causes and results. *Hacettepe Egitim Dergisi*, 36(2), 350-368. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2019051589>
- Erişgen, E. (2023). *Anne babası birlikte ve ayrı olan ergenlerin sosyal medya bağımlılığı ve denetim odaklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 862469).
- Esen, E. (2010). *Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 265503).
- Franklin, T., & Van Harmelen, M. (2007). *Web 2.0 for content for learning and teaching in higher education*. Erişim adresi: <https://www.franklin-consulting.co.uk/LinkedDocuments/Web2-Content-learning-and-teaching.pdf>
- Freeman, B., & Chapman, S. (2007). Is “YouTube” telling or selling you something? Tobacco content on the YouTube video-sharing website. *Tobacco Control*, 16(3), 207-210. <https://doi.org/10.1136/tc.2007.020024>
- García-Orosa, B., Gamallo, P., Martín-Rodilla, P., & Martínez-Castaño, R. (2021). Hybrid intelligence strategies for identifying, classifying and analyzing political bots. *Social Sciences*, 10(10). <https://doi.org/10.3390/socsci10100357>

- Gardner, W. L., Pickett, C. L., & Brewer, M. B. (2000). Social exclusion and selective memory: How the need to belong influences memory for social events. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 486-496. <https://doi.org/10.1177/0146167200266007>
- Gilman, R., Carter-Sowell, A., DeWall, C. N., Adams, R. E., & Carboni, I. (2013). Validation of the ostracism experience scale for adolescents. *Psychological Assessment*, 25(2), 319-330. <https://doi.org/10.1037/a0030913>
- Greenberg, J., Solomon, S., & Arndt, J. (2008). A basic but uniquely human motivation: Terror management. İçinde *Handbook of motivation science*. (ss. 114-134). The Guilford Press. Erişim adresi: https://www.google.com.tr/books/edition/Handbook_of_Motivation_Science/iCxpZkZtDG8C?hl=tr&gbpv=1&dq=A+basic+but+uniquely+human+motivation:+Terror+management.&pg=PA114&printsec=frontcover
- Griffiths, M. (2000). Internet Addiction - Time to be Taken Seriously? *Addiction Research*, 8(5), 413-418. <https://doi.org/10.3109/16066350009005587>
- Gusinac, M. (2020). *Madde bağımlısı ergenlerde sosyal dışlanma ve sosyal ihtiyaçların incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 634127).
- Güleryüz, S., Esentaş, M., Yıldız, K., & Güzel, P. (2020). Sosyal izolasyon sürecindeki bireylerin serbest zaman değerlendirme biçimleri: sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *FOCUSS Spor Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-45. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/focuss/issue/55523/760351>
- Gülseçen, S., Gürsul, F., Bayrakdar, B., Çilengir, S., & Canım, S. (2010, Şubat 10). Yeni nesil mobil öğrenme aracı: Podcast. *Akademik Bilişim'10- XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*. Erişim adresi: https://ab.org.tr/ab10/kitap/gulsecen_gursul_AB10.pdf
- Gültekin, E. S. (2022). *Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma düzeyleri ile gelecek beklentileri ve affetme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 735874).

- Gür, E. (2019). *Boşanmış ve evli ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 598717).
- Gürler, A., & Demirli, cİHAD. (2017). Ergenlerde sosyal dışlanma ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 941-951. Erişim adresi: https://sobider.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=31267
- Gürtepe, A. (2022). *Ergenlerde bağlanma sosyal dışlanma ve riskli davranışların incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 728863).
- Gürültü, E. (2016). *Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları ve akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 445632).
- Hales, A. H., McIntyre, M. M., Rudert, S. C., Williams, K. D., & Thomas, H. (2021). Ostracized and observed: The presence of an audience affects the experience of being excluded. *Self and Identity*, 20(1), 94-115. <https://doi.org/10.1080/15298868.2020.1807403>
- Hall, K. (2012). The new community rules: Marketing on the social web. *Journal of Applied Communications*, 96(2). <https://doi.org/10.4148/1051-0834.1141>
- Hawk, S. T., van den Eijnden, R. J. J. M., van Lissa, C. J., & ter Bogt, T. F. M. (2019). Narcissistic adolescents' attention-seeking following social rejection: Links with social media disclosure, problematic social media use, and smartphone stress. *Computers in Human Behavior*, 92, 65-75. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.10.032>
- Hawkley, L. C., Williams, K. D., & Cacioppo, J. T. (2011). Responses to ostracism across adulthood. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 6(2), 234-243. <https://doi.org/10.1093/scan/nsq045>
- Hazar, M. (2011). Sosyal medya bağımlılığı-bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 151-175. Erişim adresi: <https://www.acarindex.com/iletisim-kuram-ve-arastirma-dergisi/sosyal-medya-bagimlilik-bir-alan-calismasi-690316>

- Herring, S. C., & Kapidzic, S. (2015). Teens, Gender, and Self-Presentation in Social Media. İçinde *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (ss. 146-152). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.64108-9>
- Hoban, D. (2019). *Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın boyutları: İstanbul-Küçükçekmece örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 555537).
- Hu, Y., Manikonda, L., & Kambhampati, S. (2014). What We Instagram: A first analysis of Instagram photo content and user types. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 8(1), 595-598. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v8i1.14578>
- Hudaynazarova, A. (2022). *Olumlu ve olumsuz yaşantı geçirmiş ergenlerin ostrasizm (sosyal dışlanma) ve affetme düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 755619)
- Hwang, H., & Kim, K. O. (2015). Social media as a tool for social movements: The effect of social media use and social capital on intention to participate in social movements. *International Journal of Consumer Studies*, 39(5), 478-488. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12221>
- İli, K. (2013). *Sosyal medya ortam ve araçlarının öğrenci davranışlarına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 339070).
- İmanlı, E. (2018). *Yeni dünya düzeninin geleceği: eşitsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 484169).
- İnce, M., & Can Koçak, M. (2017). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 7(2), 736-749. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/joiss/issue/32387/360236>
- Jaffrey, J. (2011). *Social media and marketing based on a case study for HP Sweden AB* [Bachelor thesis]. School of Information and Communication Technology KTH Royal

Institute of Technology. Erişim adresi: https://people.kth.se/~maguire/DEGREE-PROJECT-REPORTS/110614-Jarrar_Jaffrey-with-cover.pdf

Jan, M., Soomro, S. A., & Ahmad, N. (2017). Impact of social media on self-esteem. *European Scientific Journal*, 13(23), 329-341. <https://doi.org/10.19044/esj.2017.v13n23p329>

Kabaklı Cimen, L. (2022). Social exclusion and tendency to violence as predictors of alienation from school among high school students in Turkey. *REICE. Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*, 20(1), 93-108. <https://doi.org/10.15366/reice2022.20.1.006>

Kalaycı, H. (2007). *Yetiştirme yurtlarındaki çocuklarda sosyal dışlanma riski (Tokat ve Turhal örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 210576).

Kandemir, K. B. (2011). *Psikolojik dışlanma, sosyal dışlanma ve sosyal reddedilmenin tehdit edilen ihtiyaçlar ve dışlanma tepkileri üzerindeki etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 308395).

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>

Kaplan, İ. (2017). *Üniversite öğrencisi sosyal medya kullanıcılarının mahremiyet algısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 464317).

Kara, T. (2013). *Sosyal medya endüstrisi insan, toplum, ekonomş*. Beta.

Karabulut, E. O., & Atasoy, M. (2024). Ergen voleybolcularda ostrasizm (sosyal dışlanma) yordayıcısı olarak sosyal medya bağımlılığı. *Sportive*, 7(1), 88-104. <https://doi.org/10.53025/sportive.1440908>

Karademir, T., & Alper, A. (2011, Eylül 23). Öğrenme ortamı olarak sosyal ağlarda bulunması gereken standartlar. İçinde 5 *th International Computer & Instructional Technologies Symposium*. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium. Erişim adresi:

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/75555/mod_resource/content/1/Sosyal%20A%C4%9F%20Standartlar%C4%B1.pdf

- Karakoç, E., & Gülsünler, M. E. (2012). Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı bağlamında Facebook: Konya üzerine bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 18, 42-57. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akil/issue/48077/607859>
- Karakuş Yılmaz, T., Bayzan, Ş., Gün, A., Yıldırım, Ö., Kurşun, E., Aslan, A., & Turgut, Y. E. (2023). *Türkiye’deki çocukların ve ebeveynlerin bilinçli ve güvenli internet kullanım, deneyim ve alışkanlıkları raporu (rapor no: 2)*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. Erişim adresi: <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/slz6Q.pdf>
- Karal, H., & Kokoç, M. (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 1(3), 251-263. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilmat/issue/21562/231430>
- Karaman, M., & Önder, M. (2017). Yurttaş gazeteciliğinin ana akım medyaya etkisi: Whatsapp ihbar hatları örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5, 164-180. <https://doi.org/10.17680>
- Karremans, J. C., Heslenfeld, D. J., van Dillen, L. F., & Van Lange, P. A. M. (2011). Secure attachment partners attenuate neural responses to social exclusion: An fMRI investigation. *International Journal of Psychophysiology*, 81(1), 44-50. <https://doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2011.04.003>
- Kaşıkcı, F., Denli, S., & Güney Karaman, N. (2021). Gençlerde sosyal medya bağımlılığı ve sosyal dışlanma: Öz-kontrolün aracılık rolü. *Başkent University Journal of Education*, 8(1), 147-159. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/420863/genclerde-sosyal-medya-bagimlilik-ve-sosyal-dislanma-oz-kontrolun-aracilik-rolu>
- Keser Özcan, N. (2004). *Üniversite öğrencilerinde internet kullanımının psikososyal durum ile ilişkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 156253).
- Kızılkaya, Z. Z. (2022). Gençlerin TikTok kullanım ve doyumunu üzerine nitel bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 231-247. <https://doi.org/10.18506/anemon.962352>

- Kiecolt-Glaser, J. K., Garner, W., Speicher, C., Penn, G. M., Holliday, J., & Glaser, R. (1984). Psychosocial Modifiers of Immunocompetence in Medical Students. *Psychosomatic Medicine*, 46(1), 7-14. <https://doi.org/10.1097/00006842-198401000-00003>
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. S. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*, 54(3), 241-251. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2011.01.005>
- Kinay, B. (2019). *Ergenlerde oyun bağımlılığının sosyal kaygı, saldırganlık ve sosyal dışlanma ile ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 542943).
- Kocabey Şener, N. (2021). Facebook nasıl “Meta”laştı? *Yeni Medya*, 11, 174-179. Erişim adresi: <https://avesis.ticaret.edu.tr/yayin/34df78dc-ef57-4c5f-8fce-2c615f0434dc/facebook-nasil-metalasti>
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23750/253040>
- Koç Yıldırım, P. (2014). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 372317).
- Koçak, M. (2021). *Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ile Sosyal ortamlarda gelişmeleri kaçırma korkusu ve yaşamın anlamı arasındaki yordayıcı ilişkiler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 658846).
- Korkmaz, B. (2020). *Sosyal medyada insan bedenini düzenlemeye yönelik söylemler: X ve Y kuşakları üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 639160).
- Köroğlu, İ. Ş. (2014). *Üstün yetenekli çocukların sosyal medya kullanım motivasyonları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 357603).

- Köten, Esra., & Erdoğan, B. (2014). *Engelli gençler, sosyal dışlanma ve internet*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Kurzban, R., & Leary, M. R. (2001). Evolutionary origins of Stigmatization: The functions of social exclusion. *Psychological Bulletin*, 127(2), 187-208. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.127.2.187>
- Kutluca, V. (2020). *Lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları ile meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 632348).
- Lang, M. L. (1990). Illegal execution in ancient athens. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 134(1), 24-29. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/3143902>
- Latif, H., & Serbest, S. (2014). Türkiye’de 2000 kuşağı ve 2000 kuşağının iş ve çalışma anlayışı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 132-163. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/331398366>
- Leary, M. R., & Baumeister, R. F. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. *Advances in Experimental Social Psychology*, 32, 1-62. [https://doi.org/10.1016/s0065-2601\(00\)80003-9](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(00)80003-9)
- Leary, M. R., Tambor, E. S., Terdal, S. K., & Downs, D. L. (1995). Self-Esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(3), 518-530. Erişim adresi: <https://www2.psych.ubc.ca/~schaller/Psyc590Readings/Leary1995.pdf>
- Leets, L., & Sunwolf. (2005). Adolescent rules for social exclusion: When is it fair to exclude someone else? *Journal of Moral Education*, 34(3), 343-362. <https://doi.org/10.1080/03057240500211618>
- Levent, A. (2020). *Üniversite öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığı ve iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 642295).

- Lin, M. F. G., Hoffman, E. S., & Borengasser, C. (2013). Is social media too social for class? A case study of Twitter use. *TechTrends*, 57(2), 39-45. <https://doi.org/10.1007/s11528-013-0644-2>
- MacDonald, G., & Leary, M. R. (2005). Why does social exclusion hurt? The relationship between social and physical pain. *Psychological Bulletin* (C. 131, Sayı 2, ss. 202-223). <https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.2.202>
- Machmutow, K., Perren, S., Sticca, F., & Alsaker, F. D. (2012). Peer victimisation and depressive symptoms: Can specific coping strategies buffer the negative impact of cybervictimisation? *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3-4), 403-420. <https://doi.org/10.1080/13632752.2012.704310>
- Macit, S. (2023). *Eğitim çağındaki çocuk ve ergenlerde sosyal dışlanma ve aidiyetin başarı odaklı motivasyon üzerindeki yordayıcı etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 784595).
- Mahmood, S., & Farooq, U. (2014). Facebook addiction: A study of big-five factors and academic performance amongst students of IUB. *Double Blind Peer Reviewed International Research Journal Publisher: Global Journals*, 14(5), 55-71. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/357635144>
- Malgaz Güçlü, D. (2024). *Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığının depresyon, bağlanma stilleri ve sosyal kaygı ile ilişkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Doğu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 850330).
- Maslow, A. H. (1968). *Toward a psychology of being*. D. Van Nostrand. Erişim adresi: <https://archive.org/details/towardpsychology1968masl>
- Mayfield, T. D. (2011). A commander's strategy for social media. *Joint Force Quarterly*, 60, 79-83. Erişim adresi: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA535374.pdf>
- Mazman, S. G., & Koçak Usluel, Y. (2011). Gender differences in using social networks. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10, 2. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/279622067>

- Mchaney, R. W., & Sachs, D. (2016). *WEB 2.0 and social media business in a connected world* (3. bs). Ventus/BookBoon.
- Mcloughlin, C. E., Lee, M. J. W., & Mcloughlin, C. (2007). Social software and participatory learning: Pedagogical choices with technology affordances in the Web 2.0 era. *In: ICT: Providing Choices for Learners and Learning*, 664-675. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/228640669>
- Molden, D. C., Lucas, G. M., Gardner, W. L., Dean, K., & Knowles, M. L. (2009). Motivations for Prevention or Promotion Following Social Exclusion: Being Rejected Versus Being Ignored. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(2), 415-431. <https://doi.org/10.1037/a0012958>
- Montag, C., Yang, H., & Elhai, J. D. (2021). On the psychology of TikTok use: A first glimpse from empirical findings. *Frontiers in Public Health*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.641673>
- Niu, G. F., Sun, X. J., Tian, Y., Fan, C. Y., & Zhou, Z. K. (2016). Resilience moderates the relationship between ostracism and depression among Chinese adolescents. *Personality and Individual Differences*, 99, 77-80. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.04.059>
- Odabaşı, H. F., Mısırlı, Ö., Güneş, S., Şahin Timar, Z., Ersoy, M., Som, S., İnan Dönmez, F., Akçay, T., & Erol, O. (2012). Eğitim için yeni bir ortam: Twitter. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 2(1). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajesi/issue/1526/18737>
- Oğurlu, Ü. (2015). Ostracism among gifted adolescents: A preliminary study in Turkey. *Educational Process: International Journal*, 4(1-2), 18-30. <https://doi.org/10.12973/edupij.2015.412.2>
- O’Keeffe, G. S., Clarke-Pearson, K., Mulligan, D. A., Altmann, T. R., Brown, A., Christakis, D. A., Falik, H. L., Hill, D. L., Hogan, M. J., Levine, A. E., & Nelson, K. G. (2011). Clinical report- The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 127(4), 800-804. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-0054>
- Okumuş, V. (2018). *Çocukların sosyal medya kullanımları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 492221).

- Omar, B., & Dequan, W. (2020). Watch, share or create: The influence of personality traits and user motivation on TikTok mobile video usage. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 14(4), 121-137. <https://doi.org/10.3991/IJIM.V14I04.12429>
- Omay, U. (2010). Tüccar sınıfın protestan hareketi desteklemesinin Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi yaklaşımı açısından değerlendirilmesi. *Journal of Social Policy Conferences*, 52, 231-243. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/889/9879>
- Orr, E. S., Sisic, M., Ross, C., Simmering, M. G., Arseneault, J. M., & Orr, R. R. (2009). The influence of shyness on the use of Facebook in an undergraduate sample. *Cyberpsychology & behavior : the impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society*, 12(3), 337-340. <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0214>
- Otrar, M., & Arın, S. (2015). Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1). Erişim adresi: <http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/37.otrar.pdf>
- Ozmen, F., Aküzüm, C., Sünkür Çakmak, M., & Baysal, N. (2012). Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği. *Education Sciences*, 7(2), 496-506. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- Özay, S. (2018). *Ergenlerin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile narsisizm arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 532899).
- Özdemir, Z. (2019). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı. *Beykoz Akademi Dergisi*, 7(2), 91-105. <https://doi.org/10.14514/byk.m.26515393.2019.7/2.91-105>
- Özdiñ, T. (2014). *Okul öncesi eğitimde aile katılımında sosyal medya kullanımı: Bir durum çalışması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 383893).
- Özel, Ö., & Asarkaya, İ. (2023). TikTok uygulamasında yer alan içeriklerin okul öncesi dönem çocuklarına uygunluk açısından incelenmesi. *Early Childhood Education Researches*, 1(1), 1-19. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecer/issue/82912/1426451>

- Özmaya, E., & Erkoç, B. (2024). Ergenlerde sosyal dışlanma ve internet bağımlılığı ilişkisi relationship between social exclusion and internet addiction in adolescents. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi Araştırma Makalesi GUJHS*, 13(3), 1348-1357. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3823934>
- Öztosun, A. (2018). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ve sosyal dışlanma deneyimlerinin internet bağımlılığını yordayıcılığı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 520110).
- Park, C.-H., & Kim, Y. J. (2013). Intensity of Social Network Use by Involvement: A Study of Young Chinese Users. *International Journal of Business and Management*, 8(6). <https://doi.org/10.5539/ijbm.v8n6p22>
- Pharo, H. (2011). *The behavioural and psychological effects of ostracism in adolescence and emerging-adulthood*. University of Otago. Erişim adresi: <https://ourarchive.otago.ac.nz/esploro/outputs/doctoral/The-Behavioural-and-Psychological-Effects-of/9926478616601891>
- Pickett, C. L., & Gardner. (2005). The social monitoring system: Enhanced sensitivity to social cues as an adaptive response to social exclusion. İçinde K. D. Williams & J. P. Forgas (Ed.), *The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying* (ss. 213-226). Psychology Press.
- Richman, L. S., & Leary, M. R. (2009). Reactions to discrimination, stigmatization, ostracism, and other forms of interpersonal rejection: A multimotive model. *Psychological Review*, 116(2), 365-383. <https://doi.org/10.1037/a0015250>
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3(6), 50-106. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71776/1155012>
- Sepetci, N. (2017). *Sosyal medyada mahremiyet algısının çöküşü: Instagram örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi. ÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 476844).

- Sertelin Mercan, Ç. (2016). Ergenler için sosyal dışlanma ölçeği: Türkçe geçerlik ve güvenirliği. *HAYEF Journal of Education*, 13(2), 175-186. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhayefd/issue/24491/259580>
- Sezer, M. (2019). *Lise 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunlukları ile internet kullanım amaçları, sosyal medya tutumları ve medya okuryazarlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trabzon Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 568088).
- Silver, H. (2017). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133, 531-578. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/247563087>
- Solak, Ç., & Teközel, M. (2019). Sosyal dışlanma olgusu üzerine genel bir inceleme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 293-315. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.585260>
- Solis, B. (2014). *The essential guide to social media-A free ebook*. Erişim adres: <https://www.scribd.com/document/3283966/The-Essential-Guide-to-Social-Media>
- Sönmez, B. (2013). *Sosyal medya ve ortaöğretim öğretmenlerinin Facebook kullanım alışkanlıkları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 345770).
- Sözen, M. (2022). *Lise öğrencilerinde beden memnuniyeti ile sosyal medya bağımlılığı ve sosyal medya tutum ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 769508).
- Stout, J. G., & Dasgupta, N. (2011). When he doesn't mean you: Gender-exclusive language as a form of subtle ostracism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(6), 757-769. <https://doi.org/10.1177/0146167211406434>
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology and Behavior*, 7(3), 321-326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Şahin, T. (2009). *Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi* [Sosyal yardım uzmanlık tezi]. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Erişim adresi:

<https://www.aile.gov.tr/uploads/sygm/uploads/pages/uzmanlik-tezleri/7-sosyal-dislanma-ve-yoksulluk-iliskisi-tijen-sahin.pdf>

- Şimşek, S. (2020). *Türkiye’de Çingene/Romanların yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelesinde Roman derneklerinin rolü* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 617219).
- Şişman Eren, E. (2014a). Sosyal Medya Kullanım Amaçları Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Kişisel Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(4), 230-243. Erişim adresi: <http://efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/57-published.pdf>
- Şişman Eren, E. (2014b). Sosyal medya kullanım amaçları ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(4), 230-243. <http://efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/57-published.pdf>
- Tartanoğlu, A. G. Ş. (2011). Sosyal dışlanma: Küreselleşme perspektifinden bir kavramsallaştırma çabası. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 1-13. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9546/119217>
- Tektunalı, E., Ünal, E., Güney, A. Y., & Baykal, G. E. (2022). Çocukların TikTok kullanımı için bir ebeveyn filtreme seçeneği tasarlama ve değerlendirme. 5. *Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı*. Erişim adresi: <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/98732>
- Telegram blog. (2024). 2024 yılı Telegram kullanıcı sayısı. <https://telegram.org/blog>.
- Tuncer, S. (2013). Sosyal medyanın gelişimi. İçinde F. Z. Özata (Ed.), *Sosyal medya*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turan, M., & Kara, A. (2018). Online social media usage behavior of entrepreneurs in an emerging market: Reasons, expected benefits and intentions. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 20(2), 273-291. <https://doi.org/10.1108/JRME-09-2016-0034>
- Tutgun-Ünal, A. (2015). *Sosyal medya bağımlılığı: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 396821).

- Tutgun-Ünal, A. (2019). İletişim fakültesi öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığının incelenmesi: Üsküdar üniversitesi örneği. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2, 49-80. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiad/issue/61061/906573>
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2023). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. Erişim adresi: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9F%C4%B1rmas%C4%B1,artarak%20%95%2C5%20oldu.&text=%C4%B0internet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1l%C4%B1nda%20%87%2C1%20oldu.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9F%C4%B1rmas%C4%B1,artarak%20%95%2C5%20oldu.&text=%C4%B0internet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1l%C4%B1nda%20%87%2C1%20oldu.)
- Türkmenoğlu, H. (2014). Teknoloji ile sanat ilişkisi ve bir dijital sanat örneği olarak Instagram. *Ulakbilge Dergisi*, 2(4). <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-02-04-07>
- Twenge, J. M., Catanese, K. R., & Baumeister, R. F. (2002). Social exclusion causes self-defeating behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(3), 606-615. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.3.606>
- Twenge, J. M., Catanese, K. R., & Baumeister, R. F. (2003). Social Exclusion and the deconstructed state: Time perception, meaninglessness, lethargy, lack of emotion, and self-awareness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 409-423. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.3.409>
- Twyman, K. A., Saylor, C. F., Saia, D., Macias, M. M., Taylor, L. A., & Spratt, E. (2010). Bullying and ostracism experiences in children with special health care needs. *Original Article*, 31(1). Erişim adresi: <https://doi.org/10.1097/DBP.0b013e3181c828c8>.
- Utz, S., Muscanell, N., & Khalid, C. (2015). Snapchat elicits more jealousy than Facebook: A comparison of Snapchat and Facebook use. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(3), 141-146. <https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0479>
- Uzun, K., & Uluçay, D. M. (2017). İş ortamında WhatsApp kullanımı ve kesintiye uğrama. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 10(1), 216-231. <https://doi.org/10.18094/josc.306677>
- Ünlü, D. G., Kuş, O., & Göksu, O. (2020). “Videolarda gerçek hayattaki gibi değilim, rol yapmaktayım”: TikTok kullanıcılarının benlik performansları üzerine bir inceleme.

- Intermedia International e-journal*, 7(12), 115-128.
<https://doi.org/10.21645/intermedia.2020.70>
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Social Consequences of the Internet for Adolescents. *Current Directions in Psychological Science*, 18(1), 1-5.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01595.x>
- Van Dijck, J. (2009). Users like you? Theorizing agency in user-generated content. *Media, Culture and Society*, 31(1), 41-58. <https://doi.org/10.1177/0163443708098245>
- Vaterlaus, J. M., Barnett, K., Roche, C., & Young, J. A. (2016). “Snapchat is more personal”: An exploratory study on Snapchat behaviors and young adult interpersonal relationships. *Computers in Human Behavior*, 62, 594-601.
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.04.029>
- Vaterlaus, J. M., & Winter, M. (2021). TikTok: an exploratory study of young adults’ uses and gratifications. *Social Science Journal*.
<https://doi.org/10.1080/03623319.2021.1969882>
- Waldrip, A. M. (2007). *The power of ostracism: Can personality influence reactions to social exclusion?* The University of Texas at Arlington. Erişim adresi:
https://mavmatrix.uta.edu/psychology_dissertations/17/
- Warburton, W. A., Williams, K. D., & Cairns, D. R. (2006). When ostracism leads to aggression: The moderating effects of control deprivation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(2), 213-220. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.03.005>
- WAS. (2024). *We are social (WAS) Türkiye dijital 2024 raporu*. Erişim adresi:
<https://datareportal.com/reports/digital-2024-turkey>
- Wesselmann, E. D., & Williams, K. D. (2017). Social life and social death: Inclusion, ostracism, and rejection in groups. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(5), 693-706. <https://doi.org/10.1177/1368430217708861>
- Wike, T. L., & Fraser, M. W. (2009). School shootings: Making sense of the senseless. *Aggression and Violent Behavior*, 14(3), 162-169.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.01.005>

- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58(1), 425-452.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085641>
- Williams, K. D. (2009). Ostracism: A temporal need-threat model. İçinde *Advances in experimental social psychology*, Vol 41. (ss. 275-314). Elsevier Academic Press.
[https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)00406-1](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)00406-1)
- Williams, K. D., Cheung, C. K. T., & Choi, W. (2000). Cyberostracism: Effects of being ignored over the Internet. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 748-762. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.5.748>
- Williams, K. D., & Nida, S. A. (2011a). Ostracism: Consequences and coping. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 71-75.
<https://doi.org/10.1177/0963721411402480>
- Williams, K. D., & Nida, S. A. (2011b). Ostracism: Consequences and coping. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 71-75.
<https://doi.org/10.1177/0963721411402480>
- Witvliet, M., Brendgen, M., Van Lier, P. A. C., Koot, H. M., & Vitaro, F. (2010). Early adolescent depressive symptoms: Prediction from clique isolation, loneliness, and perceived social acceptance. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(8), 1045-1056.
<https://doi.org/10.1007/s10802-010-9426-x>
- Yanar, E. (2015). *Ergenlerin sosyal medya tutumlarının kişisel gelişimleri üzerine etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nişantaşı Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 418273).
- Yanık Düşünceli. (2016). *Özel lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları ile içedönüklük-dışadönüklük kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 435243).
- Yavrutürk, A. R. (2024). Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medya kullanım deneyimleri ve sosyal medya ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 7(1), 40-56. <https://doi.org/10.47477/ubed.1267367>

- Yayman, E. (2019). *Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ve aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 609081).
- Yegül, S. (2020). *Lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere karşı tutumları ile sosyal dışlanma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 631866).
- Yépez Del Castillo, Í. (1994). A comparative approach to social exclusion: Lessons from France and Belgium. *International Labour Review*, 133(5). Erişim adresi: <https://researchrepository.ilo.org/esploro/outputs/journalArticle/A-comparative-approach-to-social-exclusion/995274498002676>
- Yetkiner, B., & Öztürk, B. (2020). Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı bağlamında İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinin Tik Tok kullanımı. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 215-5. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/igdirsosbilder/issue/66831/1045179>
- Yıldırım, N. H. (2019). *Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı düzeyleri ile evliliğe yükledikleri anlam ve eş seçme kriterleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 557264).
- Yılmaz Anatca, V. (2010). *Sosyal dışlanmanın saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 265202).
- Young, K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1(3), 237-244. <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.1998.1.237>
- Yüçetürk, O. K. (2018). *Lise öğrencilerinde sosyal dışlanmanın akran ilişkileri ve mükemmeliyetçilik ile ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 526827).
- Yüksel Şahin, F., & Akdemir Altınsoy, M. (2021). Ergenlerin sosyal medya bağımlılığı ve mutluluk düzeylerinin sorumluluk duygusu ve davranışı ile sosyal ve duygusal öğrenmeye göre incelenmesi. *Uluslararası Ankara Kongresi*, 68-70. Erişim adresi:

<https://avesis.yildiz.edu.tr/yayin/e098a8e2-e986-4079-895b-f50e7449a331/ergenlerin-sosyal-medya-bagimliliği-ve-mutluluk-duzeylerinin-sorumluluk-duygusu-ve-davranisi-ile-sosyal-ve-duygusal-ogrenmeye-gore-incelenmesi>

Zadro, L., Williams, K. D., & Richardson, R. (2004). How low can you go? Ostracism by a computer is sufficient to lower self-reported levels of belonging, control, self-esteem, and meaningful existence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40(4), 560-567. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2003.11.006>

Zafarmand, N. (2010). *Halkla ilişkiler alanında yeni mecra ve uygulamaların yeri ve önemi: Sosyal medya ve PR2.0* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 271288).

Zhao, L. (2021). The impact of social media use types and social media addiction on subjective well-being of college students: A comparative analysis of addicted and non-addicted students. *Computers in Human Behavior Reports*, 4. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2021.100122>

Zhong, C.-B., & Leonardelli, G. J. (2008). Cold and lonely does social exclusion literally feel cold? *Association for Psychological Science*, 19(9), 838-842. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.0216>

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışma Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencisi Lokman KAYIŞ'ın yüksek lisans tez çalışması olarak yürütülmektedir. Anket formundaki soruları eksiksiz bir şekilde doldurmanızı rica ediyoruz. Veriler yalnızca bilimsel amaçlı olarak değerlendirilecek ve etik kurallara özen gösterilecektir.

1. Cinsiyet: Kız () Erkek ()

2. Sınıf Düzeyi:

9. Sınıf () 10. Sınıf () 11. Sınıf () 12. Sınıf ()

3. Günlük Sosyal Medyada Geçirilen Ortalama Süre

1 Saatten az () 1-2 Saat () 3-4 Saat () 4 ve Üzeri ()

4. Sosyal Medya Platformlarını Kullanma Amacınız

Eğlence ()

İletişim ()

Araştırma/Bilgi Alma ()

Gündemi Takip Etmek ()

Boş Zamanı Değerlendirmek ()

Yalnızlığı Gidermek/Sosyalleşmek ()

Ders Çalışmak ()

5. Sosyal Medya Platformlarından Hangisi/Hangilerini Daha Çok Kullanıyorsunuz

Instagram ()

Twitter/X ()

TikTok ()

Facebook ()

Youtube ()

WhatsApp ()

SnapChat ()

Diğer ()

Ek 2. Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği

Sıra	Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği Lütfen ifadelerin karşısındaki kutucuklardan size uygun olanı (X) İşaretleyiniz	Kesinlikle Hayır	Kathiyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Evet
1	Sosyal medya siteleri sayesinde arkadaşlarımla beni fark etmesini isterim.					
2	Sosyal medya siteleri sayesinde yeni bir kişilik kazandığımı hissediyorum.					
3	Sosyal medya sitelerinin beni arkadaşlarımdan uzaklaştırdığını düşünüyorum.					
4	Sosyal medya sitelerinde gördüğüm paylaşımları arkadaşlarımla sohbet konusu yapmak hoşuma gidiyor.					
5	Sosyal medya sitelerindeki içerikler hakkında yorum yapmak hoşuma gidiyor.					
6	Sosyal medya sitelerinde yazı, video, müzik vb. paylaşımlarda bulunmaktan hoşlanıyorum.					
7	Sosyal medya sitelerinin, beni ailemden kopardığını düşünüyorum.					
8	Sosyal medya siteleri sayesinde yalnızlıktan kurtulduğumu düşünüyorum.					
9	Sosyal medya sitelerinde öğretmenlerimi takip etmeyi seviyorum.					
10	Öğretmenlerimin yazdıklarını takip etmesi hoşuma gidiyor.					
11	Sosyal medya siteleri yüzünden aileme yeterince vakit ayıramıyorum.					
12	Paylaşımlarımla arkadaşlarımla arkadaşlarımla beğenilmesinden hoşlanıyorum.					
13	Sosyal medya siteleri sayesinde ortak ilgi ve amaçlara sahip olduğum kişilere ulaşabileceğimi düşünüyorum.					
14	Sosyal medya siteleri yüzünden diğer sosyal aktivitelere yeterince vakit ayıramıyorum.					
15	Sosyal medya sitelerinde zaman geçirmekten mutlu oluyorum.					
16	Özel ilgi duyduğum arkadaşlarıma sosyal medya siteleri aracılığıyla duygularımı daha rahat ifade edebiliyorum.					
17	Sosyal medya siteleri sayesinde düzenlenen etkinliklerden haberim olması hoşuma gidiyor.					
18	Sosyal medya siteleri sayesinde daha fazla arkadaşlığın olacağını düşünürüm.					
19	Öğretmenlerimin sosyal medya sitelerinde beni takip etmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.					

20	Sosyal medya siteleri sayesinde saygınlık ihtiyacımın karşılandığını düşünüyorum.					
21	Arkadaşlarımın paylaşımlarım hakkında yorum yapmaları beni mutlu ediyor.					
22	Sosyal medya siteleri yüzünden derslerime yeterli özeni gösteremiyorum.					
23	Sosyal medya siteleri yüzünden arkadaşlarıma yeterince vakit ayıramıyorum.					

Ek 3. Ergenler için Sosyal Dışlanma Ölçeği

SOSYAL DIŞLANMA ÖLÇEĞİ	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Lütfen ifadelerin karşısındaki kutucuklardan size uygun olanı (X) İşaretleyiniz					
1. Başkaları genellikle bana görünmezmişim gibi davranırlar					
2. Başkaları genellikle bana sanki ben yokmuşum gibi bakarlar					
3. Başkaları genellikle karşılaştığımızda selamımı almazlar					
4. Başkaları genellikle sohbet esnasında beni görmezden gelirler					
5. Başkaları genellikle beni görmezden gelirler için ısrar ederim.					
6. Başkaları genellikle evimde benimle vakit geçirirler					
7. Başkaları genellikle beni kendi etkinliklerine çağırırlar					
8. Başkaları genellikle beni tatil planlarına dahil ederler					
9. Başkaları genellikle ilgimi çekmek için çaba gösterirler					
10. Başkaları genellikle yemeğe giderken beni de çağırırlar					
11. Başkaları genellikle beni hafta sonu etkinliklerine dahil ederler					

Ek 4. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.01.2024-E.324499

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-324499
Konu : 27/03 Lokman KAYIŞ

11.01.2024

Sayın Lokman KAYIŞ

İlgi : 04.01.2024 tarihli ve E--050.99-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulu'nun 10.01.2024 tarihli ve 27 sayılı toplantısında alınan "03" nolu karar ile Lokman KAYIŞ'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Canan LAÇİN ŞİMŞEK
Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik
Kurulu Başkanı V.

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BS9LB3K0U5 Pin Kodu :32252

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BS9LB3K0U5&eS=324499>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31
e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

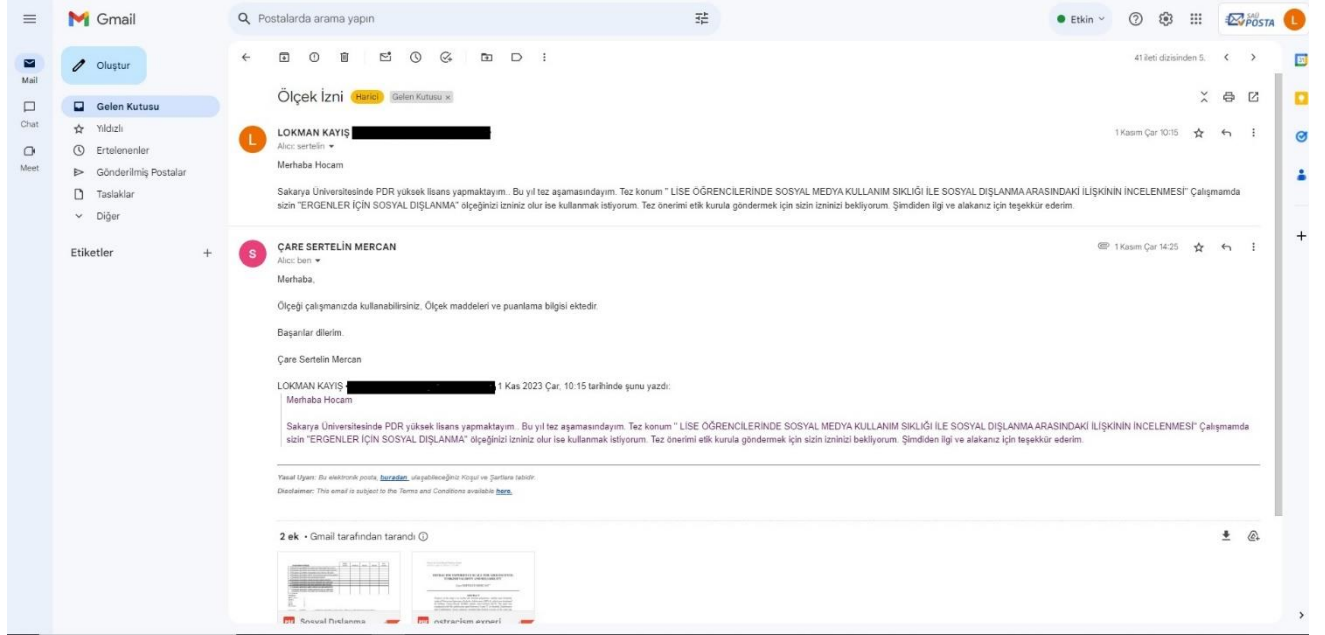
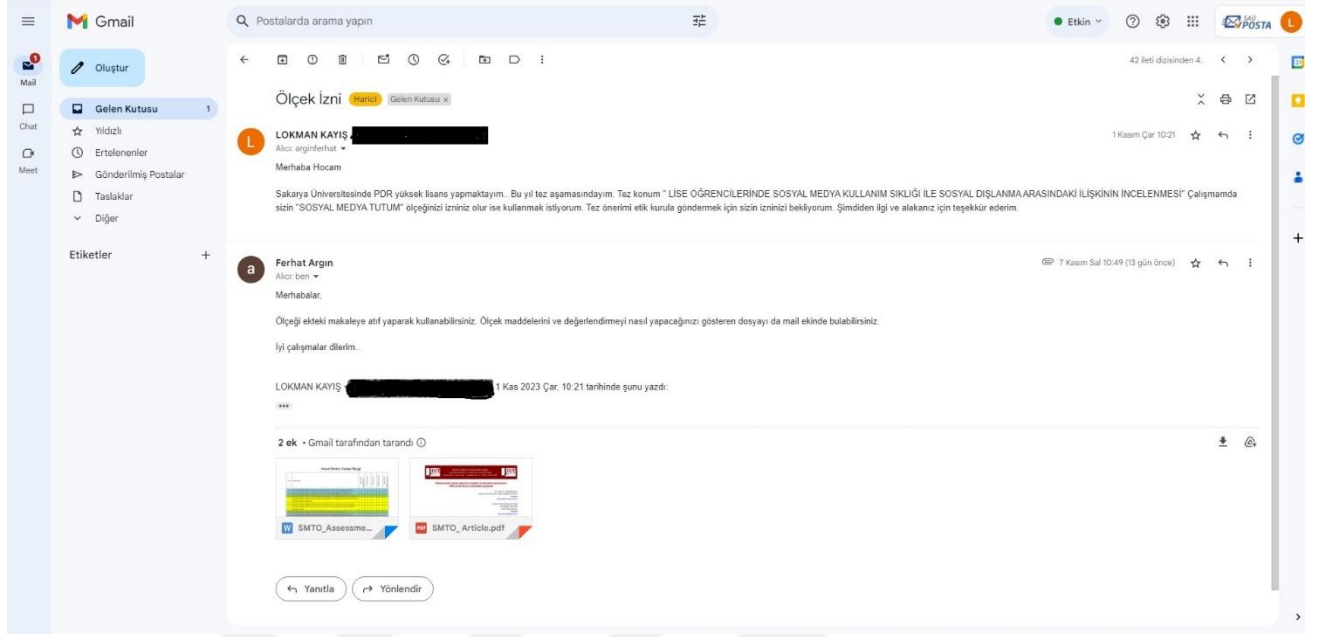

KARAR

3. Lokman KAYIŞ'ın “ Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanım Sıklığı ile Sosyal Dışlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Lokman KAYIŞ'ın “ Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanım Sıklığı ile Sosyal Dışlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Ek 5. Ölçek Kullanım İzni

Ek 6. MEB Anket Uygulama İzni

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29065503-44-96696895
Konu : Anket Uygulama (Lokman KAYIŞ)

14/02/2024

VALİLİK MAKAMINA

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri EABD Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri Bilim Dalı, yüksek lisans öğrencisi Lokman KAYIŞ'ın "Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanım Sıklığı ile Sosyal Dışlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışma yapma talebi adı geçen üniversitenin 329305 sayılı yazısı ile Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Söz konusu çalışmanın ekteki değerlendirme formunda belirtilen okullarda eğitim öğretimin aksamasına mahal vermeden gönüllülük esasına dayalı olarak, okul yönetiminin belirleyeceği zaman ve şartlarda 2023-2024 eğitim öğretim yılında uygulanması, çalışmada sadece ekteki mühürlü soruların kullanılması ve yasal gerekliliğin ilgili okul müdürlüğünce yerine getirilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ebubekir Sıddık SAVAŞCI
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Murat KARASU
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Resmi Daireler Kampüsü B Blok 54290
Adapazarı / SAKARYA
Telefon No : 0 (264) 251 36 14
E-Posta: aske54@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Hakan GÜL
Unvan : Memur
Faks: 2642513611
İnternet Adresi: <http://sakarya.meb.gov.tr>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden **9e2d-3994-33ea-9881-55ae** kodu ile teyit edilebilir.